

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

LITERÁRNÍ DÍLNA PEDAGOGA VOLNÉHO ČASU – VYBRANÁ TVORBA
MARKÉTY ZINNEROVÉ

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Zbudilová, PhD.

Autor práce: Eva Jašková

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: II.

2014

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

31. 03. 2014

.....

Ráda bych poděkovala paní docence PhDr. Heleně Zbudilové, PhD., za odborné vedení diplomové práce, poskytnutí cenných rad a připomínek a trpělivost při konzultacích.

OBSAH

Úvod.....	6
1 Markéta Zinnerová.....	7
1.1 Vybrané dílo Markéty Zinnerové.....	7
1.2 Složitá životní situace dítěte v užší a širší rodině v díle prozaičky Markéty Zinnerové.....	8
2 Literárněvýchovné využití prózy.....	13
2.1 Literární výchova na 1. stupni základních škol.....	14
2.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání.....	15
2.1.2 Školní vzdělávací program.....	16
2.2 Metodika a způsoby práce s literárním textem.....	18
2.3 Literárněvýchovné využití vybraných děl.....	26
2.4 Osobnostní a sociální problematika v literatuře Markéty Zinnerové.....	29
2.4.1 Analýza jednotlivých děl z hlediska osobnostní a sociální výchovy, charakteristika vybraných postav.....	32
3 Praktická část.....	44
3.1 Cíl praktické části.....	45
3.2 Specifika mladšího školního věku.....	46
3.2.1 Zkoumaný soubor.....	48
3.3 Pracovní listy s využitím úryvků prózy spisovatelky Markéty Zinnerové.....	49
3.3.1 Pracovní listy, metodické materiály a navržené činnosti.....	49
3.3.2 Literárněvýchovná činnost ve školní družině s využitím sestavených pracovních listů.....	66
3.3.3 Vyhodnocení navržených pracovních listů.....	68
3.3.3.1 Pracovní list č. 1 – vyhodnocení.....	68
3.3.3.2 Pracovní list č. 2 – vyhodnocení	73
3.3.3.3 Pracovní list č. 3 – vyhodnocení	80
3.3.3.4 Pracovní list č. 4 – vyhodnocení	86
3.3.3.5 Pracovní list č. 5 – vyhodnocení	92
3.3.3.6 Pracovní list č. 6 – vyhodnocení	97
3.3.4 Vyhodnocení vložených činností č. 1 a č. 2.....	104

3.3.5 Interpretace výsledků a stanovených dílčích cílů praktické části.....	106
3.4 Shnutí praktické části.....	110
Závěr.....	112
Seznam použitých zdrojů.....	114
Seznam zkratk.....	117
Seznam příloh.....	118
Přílohy.....	119
Abstrakt.....	142
Abstract.....	143

Úvod

V předkládané diplomové práci bude pozornost zaměřena na literární výchovu, především pak na její využití při práci pedagoga volného času. Cílem práce je popsat, jak může pedagog volného času - konkrétně vychovatel ve školní družině na základní škole - využít ke své práci literaturu.

Pro potřeby diplomové práce bylo vybráno dílo Markéty Zinnerové. Důvodem volby této prozaičky je především to, že se téměř v každé její knize objevuje dětský hrdina odpovídající věkem mladšímu školnímu věku. Hlavní postava v jejích příbězích prožívá nejrůznější dobrodružství, ovšem zároveň je nucena potýkat se s mnohými potížemi, ať je to mezi ní a jejími vrstevníky ve škole či v místě bydliště, nebo v domácím prostředí mezi sourozenci. V neposlední řadě se častým problémem stává i konflikt mezi rodiči a dětmi, prarodiči nebo dalšími dospělými autoritami. Autorka tyto momenty popisuje velmi citlivým způsobem, nikdy je nebagatelizuje, a proto při výběru vhodného spisovatele a literárního díla volba padla právě na Markétu Zinnerovou. Teoretická část práce se bude zabývat analýzou vybraných děl autorky, popíše obsah předmětu literární výchova na 1. stupni základních škol dle rámcového vzdělávacího programu, dále budou popsány metody literárněvýchovné práce s textem a posléze ukáže to, jakým způsobem ve vybraných prózách Zinnerová řeší osobnostní a sociální problematiku dětí. Nebude opomenuto ani psychologické hledisko dané problematiky.

Široké možnosti využití vybrané prózy při literárněvýchovném působení ve školní družině budou zaznamenány v úvodu praktické části práce. Obsahem praktické části bude konkrétní didaktický projekt, tedy návrh pracovních listů. Nejprve bude vysvětlena a zdůvodněna volba daných románů vybrané autorky. Za pomoci zvolených úryvků z vybraných literárních děl autorky pro děti mladšího školního věku byly navrženy didaktické pracovní listy využitelné při práci vychovatele ve školní družině. Na těchto pracovních listech v rámci praktické části práce vypracovávaly děti mladšího školního věku zadané úkoly.

V závěru praktické části jsou jednotlivé listy reflektovány a zhodnoceny z hlediska jejich přínosu, zájmu dětí při vypracovávání a dalších možností využití. Nakonec byly vyhodnoceny i zjištěné nedostatky a navržena možná nápravná opatření a korekce předkládané didaktické pomůcky.

1 Markéta Zinnerová

Spisovatelka Markéta Zinnerová svou tvorbou získala nejen respekt kolegů spisovatelů i kritiků, ale hlavně čtenářů, pro které již od roku 1976 jako autorka z povolání tvoří. Její nejznámější díla mají ve svých domácích knihovnách dospělí i děti, dědí se a předávají z generace na generaci. Její tvorba se dočkala častého dramatického zpracování v rozhlase, v divadlech nebo ve filmech, ovšem největší obliby se dočkala díla zpracovaná formou televizních seriálů pro děti a mládež.

Příběhové prózy Markéty Zinnerové pro děti lze nalézt nejen v soukromých knihovnách u čtenářů doma, téměř všechna bývají k dispozici i v knihovnách veřejných, dále v zařízeních, kde děti tráví svůj volný čas, jako například v dramatických zájmových kroužcích, školních družinách, klubech, domech dětí a mládeže, v oddílových klubovnách nebo na odděleních nemocnic či v dětských zotavovnách. Pedagogové 1. stupně základních škol využívají tvorbu Zinnerové v hodinách čtení, na 2. stupni bývá využívána při literární výchově a je součástí povinné četby.

Prozaička se ve své tvorbě zabývá dětmi v současném světě, za cíl si klade dětského čtenáře nejen pobavit, ale nahlíží i na různá úskalí, která malí hrdinové prožívají v kolektivu vrstevníků nebo v rodinném prostředí. Pozoruhodným způsobem dokáže situace popsat z pohledu dětských protagonistů, umí vyjádřit jejich prožívané emoce, radosti, úspěchy a naopak i zklamání, strach, obavy nebo velká trápení. Napříč autorčinou tvorbou se prolíná její zájem o život dětí se sociálním handicapem, ať už je to rodina dysfunkční, neúplná, úplně chybějící, či nově získaná.

1.1 Vybrané dílo Markéty Zinnerové

Markéta Zinnerová ve své tvorbě ukazuje, že umí dětského čtenáře nejen pobavit, zaujmout a samozřejmě neustále překvapovat, ale dokáže s neobvyklým porozuměním postihnout situace, které jsou pro děti často zdrojem obav, nejasností nebo se stávají důvodem výchovných problémů. Se svébytným humorem autorky lze mnohdy pohlédnout na potíže, které její malí hrdinové prožívají, a tím získat nadhled, odstup a možná i návod k řešení vlastních nevyjasněných sociálních vztahů či problematických projevů chování.

Pro svou práci jsem vybrala tři romány pro děti mladšího školního věku, které se zaměřují na dětského protagonistu ve složité životní situaci: *Indiáni z Větrova* (vydáno v roce 1979, pro potřeby práce použito vydání z roku 1998), *Tajemství proutěného košíku* (vydáno v roce 1978, pro potřeby práce použito vydání z roku 1994) a *Kde padají hvězdy* (vydáno v roce 1997, toto vydání využito pro potřeby práce).

1.2 Složitá životní situace dítěte v užší a širší rodině díle prozaičky Markéty Zinnerové

Pro všechny tři vybrané knihy je typickým hrdinou dítě, které je nuceno řešit narušené mezilidské vztahy v rodině, mezi svými vrstevníky i určitý problém spojený se světem dospělých. Romány Markéty Zinnerové jsou zaměřeny právě na děti a určeny jsou primárně dětským čtenářům. Dospělí se objevují pouze jako sekundární postavy v ději, ovšem jejich chování, jednání a konkrétní činy mají na hlavní dětské postavy knih zásadní vliv. Rodinné vztahy jsou v uvedených dílech často velmi složité. Hrdinové se s těmito komplikacemi mnohdy musejí vypořádat, obvykle aniž by s nimi někdo z dospělých o situaci rozebral. Naopak rodiče a další příbuzní se pokoušejí často potíže před dětmi tajit do poslední chvíle. Je to pochopitelná snaha děti před starostmi chránit, nezatěžovat je situací, se kterou si většinou ani sami dospělí nevědí hned rady. Autorka ale odhaluje, že děti těžkosti v rodině vycítí skoro vždy, přestože s nimi o nich dospělí nehovoří, a proto je těžce snášejí. To je pro malé hrdiny ještě více skličující, protože neznají všechny zásadní souvislosti problémů a obvykle si pak děti samy domýšlejí i to, co ve skutečnosti není pravda. Bývá to důsledek strachu ze ztráty jednoho z rodičů, z neznalosti, z nedostatku zkušeností nebo následek dobře míněných rad vrstevníků.

Dítě se v důsledku nečekaných změn ve svém dosud jistém rodinném prostředí mění. Začíná být vnitřně nejisté, cítí se podvedené a navenek se to projeví například vzdorovitým projevem chování nebo se naopak uzavře svému okolí a raději se ani svým přátelům nesvěří, protože se stydí a má pocit spoluzodpovědnosti za to, co se doma děje. Mnohdy se domnívá, že se rodiče hádají a nakonec rozcházejí jen proto, že malý člen rodiny není dost hodný, chytrý, poslušný nebo šikovný, klade si vinu za vzniklé potíže, myslí si ve své dětské naivitě, že se vše vyřeší například zlepšením prospěchu nebo tím, že bude doma více pomáhat. To vše bývá právě jen důsledek toho, že rodiče

chrání děti do poslední chvíle před realitou a raději jim nesdělují ani částečně to, co se děje. O to více bývají zklamány právě děti, když jejich řešení (tedy samé jedničky, ochota pomáhat, ve všem poslechnout) stejně nakonec nefunguje a rodina se rozpadá navzdory vší dětské snaze a pílí.

Román *Indiáni z Větrova* (1998) je dílem, kde indiány představují především děti z dětského domova na Větrově, které si hrou na indiány snaží kompenzovat chybějící užší vztahy, jaké mezi sebou navazují členové rodiny. Tyto děti se snaží najít pevné rodinné zázemí, které nikdy nepoznaly, a k tomu jim slouží právě hra na indiánský kmen. Místo otce tak má hlavní hrdina Fanda Blesík přítele Přemka, ke kterému vzhlíží jako ke svému vzoru. Největší radost mu udělá, když se z velkého kamaráda stane pokrevní bratr. Je to pro Fandu pak už tedy opravdový bratr, se kterým ho nemůže nic rozdělit, protože jim stejně jako v opravdové rodině koluje v žilách společná krev. Na konci příběhu ovšem dochází k rozloučení obou chlapců, kdy Fanda nachází novou rodinu v podobě manželů, kteří hledají dítě k osvojení. I tento krok Fanda probírá právě s Přemkem, který malému indiánovi, zvanému Bystrá liška, dodá odvalu, aby se rozloučil se známou jistotou dětského domova a využil svou šanci na prožití života v láskyplném rodinném prostředí.

I ostatní děti z Větrova se chtějí stát členy kmene indiánů. Každé z nich má svůj vlastní smutný příběh. Pocházejí z různých rodin a při pobytu v dětském domově se vším, co děti potřebují, nejvíce stojí hlavně o to mít někoho blízkého. Když to nemohou být rodiče, o které by samozřejmě stáli malí obyvatelé nejvíce, nahradí je vedle personálu právě indiánský kmen. Nakonec se mohou indiánkami kmene stát i děvčata, kterým bylo původně zapovězeno účastnit se porad u ohně v zahradě.

V blízkém Hronově je po vzoru indiánů z Větrova založen další kmen, který vytvoří děti z rodin ve vesnici. Pro ně je to více dobrodružství, jejich důvody ke hře na indiány jsou spíše konkurenční - nechtějí za Větrováky zůstat pozadu. Společné zážitky při bojích proti sobě oba kmény stmelí natolik, že se v závěru indiáni z Hroznova i z Větrova spolu usmíří a děti zakopají válečnou sekeru.

V *Psychologii pro učitele* Čáp uvádí, že pokud je v rodině konflikt, je možné, že jeho důsledky budou pro dítě škodlivější než konečná fyzická nepřítomnost jednoho

z rodičů.¹ Takovou nepřítomnost popisuje Zinnerová i v další své knize *Tajemství proutěného košíku* (1994).

Klárka a její kamarád Vlád'a z díla *Tajemství proutěného košíku* žijí oba ve svých rodinách. Klárčina matka je neustále na turné s loutkovým divadlem, a tak dívenka již čtyři roky bydlí u své babičky na venkově. Velmi trpí steskem po mladším bráškově, kterého vychovává otec v Praze. Rodina na první pohled plní své funkce, dětem nic nechybí, i babiččiny lásky má Klárka dost, jen se pořád těší, až jí bude svítit do pokoje stejná pouliční lampa, která svítí malému Vojtíškovi.

Vlád'a, Klárčin nejlepší kamarád, má ze dne na den pochopit a přijmout fakt, že otec odešel od matky. Odstěhoval se do vedlejší vesnice, znovu se oženil a dokonce očekává narození dítěte. Nelze rozpoznat, co Vlád'u trápí nejvíc, zda odchod otce, nebo to, že nemůže matce pomoci podle svých představ, nebo nakonec chování otce k osvojenému synovi Zdeňkovi v nové rodině. Zdeněk se stal totiž navíc novým Vlád'ovým spolužákem a nevynechá jedinou příležitost, aby se mu postavil a dal najevo, že Vlád'ův otec je teď i jeho otcem. Navíc s Vlád'ou nikdo o nastalé situaci nemluví, vše se dozvídá mimochodem, nakonec sám špehuje novou rodinu svého otce. Vše mu vyloží dědeček, otcův otec. Život obou chlapců ovlivnil otec víc, než si oba zpočátku dovedli představit. Zdeněk zpočátku Vlád'ou skoro pohrdá a dochází mezi nimi k častým konfliktům, které se táhnou skoro celým školním rokem. K postupnému sblízkování dochází pozvolna, nakonec je všem jasné, že chlapci nemohou být nepřáteli navždy.

Oba malí hrdinové - Klárka i Vlád'a - mají v závěru příběhu štěstí. Klárčina maminka usoudí, že je důležitější péče o děti, dokud jsou malé, než kariéra a divadelní život. Klárka je dílem smutná, že odchází od přátel z Janovic, dílem se ale nevýslovně těší, protože se jí plní nejtajnější přání. Konečně bude žít jako všechny ostatní děti v rodině s mámou, tátou a mladším bratrem.

Vlád'a se nakonec s nevlastním bratrem Zdeňkem usmiřuje. Sice tomu předchází poslední velká rvačka, ale ta jen dořeší poslední nejasnosti a staré křivdy, vyčistí ovzduší a oba chlapci si jejím prostřednictvím uvědomují, že nelze bojovat donekonečna. Do budoucna tak mohou mít oba vůči sobě navzájem čisté svědomí. Dokonce společně vyrábějí totém pro oddíl, do kterého oba chodí. Vlád'ova maminka ustupuje od záměru prodat dům a přestěhovat se pryč, napomohl tomu hlavně nově

¹ Srov. ČÁP, J. *Psychologie pro učitele*, s. 250.

navázaný vztah s kočím Ondrou. V něm získává Vláďa nového dospělého přítele, hlavně ale také potřebný mužský vzor.

Podle Možného je velice důležité v rodině udržovat pevné láskyplné pouto mezi ženou – matkou a mužem – otcem, kteří stojí v čele rodiny.² Pokud je takové pouto něčím narušeno, pro děti v takové situaci není lehké plně chápat, co je nebo co není dobré a správné jak pro ně samotné, tak i pro zúčastněné dospělé.

Děti v románu *Kde padají hvězdy* se potýkají kromě zdravotních problémů i se svými vrstevníky, kteří s nimi na šest až osm týdnů sdílejí pokoj v ozdravovně Vlasta. Do popředí vystupují hlavně pacient Lojza, pacientka Sandra a dívka Kristýna, která žije jen se svým otcem v nedalekém domě, kde chovají spoustou zvířat.

Kristýnu jako jedinou z hrdinů díla netrápí dýchací potíže, alergie ani astmatické záchvaty. Má ovšem na starost celou domácnost i dvůr, protože matka emigrovala do Švýcarska. Kristýně se po mamince velmi stýská, ale možnosti odjet za ní se sama zřekla. Jako hlavní vysvětlení svého rozhodnutí zůstat v Čechách uvádí péči o otce, který by po jejím odchodu zůstal sám. Otec pracuje na směny jako řidič autobusu, Kristýna bývá tedy často sama doma, a tak trávívá volný čas v léčebně, kde pracuje její teta s manželem. Tam se Kristýna setkává s některými obyvateli ozdravovny, které zná již z předchozích let, a potkává i nové pacienty z každého turnusu.

V průběhu děje knihy se Kristýna dozvídá, že její maminka ve Švýcarsku zemřela na následky dopravní nehody. Je to pro dívku velká rána. Konečně si uvědomuje, že i přes skutečnost, že matka nebydlela spolu s ní, stále o ní věděla a bylo jen otázkou času, kdy se znovu setkají. Tato smutná zpráva ale všechno, co by spolu ještě mohly zažít, definitivně ukončí. Smutek Kristýně pomáhá zvládat Lojza, jeden z dětských pacientů blízké ozdravovny. Jejich vztah zvolna přerůstá v první dětskou lásku.

Lojza má zázemí v pevném rodinném kruhu, jeho velkou vášní jsou koně a život se zdá být jasný - bude žokejem. Jak by také jinak, když otec vlastní stáje v Chuchli. Chlapec každou volnou chvíli tráví na závodisti nebo u milované kobyly. Osudem mu ale není dáno, aby se naplnění svého snu dočkal. Jeho zdravotní handicap se projeví jako neslučitelný s prací se senem, s koňmi a ve venkovním chladu. Lojza je diagnostikován jako silný alergik, musí se tedy smířit s tím, že koně nebudou jeho životní náplní. V tom mu pomáhá Kristýna, které se svěřila se svou diagnózou. Chlapec,

² Srov. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*, s. 45.

jehož jistotou bylo hlavně to, že ví, čemu chce zasvětit svůj život, se obtížně smiřuje se skutečností, která mu bere náplň života, milovaného koníčka a, jak si Lojza bláhově myslí, i rodinu, která koňmi žije každý den. Naštěstí pro něj nejsou jeho otec ani Kristýna z jeho alergie zklamání tolik jako sám Lojza. To mu velmi pomáhá se s krutou skutečností vyrovnat.

Třetí hrdinka knihy Sandra, které děti kvůli sádře na kotníku přezdívali Sádra, se do léčebny dostala uprostřed přípravy na gymnastické závody. Je to nadějná sportovkyně, bohužel se stala nástrojem nesplněných přání své matky. Sandra nezná kromě tréninků a tvrdého drilu téměř nic jiného. Sama si klade ty nejvyšší cíle, chce reprezentovat republiku a podřizuje tomu vše. I se sádrou na noze nepřestává trénovat, hlídá si váhu a její cílevědomost se mnohdy mění v zarputilou snahu všem okolo ukázat, co v ní vězí. Když se dovídá, že kotník srostl celkem dobře pro běžný život, ale nedostatečně pro vrcholový sport, ztrácí svůj jediný cíl a smysl života. Není s to připustit, že matčiny i její sny zůstanou jen sny. Naštěstí její babička Nelly, která je slavnou herečkou, nestaví úspěch a slávu nade vše. Je Sandře oporou v zatím nejtěžších chvílích jejího života. Sama Sandra si také ve finále příběhu připouští, že nic nemuset je docela příjemná změna, a tak se postupně smiřuje s koncem své gymnastické kariéry.

Každý uvedený hrdina se svými trápeními bojuje, jak nejlépe umí. Nakonec obvykle zjišťuje, že ani dospělí mu nejsou vždycky oporou a tím správným zázemím. Přesto si v příbězích Markéty Zinnerové všechny děti s problémy v rodině přejí jedině: aby byli rodiče spolu a ony jako jejich děti mohly bydlet s nimi.

2 Literárněvýchovné využití prózy

Čtení bylo, je a bude - i když podstatně omezeněji, než před nástupem počítačové generace dětí - důležitou a nenahraditelnou volnočasovou aktivitou. Rozvíjí slovní zásobu, fantazii, obrazotvornost, je zdrojem cenných informací a v neposlední řadě pomáhá i při gramatickém vzdělávání dětí. Děti se při čtení vžívají do kladných hrdinů, identifikují se v duchu s těmi, jejichž postoje a názory považují za správné, naopak záporným hrdinům nepřejí. Není dítěte, které by se při četbě beletrie ze života dětí nesnažilo hledat paralely se svým vlastním životem, nebo si neřeklo, že popisovanou situaci by nikdy zažít nechtělo. Lederbuchová rozumí četbou celý proces komunikace čtenáře s textem, kdy tvořivě a aktivně přijímá informace skryté v textu.³

V příběhové próze s dětským hrdinou se malý čtenář setkává s protagonisty, se kterými se lze identifikovat, může je obdivovat, chce je napodobovat, ale poznává také hrdiny nedosažitelné nebo problémové. Všechny tyto postavy v dětských dobrodružstvích mají za cíl čtenáře nejen pobavit, ale snaží se svým postojem, přístupem k problému nebo svým chováním ukazovat, jak by danou věc bylo možné řešit. Ne vždy je hlavním hrdinou někdo, koho bude dítě chtít napodobovat – bez ohledu na to, zda je jeho chování v knize dobré nebo špatné. Děti mladšího školního věku se ovšem dle svých vlastních zkušeností obecně raději identifikují s kladným hrdinou.

Pokud je kniha příběhem o nedosažitelném vzoru, bývá to nejčastěji sportovec, hudebník nebo jinak veřejně známá osoba, která je čtenáři příkladem, přestože to bývá v drtivé většině případů vzor nedosažitelný. Knihy pro děti a mládež se nevyhýbají ani vyloženě problémovému hrdinovi. Ten se svým přičiněním dostává do potíží, má často až sebedestrukční sklony, potíže v rodině i mezi vrstevníky. S takovým hrdinou se děti identifikují jen zřídka, obvykle bývá spíše odstrašujícím příkladem.

„Z průzkumů čtenářských zájmů a postojů vyplývá, že dítě přijímá literární dílo s vědomím jeho typové charakteristiky. Proměny dětského čtenáře v průběhu jeho vývoje pak souvisí s proměnami preferování těch žánrů v četbě, které úzce korespondují s psychickou strukturou dětského čtenáře na dosaženém stupni rozvoje. Žánrová struktura literatury pro děti a mládež se tedy jeví ve srovnání s literaturou pro dospělé

³ Srov. LEDERBUCHOVÁ, L. *Dítě a kniha - O čtenářství jedenáctiletých*, s. 9.

jako stabilnější - zůstává v podstatných rysech stejná od počátků vývoje dětské literatury.“⁴

Próza jako prostředek edukace je využitelná při klasických i aktivizujících metodách výuky, ve školní družině lze využívat při plnění cílů neformálního vzdělávání nejlépe aktivizující metody. Pedagog volného času se při rozhovorech s dětmi obvykle dozvídá hodně o tom, co právě čtou, jaká témata jsou v osnovách třídy, a může na to navazovat při činnostech, které lze přizpůsobovat ročnímu období, momentálním podmínkám atp.

2.1 Literární výchova na 1. stupni základních škol

První stupeň základní školy je stěžejním obdobím pro rozvoj jazyka a jazykové komunikace v mateřštině. Žáci na 1. stupni získávají první souvislý kontakt s psaným textem, objevují nové možnosti při rozvoji vlastního čtenářství, zažívají uspokojení z přečtení prvních krátkých textů, které se se zvyšující kompetencí ke čtení mění v první samostatně přečtené knihy. Škola má v tomto ohledu nezastupitelné místo při získávání nových čtenářů, milovníků knih a příběhů. Prostřednictvím předmětu Český jazyk a literatura se u žáků rozvíjejí komunikační předpoklady, které jsou nezbytné pro úspěšnou sebe prezentaci i pochopení a interpretaci chování druhých, ovlivňují postoje, hodnoty a normy ve společnosti.

Pro všechny uvedené důvody je na 1. stupni důležitý přístup pedagogů ve škole i při trávení volného času k tomu, jak literárně výchovné činnosti na konkrétní věkovou skupinu aplikují. Hník uvádí: „*Tvořivou prací je třeba navázat na tvořivé schopnosti dětí, které ještě neztratily svůj přirozený tvůrčí potenciál ani schopnost dívat se na věci nepředpojatými očima, ani schopnost objevovat ve všední každodennosti věci nové a podívat se na každém kroku.*“⁵

Na jedné straně stojí didaktické prostředky klasické, které se využívají a bezpochyby mají v edukaci své trvalé místo, na straně druhé se stává požadavkem doby, aby se při vzdělávání využívalo více rozmanitých didaktických metod a postupů, než tomu bývalo kdysi. Skalková ve své knize *Pedagogika a výzvy nové doby* uvádí, že vývojové tendence současné pedagogiky přidávají do obsahu vzdělávání nové

⁴ ROSOVÁ, M. *Úvod do studia literatury pro děti a mládež*, s. 19.

⁵ HNÍK, O. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy*, s. 22.

souvislosti, mimo jiné i ke kultuře a umění. Je tedy zapotřebí propracovat vztahy vzdělání a umění, rozvinout doplnění vědeckého a estetického osvojování skutečnosti a zamyslet se nad styčnými plochami mezi vědou a uměním.⁶ Zde je možné spatřovat další důvod k rozvíjení tvořivosti již na 1. stupni. Prostředkem komunikace je jazyk a řeč, tedy je nutné rozvíjet komunikaci a chápání čteného textu, aby se na základě toho mohlo rozvíjet veškeré další edukační snažení žáka. V tom lze spatřovat nezbytnost výuky předmětu Literární výchova na 1. stupni základní školy.

2.1.1 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání

*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*⁷ je dokument vydaný Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze, ze kterého byly čerpány i veškeré následující údaje.

Cílem a smyslem vzdělávání je podle uvedeného dokumentu vybavení všech žáků souborem klíčových kompetencí na dosažitelné úrovni. Tím se připravují jak na další vzdělávání, tak i na život ve společnosti. Autoři RVP pro základní vzdělávání upozorňují na skutečnost, že kompetence žáků po ukončení základního vzdělávání nejsou na konečné úrovni, ale tvoří důležitý základ pro následné celoživotní rozvíjení a další učení.

Základní vzdělávání je obsahově rozděleno na devět vzdělávacích oblastí. Literárněvýchovné vzdělávání se řadí do oblasti nazvané Jazyk a jazyková komunikace. Jde o oblast, která ovlivňuje všech zbylých osm oblastí, jazykem a komunikací se vyjadřuje vše, co je obsahem všech zbývajících oblastí. Těmi jsou: Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví a Člověk a svět práce.

RVP v oblasti základního vzdělávání se tedy zaměřuje i na literárněvýchovné působení na žáka. Učivo se dále dělí dle svého obsahu na dvě období: 1. období je vymezeno obsahem 1. - 3. třídy a 2. období obsahem 4. - 5. třídy. Obsah výuky a její průběh se vyhodnocuje pomocí očekávaných výstupů.

⁶ Srov. SKALKOVÁ, J. *Pedagogika a výzvy nové doby*, s. 77.

⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2014-03-26] s. 14. Dostupné na WWW:<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

Očekávané výstupy v oblasti Jazyk a jazyková komunikace požadované pro 3. ročník jsou velmi obsáhle popsány a stanoveny v RVP ZV. Následující vybrané se vztahují k literárněvýchovnému tématu práce:⁸

- Žák čte a přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku
- Žák vyjadřuje své pocity z přečteného textu
- Žák rozlišuje vyjadřování v próze a ve verších, odlišuje pohádku od ostatních vyprávění
- Žák pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností
- Žák plynule čte s porozuměním texty přiměřeného rozsahu a náročnosti

Pro potřeby práce je vhodné uvést i výstupy z dalšího předmětu *Náš svět*; očekávané výstupy v RVP jsou tyto:⁹

- Žák rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi
- Žák projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků, jejich přednostem i nedostatkům
- Žák uplatňuje elementární poznatky o sobě, rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí, na příkladech porovnává minulost a současnost

2.1.2 Školní vzdělávací program

Podle rámcového vzdělávacího programu každá škola vypracovává svůj školní vzdělávací program. Cílem je rozvíjení kompetencí žáků. ZŠ Grünwaldova v Českých Budějovicích, kde byla uskutečněna praktická část předložené diplomové práce, má ŠVP nazvaný *Učíme se pro život, sportujeme pro radost*. Tento školní vzdělávací

⁸ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2014-03-26] s. 23. Dostupné na WWW:<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

⁹ Tamtéž, s. 39.

program škola neuveřejňuje na svých stránkách, byl mi zapůjčen paní zástupkyní Mgr. Alenou Dobnerovou k nahlédnutí a následující citace jsem si směla pro potřeby práce opsat na půdě školy. Ve škole se sportovním zaměřením na fotbal, hokej a krasobruslení jsou vedle sportovních tříd i třídy klasické, obsah ŠVP se plní ve všech bez rozdílu.

Uvedená základní škola ve svém Školním vzdělávacím programu uvádí na straně 64 školní výstupy z oboru Český jazyk ve 3. ročníku následovně:

Žák dle svých schopností

- Čte plynule věkově přiměřené texty, rozumí přečteným textům, vyhledává klíčové informace
- Porozumí písemným a ústním pokynům a adekvátně na ně reaguje
- Seznamuje se se základními komunikačními pravidly
- Používá základní techniky mluveného projevu
- Používá vhodné verbální i neverbální prostředky řeči v běžné komunikační situaci
- Vypravuje zážitky ze svých životních zkušeností
- Zvládá základní hygienické návyky spojené se psaním
- Píše správně písmena, číslice, spojuje písmena a slabiky, provádí zpětnou kontrolu svého písemného projevu
- Sestavuje věcná i formální sdělení
- Vypráví podle dějové posloupnosti ilustrovaný příběh
- Rozlišuje zvukovou a grafickou podobu slov, člení slova na hlásky, rozlišuje druhy hlásek
- Porovnává slova dle významu, vyhledává slova protikladná, porovnává slova nadřazená, podřazená a souřadná, podle významu a stavby slova vyhledává slova příbuzná
- Porovnává a třídí slova podle zobecněného významu – děj, věc, okolnost, vlastnost
- Vyjmenovává slovní druhy, rozlišuje ohebné a neohebné slovní druhy, přiřazuje slova v základním tvaru ke slovním druhům
- Používá správné tvary podstatných jmen, přídavných kmen a sloves v mluveném projevu, určuje mluvnické kategorie u podstatných jmen a sloves
- Spojuje jednoduché věty do souvětí pomocí spojovacích výrazů, odlišuje větu jednoduchou a souvětí

- Rozlišuje a tvoří větu oznamovací, tázací, rozkazovací a přací
- Odůvodňuje a píše správně i/y po obojetných souhláskách ve vyjmenovaných slovech a slovech k nim příbuzných

Pro téma práce jsou důležité především očekávané školní výstupy související s literární výchovou ve třetím ročníku:

- Čte s výrazem a porozuměním texty přiměřené věku, přednáší z paměti úryvky z poezie
- Vyjadřuje své pocity z přečteného textu
- Rozpoznává základní odlišnosti prózy a poezie, seznamuje se s prvky pohádky a odlišuje je od ostatních vyprávění
- Dokončuje otevřené příběhy, převypravuje děj vlastními slovy, vyhledává hlavní postavy úryvku a hodnotí jejich vlastnosti

Ze školního vzdělávacího programu vychází i další navazující neformální vzdělávání ve školní družině každé základní školy.

2.2 Metodika a způsoby práce s literárním textem

Rozdělení výukových metod je v literatuře popsáno mnoha různými autory, každý klasifikuje metody podle jiných východisek a hledisek. Mezi nejpoužívanější řadíme Maňákovu klasifikaci základních skupin metod výuky.¹⁰ Autor při členění metod výuky vychází z různých aspektů:

- I. Didaktický aspekt (metody z hlediska poznání a typu poznatků)
 1. Metody slovní (monologické, dialogické, písemné práce, práce s učebnicí)
 2. Metody názorně demonstrační (pozorování, předvádění, demonstrace, projekce)
 3. Metody praktické (návuk pohybových a pracovních dovedností, laboratorní činnosti, pracovní činnost, grafické a výtvarné činnosti)

¹⁰ MAŇÁK, J. *Tvořivostí učitele k tvořivosti žáků*, s. 219.

- II. Psychologický aspekt (metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků)
 - 1. Metody sdělovací
 - 2. Metody samostatné práce žáků
 - 3. Metody badatelské, výzkumné, problémové

- III. Logický aspekt (metody z hlediska myšlenkových operací)
 - 1. Postup srovnávací
 - 2. Postup induktivní
 - 3. Postup deduktivní
 - 4. Postup analyticko – syntetický

- IV. Procesuální aspekt (varianty metod z hlediska fází výchovně-vzdělávacího procesu)
 - 1. Metody motivační
 - 2. Metody expoziční
 - 3. Metody fixační
 - 4. Metody diagnostické
 - 5. Metody aplikační

- V. Organizační aspekt (varianty metod z hlediska výukových forem a prostředků)
 - 1. Kombinace metod s vyučovacími formami
 - 2. Kombinace metod s vyučovacími pomůckami

- VI. Interaktivní aspekt (aktivizující metody)
 - 1. Diskusní metody
 - 2. Situační metody
 - 3. Inscenační metody
 - 4. Didaktické hry
 - 5. Specifické metody

V roce 2003 Maňák se Švecem uveřejnili novější klasifikaci, která je kombinovaným pohledem na výukové metody.¹¹ Tato klasifikace člení metody do třech skupin:

- I. Klasické výukové metody (frontální výuka, učitel je dominantní a předává žákovi informace)
 1. Metody slovní (vysvětlování, popis, přednáška)
 2. Metody názorně demonstrační (předvádění, pozorování, práce s obrazem)
 3. Metody dovednostně praktické (frontální laborování a experimentování, napodobování, práce v dílně, ve cvičné kuchyni, na školním pozemku)

- II. Aktivizující výukové metody (řešení problémových situací a úloh)
 1. Diskusní metody
 2. Metody heuristické, řešení problémů
 3. Metody situační
 4. Metody inscenační
 5. Didaktické hry

- III. Komplexní výukové metody (složité metodické útvary, předpokládající ucelené propojení několika základních prvků didaktického systému)
 1. Frontální výuka
 2. Skupinová a kooperativní výuka
 3. Partnerská výuka
 4. Individuální a individualizovaná výuka
 5. Kritické myšlení
 6. Brainstorming
 7. Projektová výuka
 8. Výuka dramatem
 9. Otevřené učení
 10. Učení v životních situacích

¹¹ MAŇÁK, J.; ŠVEC, V. *Výukové metody*, s. 56.

11. Televizní výuka
12. Výuka podporovaná počítačem
13. Sugestopedie a superlearning
14. Hypnopedie

Dalšími známými rozděleními metod výuky jsou např. klasifikace podle L. Mojžíška, který dělí metody kromě jiného podle logického zřetele,¹² nebo dělení podle I. J. Lenera, který se díval na rozdělení z hlediska aktivity žáků.¹³ Tato dělení jsou také velmi zajímavá a přínosná pro danou oblast pedagogiky, ale při čtení knih od Mojžíška a Lenera nás může napadnout, že Maňák z knih těchto autorů vychází. Jeho rozdělení se při podrobné analýze všech uváděných jeví jako nejmodernější, především druhé citované, které zpracoval ve spolupráci se Švecem. Kotrba s Lacinou dělí ještě dále hlavně aktivizační metody z pohledu učitele:¹⁴

- I. Podle časové náročnosti přípravy lektora
 1. Do 10 minut
 2. Do 30 minut
 3. 31 minut a více

- II. Podle časové náročnosti aplikace metody ve výuce
 1. 5-10 minut
 2. 11-15 minut
 3. Celá vyučovací hodina
 4. Více než jedna vyučovací hodina

- III. Podle materiálové a obsahové náročnosti na přípravu
 1. Bez náročné přípravy
 2. Podklady pro aplikaci metody jsou nutné

¹² MOJŽÍŠEK, L. *Vyučovací metody*, s. 73.

¹³ LERNER, I. J. *Didaktické základy metod výuky*, s. 138.

¹⁴ KOTRBA, T.; LACINA, L. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*, s. 141 – 143.

- IV. Podle materiálové náročnosti ve výuce (pomůcky, vybavení třídy)
 - 1. Bez jakéhokoliv materiálního vybavení (popř. stačí vybavení klasické třídy)
 - 2. Nadstandardní vybavení učebny (dataprojektor, interaktivní tabule apod.)
 - 3. Potřeba více učeben pro realizaci, případně další specifické požadavky

- V. Podle tematického zařazení do kategorií
 - 1. Hry
 - 2. Situační metody
 - 4. Diskusní metody
 - 5. Inscenační metody
 - 6. Problémové metody
 - 7. Zvláštní metody

- VI. Podle účelu a cílů použití ve výuce (vhodnost metod)
 - 1. Úvodní motivace studentů
 - 2. Odreagování studentů
 - 3. Diagnostika (zkoušení)
 - 4. Výklad (oživení, zpestření)
 - 5. Opakování probrané látky

- VII. Podle požadavků na samotné studenty
 - 1. Bez přípravy
 - 2. S předchozí domácí přípravou
 - 3. Bez požadavku na jakékoliv znalosti
 - 4. Pro realizaci nutnost určité znalostní báze

Všechny používané výukové metody mají v moderním pedagogickém pojetí probouzet u dětí samostatnost, kreativitu a podporovat aktivní práci v hodinách. Pro literárněvýchovné působení je vhodná celá řada uvedených metod: dialog či diskuse o četbě obecně i o konkrétní přečtené knize, didaktické hry o čtení i o četbě, situační metody (děti se např. ocitnou uprostřed děje knihy) nebo inscenační metody.

Neoddělitelnou součástí při tomto působení na žáka je samozřejmě i konkrétní literární dílo, které lze pro potřeby dané např. osnovami nebo jednorázovou aktuální situací vhodně vybrat.

Pro literárněvýchovný proces je vhodné využít některé ze shora uvedených metod, obzvláště se hodí aktivizující metody, z nich hlavně situační, inscenační a didaktické hry. Dále se jako vhodné jeví komplexní výukové metody, kde lze uplatnit výuku dramatem, otevřené učení, učení v životních situacích nebo problémové metody.

Velkým přínosem byla při psaní práce kniha Ondřeje Hníka *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy*. Autor zde nabízí celou řadu uvedených metod v aplikaci na konkrétní kratší literární text. Zabývá se krátkými texty, které se dají využívat v hodinách, kdy je z časových důvodů praktické zabývat se právě jen četbou kratších literárních útvarů. Hník dále uvádí, že právě čtení krátkého příběhu je první motivací pro dítě k tomu, aby sáhlo po delším literárním textu¹⁵ – tedy po knize. Podle autora je podíl dětských čtenářů, kteří jsou zralí a umějí získané informace efektivně využívat, podle průzkumu UNESCO a Českého statistického úřadu, jen 31%. Dále je popsán v knize i výzkum PIRLS, kde bylo zjišťováno ve třiceti pěti zemích světa, kolik dětí rádo čte, přičemž české procento takových čtenářů je 45%, což je o 15% méně, než je celosvětový průměr.

Autor se zde zabývá celou řadou konkrétních metod kreativního programu práce s literaturou. Jako hlavní metody jsou popsány:¹⁶

- Doplnování textu (slov, řádek, událostí)
- Fabulace příběhu
- Převyprávění příběhu
- Parafráze (alterace) napodobení textu
- Rekonstrukce textu, řazení, komponování, hledání a tvorba řádu
- Rozšifrování / rekonstrukce příběhu
- Vstup do cizího hlediska, cizí role
- Kondenzace / redukce obsahu
- Tvorba osnovy
- Komparace textů s dalším tvořivým využitím

¹⁵ Srov. HNÍK, O. *Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy*, s. 12.

¹⁶ Tamtéž, s. 18.

Vyjmenované metody s uvedením příkladů:

(Všechny uvedené úryvky jsou z knih Markéty Zinnerové *Indiáni z Větrova, Kde padají hvězdy, Tajemství proutěného košíku*).

- **Doplňování textu (slov, řádek, událostí)**

Spisovatelka popsala v románu bitvu mezi dvěma dětskými partami, ale vypadla jí nějaká slova – najdeme je společně.

Bojovníci obou stran už málem vyčerpali.....(náboje, síly atp.),
schylovalo se k (boji) muže proti muži.

Větrovští bojovníci se stáhli(do lesíka, zpět), museli se dát trochu
do (pořádku), aby nepřitáhli..... (domů, nazpět, do
tábora) s vyloženou ostudou.¹⁷

- **Fabulace příběhu**

Jaké by mohlo být krátké dobrodružství sněhové koule (staré boty, školní křídly...)?

- **Převyprávění příběhu**

Uměli bychom převyprávět známou pohádku Kuřátko a obilí?

- **Parafráze (alterace) napodobení textu**

Napište, co podobného nepříjemného jste sami zažili a jak jste se při tom tehdy cítili.

„Dal bych si facku. Jsem přesně tam, kde mě Sádra chtěla mít. Jedu domů.

*Zatím trčím na marodce s nohou ve škrobáku, v což nemohla doufat ani
v nejdivočejším snu. Doufám, že alespoň nedopadnu jako ona. Abych ke všemu
propajdal půlku prázdnin s nohou v gypsu a nemohl jezdit, to už by snad ani
nebylo spravedlivý. I když jak známo, za blbost se krutě platí.*

*Dneska ráno sem vlezla Klaudie. Udělala lítostivý kukuč, ale pak si neodpustila,
že pýcha předchází pád a podobné hemzy, tak jsem jí doporučil, ať si to nechá
pro tu svoji Pyšnou.“¹⁸*

¹⁷ ZINNEROVÁ, M. *Indiáni z Větrova*, s. 69.

¹⁸ ZINNEROVÁ, M. *Kde padají hvězdy*, s. 140.

- **Rekonstrukce textu, řazení, komponování, hledání a tvorba řádu**

Máme složitou úlohu, v modlitbě závodníka se zpřeházely řádky, musíme je společně uložit zpět na správné místo.

Mám – li zvítězit / zůstaly vysoko / aby má čest a svědomí / ať se to stane tak.¹⁹

- **Rozšifrování / rekonstrukce příběhu**

Přeházela se nám celá známá pohádka, navíc některé části úplně zmizely. Dokážeme sestavit a dovyprávět příběh znovu a správně?

Přiběhla kočka – dědek tahal, tahal – zavolali vnučku – zasadil řepu – babka se chytla dědka – všichni ze všech sil.

- **Vstup do cizího hlediska, cizí role**

Zkuste se vžít do situace vaší aktovky – uměli byste dovyprávět její krátký příběh, než se dostala až k vám domů?

Jiná varianta:

Přineste si svou oblíbenou hračku. Jaké myslíte, že by s vámi chtěla zažít dobrodružství?

Vyprávějte za ni!

- **Kondenzace / redukce obsahu**

Napište svůj zážitek z divadla kamarádovi – ale máte na to jen pět vět (jako byste psali textovou zprávu na mobilním telefonu nebo telegram).

- **Tvorba osnovy**

Jak byste vyprávěli příběh nebo pohádku někomu, kdo neumí číst? Namalujeme obrázkový příběh, podle kterého by každý uměl děj pochopit a povědět. (Komiks bez bublin).

¹⁹ ZINNEROVÁ, M. *Kde padají hvězdy*, s. 230.

- Komparace textů s dalším tvořivým využitím

Dětem jsou předloženy dvě krátké básně s úkolem:

Přečtěte si následující básničky. Která se vám líbí více, proč? Která je veselejší? Kterou by ses raději učil z paměti?

Tvořivé didaktické metody rozšiřují v literárněvýchovném procesu možnost porozumět textu, rozvíjejí žákovu jazykovou kompetenci, obohacují fantazii a mají kladný vliv na kreativní chování žáka i v dalších předmětech. Lederbuchová vidí v tvořivých interpretacích textu také vedení žáků ke čtenářství obecně,²⁰ což je v současnosti stále velkým tématem pro pedagogy. Podle výše uvedeného průzkumu počet pravidelných čtenářů v dětské populaci klesá, jazyková kompetence se v důsledku toho snižuje, což se dále odráží v dalších předmětech, a to nejen v těch, které se na tvořivost přímo zaměřují. Jazykově lépe vybavené děti obvykle nemívají problém porozumět odbornému výkladu v jakémkoli předmětu, pokud jsou používány jim známé výrazy nebo vědecké pojmy.

2.3 Literárněvýchovné využití vybraných děl

Literárněvýchovným procesem rozumíme naplnění obecných cílů literární výchovy. Jak uvádí Zítková, ty se obvykle rozdělují na jazykovědné a literárněvýchovné cíle, které se dále rozlišují na výchovu literaturou a výchovu k literatuře, přičemž druhá je nezbytným předpokladem první.²¹ Literárněvýchovný proces je tedy výchovou žáků k literatuře – ta má formovat jejich pozitivní vztah ke slovesnému umění, schopnosti vnímání a interpretace literárních textů, tříbit čtenářský vkus a hodnocení. Výchova literaturou podle Zítkové směřuje více k osobnosti žáka, protože literární text může myšlenkovými hodnotami kladně působit na osobnost dítěte, jeho myšlení, emocionalitu i vůli. Kultivuje jeho vztah k okolnímu světu, rozšiřuje mu obzory modelací mezilidských vztahů a konfliktů a tím pěstuje sociální inteligenci. Stimuluje fantazii, tvořivost a učí žáka vnímat věci jako změnitelné a otevřené kreativitě.

²⁰ Srov. LEDERBUCHOVÁ, L. *Dítě a kniha - O čtenářství jedenáctiletých*, s. 12.

²¹ Srov. ZÍTKOVÁ, J. *Kapitoly z didaktiky literární výchovy ve 2. – 5. ročníku základní školy*, s. 15.

Vybrané knihy Markéty Zinnerové jsou jistě vhodné pro využití při literárněvýchovném procesu na 1. stupni základní školy, ostatně sama autorka je určila pro děti od osmi do deseti let. Jejich využití má široké možnosti, dle výše uvedených metod lze v každé vybrané knize nalézt část, která by se dala kromě literární výchovy využít např. k enviromentální výchově, výchově sociální, k rodinné nebo osobnostní výchově. Práce se zaměřuje na jejich literárněvýchovné využití a přesah je zacílen na osobnostní a sociální výchovu.

Podle Toman probíhá literárněvýchovný proces ve čtyřech fázích: přípravné, interpretační, realizační a závěrečné.²² Toto dělení autor vztahuje k metodické práci učitele s čítankovým textem, určitě je možné se tímto rozdělením inspirovat i pro práci pedagoga volného času - vychovatele ve školní družině, který se rozhodne zařadit literárněvýchovné prvky do své práce. Zítková fáze procesu dělí na šest částí, které jsou modifikací a rozšířením Tomanova dělení: fáze motivační, seznámení s novým textem, orientační rozhovor, interpretační, následné činnosti a závěrečná fáze.²³

V přípravné fázi probíhá motivace žáků pomocí rozhovoru, v jehož průběhu se učitel dozvídá jejich první bezprostřední pocity po vlastním přečtení textu či jeho poslechu. Při interpretační fázi má žák pochopit hlavní smysl a myšlenky probíraného textu. Jde o to, aby si uvědomil základní informační sdělení textu a vytvořil si prostřednictvím vlastních myšlenkových pochodů svůj vlastní názor na obsah textu. Při realizační fázi se prohloubí pomocí literárně-estetické činnosti vztah žáka k textu, při jeho čtení, přednášení, dramatizaci nebo samostatné tvorbě vzniká osobní vztah k textu. Závěrečná fáze je pak určena ke shrnutí všech fází, jejich krátkému zopakování a ke zhodnocení dosažených výsledků.

K dosažení určeného konkrétního cíle pro literárněvýchovné využití knih Markéty Zinnerové bude vhodná kombinace klasických i aktivizujících metod práce s literárním textem. Každá vybraná kniha reflektuje odlišný problém dítěte v rodinném prostředí, který je možné skrze četbu úryvků s dětmi rozebrat za pomoci výše uvedených metod.

„V literárněvýchovné praxi má motivace nepřeborné množství různých podob, variant a způsobů. Motivační záměr může navodit učitelův monolog nebo rozhovor s žáky, vlastní literárně-estetické činnosti dětí, názorná učební pomůcka i audiovizuální

²² Srov. TOMAN, J. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*, s. 67.

²³ Srov. ZÍTKOVÁ, J. *Kapitoly z didaktiky literární výchovy ve 2. – 5. ročníku základní školy*, s. 16.

didaktická technika.“²⁴ V motivační fázi práce s textem využíváme úryvky k získání žákovy pozornosti, navodíme tak atmosféru a vhodně vzbudíme zvědavost žáků.

Při interpretaci žáci sami vyhodnocují v rámci motivace slyšený či přečtený text. Za pomoci vhodně zvolených otázek učitele nebo vychovatele se snaží o jasné pochopení důležité myšlenky, toho hlavního, co ukázka obsahuje. V této fázi se projeví kompetence pedagoga, které mu mají pomoci realizovat vše se zásadou přiměřenosti k dané věkové úrovni žáků, jejich slovní zásobě, schopnosti vnímat a naslouchat a také k jejich dosavadním životním zkušenostem a psychickému rozvoji dětí mladšího školního věku.

Realizační fázi se zabývá konkrétně praktická část práce, kde je popsán návrh a využití úryvků z uvedených knih autorky Markéty Zinnerové pro pracovní listy se zaměřením na osobnostní a sociální problematiku dětského hrdiny.

V závěrečné fázi literárněvýchovného procesu probíhá společné prověření výsledků předcházející dětské aktivity, zobecníme a shrneme jednotlivé závěry, zopakujeme vše podstatné a prověříme několika kontrolními otázkami správné pochopení případných nejasností.

Prostřednictvím četby, práce s literárním textem, vyprávění nad knihou a seznamováním se základy literatury by žák mladšího školního věku měl za pomoci učitele ve 3. ročníku základní školy dle RVP zveřejněném Výzkumným ústavem pedagogickým umět:²⁵

- Využívat získaných čtenářských dovedností a návyků při četbě jednoduchých textů
- Recitovat básnický text
- Orientovat se v textu knih určených dětem
- Rozeznávat různé typy vyjadřování autorů píšících pro děti
- Domýšlet příběhy
- Vyjádřit svůj postoj k přečtenému textu
- Chápat četbu jako zdroj informací o světě i o sobě

²⁴ TOMAN, J. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*, s. 68.

²⁵ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2014-03-26] s. 23. Dostupné na WWW:<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

Ideálním výsledkem literárněvýchovného procesu je splnění hlavního cíle literární výchovy obecně – vzbudit u dětí zájem a potřebu číst. Toto je ovšem v současné době velmi nesnadný úkol, obzvláště při srovnání konkurujících médií jako jsou především multimediální prostředky – rádio, televize a počítač. Přesto je v edukaci nutné nevzdávat snahu o navrácení části volného času dětí této aktivitě, neboť literární výchova rozvíjí mimo jiné verbální i neverbální složky komunikace, bez kterých by se žák dále těžko sociálně rozvíjel a upevňoval své místo v kolektivu vrstevníků.

2.4 Osobnostní a sociální problematika z psychologického hlediska

Osobnostní a sociální výchova rozvíjí osobnostní, sociální a morální kompetence, které jsou cílem této výchovy. „*Osobnostní a sociální výchova je praktická disciplína, která se zabývá rozvojem klíčových životních dovedností pro každý den.*“²⁶ Osobnostními kompetencemi se zabývá na 1. stupni vzdělávací oblast Člověk a svět, jejímž výstupem je - s ohledem na téma diplomové práce - především to, že žák vyhledává informace o sobě a své rodině a o místě, kde žije, porovnává je a dává do souvislosti s tím, co se dozvídá od ostatních a z dalších zdrojů. Umí také na základě osobního příběhu někoho z rodiny nebo blízkého okolí posoudit, jak významné události ve společnosti ovlivňují životy lidí.

Osobnostní a sociální výchova je velmi specifická především tím, že „učivem“ se stává sám žák, popř. konkrétní skupina. V *Metodické podpoře pro výuku průřezových témat v základních školách* vydané Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze je uvedeno, že očekávané výstupy v této oblasti výchovy nejsou závazné, ale pomáhají pedagogickým pracovníkům upřesnit vědomosti, dovednosti, znalosti, postoje a hodnoty, které je důležité u žáků prostřednictvím průřezových témat rozvíjet.²⁷

Rozvoj osobnosti je rozčleněn v této metodické podpoře do pěti oblastí. První z nich rozvíjí poznávací schopnosti světa a lidí. Další oblastí je téma sebepoznání a sebepojetí, ze kterého vyplývá celková osobnost jedince a jeho schopnost prožívat

²⁶ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. [cit. 2014-03-26] s. 91. Dostupné na WWW:<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

²⁷ *DOV. Metodická podpora pro výuku průřezových témat v ZŠ. Příloha: Osobnostní a sociální výchova v ZŠ.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011. [cit. 2014-03-27] s. 6. Dostupné na WWW:<<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/DOV-ZV1.pdf>>.

skutečnost. Podle autorky Pastorové se jedná o citlivou oblast se zásadní důležitostí, protože ego bývá lehce zranitelné. Jde o zjištění skutečností o sobě samém, o své psychice, o těle, o temperamentu a o tom, jaké máme hodnoty a postoje. Třetím tematickým okruhem je seberegulace a sebeorganizace. Cvičí se při něm vůle jedince, sebekontrola, sebeovládání, učí se organizovat mj. svůj volný čas, plánuje přítomnost, budoucnost, klade si cíle a pokouší se jich dosahovat. Předposledním okruhem osobnostní a sociální výchovy je psychohygienu, která se zabývá hlavně tím, jak je žák schopen ovlivňovat sám sebe. Psychohygienu se snaží o to, aby jedince co nejméně ovlivňovaly problémy, nesnáze a potíže. Jde o umění naladit svou mysl kladně, snažit se o pozitivní sociální vztahy, umění pracovat s časem, zvládání zátěžových situací a nalezení pomoci při jejich přetrvávání. Nakonec v uvedené příručce uvádí Pastorová poslední tematický okruh, kterým je kreativita.²⁸ Je nepostradatelná při řešení každodenních životních situací, některá zažitá řešení se při změně situace nezdají být ideálním řešením, a tady nastupuje kreativní schopnost jedince, který pružně zareaguje. Naučí se hledat více možností řešení aktuální situace, vybraný model dotáhnout až do konce a učí se hledat tvořivost i v mezilidských vztazích – tzv. sociální tvořivost.

Sociální rozvoj je v *Metodické podpoře pro výuku průřezových témat v základních školách* rozčleněn do čtyř oblastí. Na začátku je uváděn okruh *Poznávání lidí*. Porozumění druhým lidem je velmi těžká kompetence, na které ovšem závisí naše chování a jednání vůči okolí. Tématy okruhu se rozumí poznávání se ve skupině, vnímání odlišností mezi lidmi a hledání omylů při poznávání lidí. Dalším okruhem jsou *Mezilidské vztahy*, které jsou popsány jako komplex vzájemných výměn určitých hodnot mezi lidmi, přičemž za vztahy považujeme hlavně výměny v psychické, emoční, morální nebo pomáhající oblasti. Komunikace, která se prolíná všemi tematickými okruhy, je další oblastí sociální výchovy. Jde o soubor dovedností, jehož základním posláním je výměna informací a ovlivňování druhých lidí. Jde o nácvik různých způsobů komunikace, řeč těla, zvuků, slov, předmětů, prostředí, lidských skutků, o přijímání zpráv a sdělení, nácvik naslouchání druhým, sdělovací dovednosti, umění dialogu, asertivní komunikace; obrana proti agresi a slovní manipulaci nebo jde o rozpoznání pravdy a lži v komunikaci. Posledním okruhem v *Metodické příručce* je

²⁸ DOV. *Metodická podpora pro výuku průřezových témat v ZŠ. Příloha: Osobnostní a sociální výchova v ZŠ.* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2011. [cit. 2014-03-27] s. 7. Dostupné na WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/DOV-ZV1.pdf>> a na <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/07/Priloha-ZV1.pdf>.

Kooperace a kompetice. Jde o seznámení se dvěma základními formami interakce mezi lidmi: se spoluprací a soutěží. Rozvíjejí se zde individuální a sociální dovednosti pro spolupráci a soutěž, stejně jako etické zvládnutí konkurenčních vztahů.

Velmi důležité je psychologické hledisko na osobnostní a sociální problémy dítěte. Prvotním prostředím pro dítě je rodina. Podle Fontany se v rodině nejen ustavují první vazby dítěte, ale také se tam děti učí mnohým z dalších vnějších sociálních rolí.²⁹ Užší rodina, která se skládá z rodičů a dětí, i širší rodina, kam patří ostatní příbuzní (prarodiče, tety, strýcové, sestřenice), procházejí v posledních letech velkými změnami. Dnes už nepřevažuje tradiční rodinný model, tedy otec, matka a děti. Rodiny se rozpadají, děti vyrůstají buď s jedním rodičem, nebo s rodiči nevlastními, což obvykle zahrnuje i přítomnost nevlastních sourozenců, prarodičů atp. Matky nezůstávají s dětmi doma, a tak děti tráví čas v různých zařízeních pro volný čas nebo zůstávají samy doma či venku. V důsledku sociální mobility většinou členové širší rodiny nebydlí poblíž, ani sousedé se navzájem neznají, nelze tedy děti svěřit např. do jejich péče. Všechny tyto popisované skutečnosti hrají velkou roli v životě dítěte, mají vliv na jeho vývoj. Přestože Fontana i Čáp připouštějí, že ani špatné rodinné a sociální prostředí nemusí vždy působit na vývoj dítěte zcela nežádoucím způsobem, závěry i uváděné příklady v jejich knihách hovoří jasně: „*Kladný postoj rodičů umožňuje dítěti, aby k nim také mělo hluboce kladný vztah, aby se s nimi identifikovalo; to opět usnadňuje dítěti, aby si vytvořilo kladný vztah k lidem vůbec a ke společenským normám,.... Negativní postoj rodičů ztěžuje socializaci a formování charakteru; dítě se v krajním případě neidentifikuje s rodiči, popřípadě podléhá vlivu chuligánských part nebo jiných antisociálních vzorů, může dojít i k duševním poruchám a k delikvenci.*“³⁰

Ve volném čase může pedagog působit na děti a ovlivňovat je, i když přicházejí z nejrůznějších typů rodin, sociálních vrstev i z různých kulturních prostředí. Je samozřejmostí, že o dětech škola při jejich nástupu má informace, jako je bydliště, zaměstnání rodičů, počet sourozenců nebo údaje o předchozí předškolní docházce do mateřské školy. Po bližším seznámení s dítětem mladšího školního věku, pozorováním jeho chování a jednání lze s velkou přesností určit, jaké rodinné prostředí na něj v prvních letech života působilo. Těmto zjištěním je důležité se přizpůsobovat a zohlednit je ve všech činnostech, které pedagog volného času plánuje. Zkušený

²⁹ Srov. FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*, s. 36.

³⁰ ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*, s. 279.

vychovatel se snaží vyvarovat nepříjemných situací, do kterých by se jeho svěřenci mohli ve skupině vrstevníků dostat, pokud by nevhodně nebo necitlivě komentoval nebo poukazoval na rodinné prostředí dítěte. „Klíčovou zásadou je, že škola by v dítěti, které se doma ocitá v nepříznivých podmínkách, neměla vyvolávat další tíseň. Škola je tu k tomu, aby pomáhala.“³¹

Prostřednictvím zařazení literárněvýchovných činností do volnočasových aktivit žáků je možné zapojit i žáky, kteří se momentálně potýkají se starostmi, které souvisejí s jejich rodinným prostředím nebo s problémy ve vrstevnické skupině. Například prostřednictvím interpretace kratších textů, které se týkají témat rodiny, mezilidských vztahů a sociálních kontaktů, mohou děti pochopit, že nejsou ve svých nejistotách samy. Zjišťují, že podobnými potížemi procházel někdo před nimi a dokonce o nich sepsal knihu, povídku nebo jiný literární text. Mohou v takové chvíli navíc přijít na nějaké nové řešení svého trápení, nebo se jen podívají na situaci z jiného pohledu a to jim pomůže vyrovnat se s ní nebo ji lépe pochopit a analyzovat. Je vždycky dobré, když pedagog (učitel, vychovatel, vedoucí zájmového vzdělávání) při zjištění, že jeho svěřenec prochází těžkým obdobím, toto chápe a umí mu nabídnout přímou pomoc například prostřednictvím soukromého rozhovoru. To je možné v případě, že má žákovu velkou důvěru. Ale jsou i další možnosti, mezi něž určitě patří to, když dítěti nabídne a doporučí například knihu, film nebo článek, který o dětech v těžké životní situaci pojednává. Mezi vhodné autory takových knih bezesporu patří autorka Markéta Zinnerová, jejíž tvorbě se tato práce věnuje.

2.4.1 Analýza jednotlivých vybraných děl z hlediska osobnostní a sociální problematiky, charakteristika vybraných postav z knih

V dílech Markéty Zinnerové je zřejmá snaha o reflexi osobnostních a sociálních problémů dětí. Autorka nejenže popisuje jednotlivé situace, v nichž se dětský protagonista dostává do konfrontace se skutečností, s níž si neví rady, ale vždy se snaží být objektivní a nahlíží stav věcí i z pohledu dospělých, vrstevníků a snaží se dopátrat důvodů a pohnutek jednání jednotlivých hrdinů. U těch kladných lze najít takové důvody snadno, autorka se ale snaží obhájit i jednání, které je na první pohled hodné odsouzení.

³¹ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*, s. 45.

V próze *Tajemství proutěného košíku* je hlavní postavou Klárka Vavrušková. Její trápení je patrné od prvních stran knihy, kde se dozvídáme, že žije se svou babičkou. Ta se o Klárku stará už čtvrtým rokem. Klárce tedy zdánlivě nic nechybí – má milující babičku, která Klárce dává najevo svou lásku ve všem, co pro ni dělá; ale to hlavní bohužel nahradit nedokáže. Není v jejích silách zastoupit fungující rodinu, každodenní život v ní, běžný chod domácnosti s matkou, otcem a malým bráškou. Ten u babičky stráví pokaždé i s Klárkou celé prázdniny, ale opět je zde absence rodičů, tedy znovu chybí část rodiny. Klárka se krátce svěří kamarádovi Vlád'ovi, když mu jednoduše řekne, že rodiče ji nechtějí, ale babička ano.

„Tatínek, vědom si toho, jak je krásné, že Klárka má kompletní milující rodinu, se laskavě přeptal: ‚Tak čí jsi holčička, Klárko? Tátova, nebo mamínčina?‘ Dobře věděla, co chce slyšet. ...Klárce zničehonic přišlo, že se taťka zeptal, protože předem zná odpověď. Trucovitě sevřela rty. ‚Já jsem hlavně babiččina,‘ řekla.“³²

Sama se snaží být navenek silná, ale při každém dalším připomenutí, že jí do pokoje nesvítí stejná lampa jako tatínkovi a bratrovi v Praze, se stává vzdorovitou. Když dostane jako dárek od rodičů nové pastelky, rozláme je na poloviny a dá půlky právě kamarádovi Vlád'ovi. Sama se snaží, aby zrovna Vlád'a měl rodinu úplnou. Když se stane svědkem stěhování Vlád'ova otce pryč od rodiny za novou partnerkou, přímo se ho zeptá. Když vidí, že si Vlád'a našel dospělého kamaráda Ondru, jde za ním a zjišťuje, zda je ženatý. Dokonce se ho pokusí přemluvit, aby byl Vlád'ovým tatínkem.

V některých chvílích se Klárka, jako každé normální dítě, škádlí se svým mladším bratrem. Je starší, ví, jak na něj, ale v pozadí všech škodolibostí je cítit láska, kterou Klárka k Vojtíškovi chová. Zároveň mu i trochu závidí, že on může trávit s rodiči - hlavně tedy s otcem - mnohem více času. V průběhu knihy se stále v myšlenkách vrací k tomuto svému problému.

„Nevěděla, má-li se smát, nebo plakat. Bylo jí líto, že odjíždí od babičky, od kamarádů, z lesů, širokých luk, opouští stoh a tisícera venkovská dobrodružství, ale na druhé straně se radovala, že lampa, která večer svítí Vojtovi, mamce a taťkovi, bude zářit i jí. Cítila se malinko dospělejší a snad i trošičku větší.“³³ Má trochu rozporuplný pocit, když si uvědomí, že odjezdem k rodině by ztratila všechny své dosavadní nejlepší

³² ZINNEROVÁ, M. *Tajemství proutěného košíku*, s. 123.

³³ Tamtéž, s. 275.

kamarády, spolužáky, děti z oddílu, lidi ze vsi a v neposlední řadě i kontakt se zvířecími kamarády, hlavně se psy, ale i s králíky nebo slepicemi.

„Od první do čtvrté tu chodila do školy a hospodařila v chalupě s babičkou, a teď si ji rodiče berou do Prahy. To se ví, na něco je to dobře, a na něco ne. Prima je, že odteďka už bude pořád s bráškou.“³⁴

Začne své vzpomínky ukládat do kreseb formou malovaného deníku. Po každé důležité události namaluje vše podstatné, co se odehrálo. Při malování si znovu zážitek převypráví, vyrovnává se s případnými nespravedlnostmi a příkořimi, vymaluje se ze starostí i radostí: *„Nemaluje pohádky, ale to, co se opravdu – nebo skoro opravdu – přihodilo.“³⁵*

Klárčina matka si po přečtení dopisu od oddílového vedoucího uvědomuje, že Klárce i jí ubíhá čas, který mohou trávit společně.

„Všechny zájezdy, jeden druhému tak podobné, ztratily smysl. Kdopak ji nutí, aby vyjížděla ven? Vždyť přece může hrát jen v Praze. Dny strávené s Klárkou a Vojtíškem jí nic na světě nenahradí.“³⁶

V okamžiku, kdy se Klárka dozví, že se má konečně definitivně odstěhovat od své babičky a začít bydlet s rodiči a bratrem v Praze, je zprvu nedůvěřivá.

„Nemusíme dlouze povídat, s jakou Klárka a Vojtíšek přivítali, že konečně budou napořád spolu. Děvčátku chvilenu trvalo, než uvěřilo, že je to doopravdy, ale pak se dali do skákání, div nezbourali chalupu, přičemž zvlášť Vojtíšek kvičel naprosto strašně.“³⁷

Splnil se jí největší sen, bude mít svou rodinu pohromadě každý den, těší se na věci budoucí.

Vláša, Klárčin nejlepší kamarád, je vystaven jinému problému v rodině, který způsobí i potíže ve škole. Na začátku knihy se jeho otec stěhuje z domova pryč. Chlapci vysvětlí, že je důvodem práce na domě ve vedlejší vesnici. Postupem času Vláša ale zjistí, že není vše přesně tak, jak otec s matkou říkají. Když stopuje tatínka v novém bydlišti, pochopí, že otec se domů už nikdy nevrátí. Vidí totiž jeho novou partnerku, která je těhotná, navíc její starší syn Zdeněk je novým Vlášovým spolužákem.

³⁴ ZINNEROVÁ, M. *Tajemství proutěného košíku*, s. 9.

³⁵ Tamtéž, s. 121.

³⁶ Tamtéž, s. 273.

³⁷ Tamtéž, s. 274.

„Ty seš Karas, jo?“ otázal se pro jistotu a dal si záležet, aby to znělo přezíravě. „No a co?“ odpověděl Vlád'a nedůtklivě, má se co bavit s nějakým Loukovákem! Zdeněk se zlehka usmál, učinil ponížující, dlouhou odmlku a ledabyly vypustil z úst: „Pozdravuje tě táta.“ Vlád'a se maličko zarazil a přeptal se: „Ty ho znáš?“ ... Čára se uchechl: „To se povedlo! Vždyť je to jeho táta!“ Vlád'a, který neměl ani ponětí o nějakém novém klukovi, zůstal nehybně sedět. ... Čára, aby se náčelníkovi zavděčil, si přisadil: „Či je táta, to snad záleží na tom, u koho bydlí, ne?“³⁸

Hoch těžce nese zjištěnou pravdu, nemůže se také vyrovnat s tím, že mu rodiče lhali, aby ho uchránili od pravého stavu věcí. Při každé otcově návštěvě doma svitne Vlád'ovi naděje, že se otec vrátí, a tak tím hůř vždy snáší skutečnost, že to tak nebude. Sní a představuje si, jak by s otcem rád byl opět jako dřív v jednom domě, v jedné rodině.

Neví si rady se svými pocity, kope kolem sebe, dělá věci, které by obvykle nedělal. Když po ušknutí hadem přijde navíc i o oblíbeného psiho kamaráda, je zcela na dně.

„Vládík už byl na dvoře. Stál před prázdnou boudou po Čertovi. Ještě jednou se po ní smutně podíval a vyšel za kamarády.“³⁹

Naštěstí se objevuje kočí Ondra, který začne nenásilně vstupovat do života jeho matky. Pomáhá tím i Vlád'ovi přijít na jiné myšlenky.

„Vlád'a spěchal do lesa. Těšil se na Ondřeje.“⁴⁰

Zprvu nedůtklivého Vlád'u získává svým vztahem ke koním. Vlád'a má zvířata rád, a tak se skrze ně smíří se skutečností a začíná vidět svět v lepším světle. Ondřej mu vyloží některé záležitosti z pohledu dospělého, a ačkoliv Vlád'a nedal na matčino nebo dědovo vysvětlování, Ondrovým slovům rozumí a věří jim. Pomalu se stává pro hochu náhradním mužským vzorem za otce.

„Ondra položil dlaň na jeho ruku, snad aby mu líp porozuměl: „Totiž, Zdeněk těžko může vědět, že mužskej není tátou jen tím, že se mu narodí dítě. K tomu je potřeba, aby si moc rozuměli, něco spolu dělali, aby se potřebovali. Takhle se chlap může stát otcem třeba i – velkému klukovi.“ Ondra vstal a shrábl nádoby ze stolu. „Táta tady může

³⁸ ZINNEROVÁ, M. *Tajemství proutěného košíku*, s. 81.

³⁹ Tamtéž, s. 79.

⁴⁰ Tamtéž, s. 212.

bejt pro něho i pro tebe, jenže Zdeněk to asi neví. Myslí si, že ty jsi pro tátu důležitější.“⁴¹

Mezi kluky se po příchodu Zdeňka stupňuje napětí. Vláša se nemůže vyrovnat s tím, že má zčistajasna najednou bratra ve svém věku. Ten bratr má navíc možnost se denně vídat s otcem, kterého Vláša velmi postrádá. Navzájem si vyvádějí klukoviny, perou se a nevynechají jedinou příležitost se pohádat nebo provokovat. Poté, co se Vláša přece jen částečně se skutečností smíří a najde dospělého kamaráda Ondru, dojde i mezi oběma chlapci ke smíru.

„Zdeněk vyhrkl: ‚My taky budeme mít miminko, asi holčičku.‘ Vláša ztichl, Zdeněk to my nevztahoval na něho, avšak učitelka se na ně krásně usmála: ‚Tak to, kluci, budete mít sestru, co?‘ Teď jim to vlastně došlo, opravdu to bude sestra obou dvou! Zdeněk se nadchl a strčil do bratra. Vláša se s rozpaky zaculil.“⁴²

Tonda je dalším Klárčiným kamarádem a spolužákem. Jediný mezi třemi přáteli má pevné rodinné zázemí. Působí jako pozitivní činitel ve všech potížích, které Klárka i Vláša prožívají. Je vždy nablízku, postaví se pokaždé za své kamarády, nikdy je neopustí, mohou se na něj kdykoliv spolehnout. Při rvačkách se vždy zastává Vládi nebo Klárky. Jeho zázemí doma jakoby se odrazilo do jeho sebevědomé přátelské povahy. Otec je hajným, má blízko k lesu a ke všemu, co se tam děje.

„Je z hájovny, houká jako sova, když ve škole berou nějaké lesní zvíře, Tonda ho na požádání klidně předvede, i divoké prase.“⁴³

V díle *Indiáni z Větrova* je hlavní postavou Přemek Hruža. Bydlí v dětském domově, je neoficiálním vůdcem místní klukovské party a zároveň i náčelníkem indiánského oddílu, který si hoši v domově ustanovili. Jeho vzpomínky na domov jsou velmi staré, nepamatuje si z něho téměř nic určitého.

„Přemek byl na Větrově dobrých pět let. V dětských domovech žil většinu času, který obsáhl paměti. Jen dávnověku jeho dětství patřila úplně obyčejná vzpomínka. Měl postýlku v otlučené kuchyni. Ráno se probudil a okno zamrzlo krásnou zahradou.“⁴⁴

Je to spravedlivý kluk, který se vždycky spoléhá sám na sebe, protože přestal věřit, že by se někdy někdo o něho staral nebo se za něho bral.

⁴¹ ZINNEROVÁ, M. *Tajemství proutěného košíku*, s. 243.

⁴² Tamtéž, s. 249.

⁴³ Tamtéž, s. 11.

⁴⁴ ZINNEROVÁ, M. *Indiáni z Větrova*, s. 8.

Přemek má v domově kamaráda Fandu, který je jeho chráněncem a přes věkový rozdíl mezi chlapci vzniklo pevné pouto.

„Bystrá liško,‘ pověděl Přemek, ‚co kdybychom byli rudí bratři?‘... ‚Žádný jiného bráchu nemáme...‘ Fanda mu skočil do řeči: ‚A taky už jiného nevezmeme!‘ ‚To víš, že ne,‘ slíbil Přemek. ...Podívali se na sebe. Bystrá liška jen pouhý zlomeček vteřiny po Kančím zubu konal přesně to, co on. Obřadně se dotkli prsty pravé ruky srdce a vztáhli dlaň k planoucí kouli padající do vinohradů. ‚Jsme jedné krve, ty i já,‘ hlasitě pronesl Přemek a Fanda vznešená slova vděčně opakoval a snažil se, aby se mu nechvěl hlas.“⁴⁵

I pro Přemka je důležité k někomu patřit, být součástí nějaké náhradní skupiny, která by mu nahrazovala rodinu. Takové zázemí mu poskytuje domov, i když ne zcela úplně. Nejspíše proto se s Fandou tajně pobratří, aby i ve velkém společenství dětí měl někoho svého.

Přesto se nakonec ukáže, že umí myslet více právě na svého malého indiánského bratra. Malý Fanda se potýká se svou starostí, zda odejít nebo neodejít z domova do rodiny k bezdětným manželům, kteří si jej vyhlédli a nabídli mu domov a svou péči.

„Já nikam do rodiny nepůjdu!‘ zahoroval a přeptal se: ‚Ty bys šel?‘ Přemysl zadumaně pozoroval špičky bot. Překvapil: ‚To víš, že jo. Kdybych byl malý jako ty...‘ Odmkl se. ‚Jen běž. Za rok budu v učení a byl bys tu stejně sám.“⁴⁶

Pro Přemka se stává důležitým i pes, který slouží u nedaleké vojenské posádky. Protože má kvůli svému stáří odejít pryč a hrozí mu, že by byl utracen, Přemek nasadí své síly na to, aby se tak nestalo. Přemluví ředitele domova, aby pes mohl zůstat u nich mezi dětmi. Jeho výcvik ho bohužel nutí stále hlídat své území, často se proto dostává do konfliktů s návštěvami.

„Já vás varoval! Co je moc, to je moc!‘ Indiánští bratři ani nedutali. A potom vyslovil ortel, kterého se Přemek tak obával. ‚Dan musí z domova!‘ ‚Jenže...,‘ jemňounce to zkusil zkroušený Fanda. ‚Nic! Už jsem řekl!‘ S vytočeným ředitelem nebyla řeč. ‚Ale kam...?‘ pípl ještě Fanouš. Hamouz netušil, co by v tom bylo za záhady: ‚Kam! Zpátky na útvar přece!‘ Kluci se po sobě zdrceně podívali. ‚Tam nemůže,‘ špitl Bystrá liška. Kančí zub do něho strčil, že to nemá cenu. ‚Ráno ať ho tu nevidím!‘ volal ještě za nimi Hamouz. Až do večerky seděli v zahradním domku u Dana. Ani nevečeřeli,

⁴⁵ ZINNEROVÁ, M. *Indiáni z Větrova*, s. 83.

⁴⁶ Tamtéž, s. 123.

jejich porce s chutí sežral Dan. Oba ho drželi kolem krku, Fanda polykal slzy, ale Přemek se držel statečně. Nesluší se, aby náčelník Indiánů brečel.“⁴⁷

Přemek mu tedy musí najít jiný domov, který nakonec objeví nečekaně u dědečka spolužáka Lojzka, který je zároveň i jeho nepřítel a vůdce party dětí ze vsi. Ty svádějí s partou z dětského domova neustálé boje. Jedna bitka ale skončí uprostřed, protože se všechny děti z obou part dozvědí, jak je na tom pes Dan, že nemá kam jít. Děda psa potřebuje na hlídání vinohradu. Když se dozví vše o jeho osudech, je rozhodnuto a pes získává nový domov. Zároveň dědeček téměř neomylně zhodnotí Přemkovu snahu o jeho záchranu.

„Hned viděl, že nepřivedli nějakého sušinku nebo lenocha. Dan byl mohutný, stále ještě bystrý a jeho výraz svědčil o inteligenci. Ale zejména dědu zaujalo, co o jeho posledních životních příhodách povídal Lojzek. Jak se Přemek psa ujal a staral se o něho. Jak mu ležel Danův osud na srdci. Z Přemka jistě vyroste spravedlivý muž, který nenechá v neštěstí opuštěné a bezbranné.“⁴⁸ Přemek sice přijde o oba své přátele – Fanda odjíždí do rodiny a pes našel nového pána, ale přijímá tyto skutečnosti mírně a s pochopením. Pravděpodobně se sám skutečně stane spravedlivým, jak to předpokládal Lojzkův dědeček.

Malý Fanda je třeták, který stále věří v lepší stránky u všech lidí a nemá pochybnosti ani o svém osudu. Je skálopevně přesvědčen, že ho maminka jednoho dne z domova odveze, jen musejí počkat, až nebude mít tolik práce.

V dětském domově je jeho kamarádem a ochráncem Přemek: *„Přemek sám nevěděl, odkud se vzala jeho slabost pro neposedného kluka. Snad pro tu nepoučitelnost a neotřesitelnou důvěru v dobro. Fanda na rozdíl od něho každou křivdu velkoryse a ihned zapomněl. Vždycky znovu věřil, že ho nikdo neošulí.*“⁴⁹

Fanda věří v návrat domů, ale z nedočkavosti se rozhodne utéct, aby se podíval, zda se mamince něco nestalo. Je pro něj zklamáním, když mu tento plán Přemek rozmluví. Vypravuje mu o svém útěku domů, který nedopadl podle jeho představ. Jeho víra v dospělé vzala ten den zasvé, když viděl oknem matku s novým partnerem a dětmi. Přemek zabráni Fandovi, aby prožil stejný smutek, jako musel zažít on.

Fanda má ale i obyčejnější starosti. Jako pravý indián stojí o čelenku z peří. To si opatřit ale není jen tak, Fanda prožívá krušné chvíle, když oškube kohouta lidí ve vsi.

⁴⁷ ZINNEROVÁ, M. *Indiáni z Větrova*, s. 102.

⁴⁸ Tamtéž, s. 119.

⁴⁹ Tamtéž, s. 12.

Jednou také přijde o vzácnou klukovskou zbraň, bez které se žádný bojovník nemůže obejít – o prak.

„Kluk byl zkrušen ztrátou praku. Že zbraň byla ještě pořád před chvílí v Lojzkově držení, mu nepřipadalo nijak hrozná. Lojzka mohli s Přemkem přeprat, případně z něho vylákat prak lstí. Nic z toho se nedalo uplatnit v případě paní školníkové.“⁵⁰

Je moc nešťastný, ale naštěstí se mu podaří za malou pomoc řediteli domova získat peníze a může si koupit gumu do nové zbraně.

Má malou kamarádku Evičku, ke které se chová jako ochranitel. Je to děvče se stejným osudem, jen je mladší a bydlí v blízkém kojeneckém ústavu. Fanda pro ni dokonce zhotoví čelenku z peří, jakou má i on sám. Je pro ni totéž, čím je pro Fandu Přemek.

Ani sám sobě Fanda nechce přiznat, že matka se pro něj už nejspíš nikdy nevrátí. Na přímý dotaz ale vždycky hrdě hlásí, že rodiče za ním jezdí a píše mu. Je to ale jen chlupcovo největší přání, skutečnost je jiná. *„Pavel podal Fandovi matici a požádal, aby ji podržel. Kluk si okamžitě uvědomil svoji důležitost při zprovoznění motorky. Byl polichocen. ‚Jak jsi na Větrově dlouho?‘ zeptal se Lídin bratr. Fanouš nezávazně pokrčil rameny. ‚A vaši ti píšou?‘ ‚Jo. Pořád. I jezdí.‘ Nebyla to vůbec pravda, ale to by Fanda nepřiznal ani zanic. Radši převedl řeč na téma, které jeho mysl v poslední době tak zaměstnávalo.“⁵¹*

Pro svého velkého přítele Přemka se Fanda snaží udělat první poslední. Jeho zásluhou se nakonec v domově ocitá pes Dan. Dojedná s vojáky, aby se pes nedostal na hlídání do konzervárny, ale k nim na hlídání zahrady.

„Ale když ho dáváte do továrny – nemohl byste ho radši dát k nám? U nás by se měl líp. Měli bychom ho všeci rádi!... ‚A kam byste ho dali?‘ obrátil se na Fandu. Klučina vyletěl jak na péru: ‚U nás je místa, strýcu! A říd’a stejně říkal, že jsme takoví nepořádní kluci, všude necháme otevřeno, jednou celý Větrov někdo ukradne i s postelemi...‘ Kryštof s Přemkem stáli jako sochy a nechápali vůbec nic. ‚...Potřebovali bychom psa, říkal říd’a.‘ Fandovi se od pusy div neprášilo. ... Podplukovník se zamyslel: ‚Tož, jestli se domluvíte s ředitelem, může být váš.“⁵²

⁵⁰ ZINNEROVÁ, M. *Indiáni z Větrova*, s. 26.

⁵¹ Tamtéž, s. 64.

⁵² Tamtéž, s. 79.

Na závěr příběhu čeká Fandu těžké rozhodování. Vyberou si ho manželé do pěstounské péče, má tedy možnost získat rodinu, splnit si největší přání dětí z Větrova. Rozhodnutí je na něm samotném, musí si sám říci, zda bude chtít bydlet s pánem a paní, které vidí podruhé v životě. Ve Fandovi se vše pere, jedna polovina by ráda neměnila zažité a známé prostředí, kde má všechny přátele.

„Mě tu mají všeci rádi,‘ prohodil Fanda skoro vzpurně; pro přesnost však přece jen dodal: ‚Akorát Toufar ne. A úča.‘ ‚My bychom tě taky měli rádi,‘ řekla paní. ‚Ale jste jen dva.‘

‚To by ti nestačilo?‘ usmál se Podešva.

Rozrůstalo se v něm napětí, jak se chlapec rozhodne. Fanda to zvážil a kdesi v sobě přiznal, že snad ano.“⁵³

Své velké dilema samozřejmě musí probrat s pokrevním bratrem a nejlepším přítelem Přemkem. Nejdříve dává najevo, že nikam nechce a nepůjde. Až reakce jeho kamaráda mu v konečném rozhodnutí pomáhá vybrat si snad správně.

„Brácho, já jim řeknu, že bez tebe nikam nepůjdu,‘ nabízel věrně. Přemek zavrtěl hlavou. Dlouho už věděl, že věci nejsou tak jednoduché, jak si často představuje jeho malý bratr. ‚Já už su velký. O sebe se postarám. Utíkej! Nenech je čekat!‘ popostrčil ho k bráně.“⁵⁴

Pořád ještě se Fanda obává říct na rovinu, že s manželi odjede a Větrov tím pádem navždy opustí. Ale konečně říká to, na co všichni celou dobu čekají.

„Ještě se rozmyslím.‘ Najednou se lekl, že by se to mohlo zkazit. Vyhrkl: ‚Tak jo!‘“⁵⁵

Před odjezdem se loučí se všemi, kdo doposud tvořili jeho jedinou velkou rodinu. Nejdéle ovšem trvalo loučení s Přemkem: *„Ještě spolu zašli za Danem. A do pískovny. A na své tajné místo. Nakonec se bratrsky políbili a vyměnili si amulety na znamení, že je nic na světě nerozdělí.“⁵⁶*

Novým rodičům všechno ukáže, chce se také ujistit, že nezpřetrhá všechny vazby se svým dosavadním působištěm najednou, chce se na Větrov vracet za bratrem i ostatními. Byla to dosud jeho jediná jistota, neumí se všeho jen tak vzdát, nechce vše opustit a okamžitě zapomenout.

⁵³ ZINNEROVÁ, M. *Indiáni z Větrova*, s. 122.

⁵⁴ Tamtéž, s. 123.

⁵⁵ Tamtéž, s. 123.

⁵⁶ Tamtéž, s. 123.

„Ale přijedeme za Přemkem! A za Evinkou!“ ujišťoval se Fanda. Podešvovi to přislíbili. „A může k nám Přemek? A Danovi budeme posílat kosti!“ ... Podešva se obrátil na ženu a sotva znatelně si přisvědčili. Přibrzdili. „Zastavíme?“ Fanouš horlivě zatřepal čupřinou. Vylezli z vozu. Oheň teď viděli jasněji. V tichu soumraku k nim zaznívala písnička zpívaná dětskými hlasy.

„To jsou Indiáni,“ řekl Fanda spokojeně, „myslí na mě.“ Ani trochu se nespletl. Tam u ohně vzpomínali na svého druha, který odjížděl do nového života.⁵⁷

V příběhové próze *Kde padají hvězdy* jsou hlavními postavami Kristýna, Lojza a Sandra. Kristýna je dívka vyrůstající jen s otcem. Ten pracuje jako řidič linkového autobusu a bydlí spolu v domě s malým hospodářstvím na vesnici na Vysočině, poblíž dětské léčebny a ozdravovny Vlasta. Maminka se při návštěvě své matky ve Švýcarsku rozhodla, že se domů už nevrátí. Kristýna tedy zůstala v Čechách s otcem sama, maminka s babičkou ovšem chtěly, aby se za nimi přistěhovala.

„Potom vyšlo najevo, že se maminka nevrátí, ale chce Kristýnu. Taťka dostal nemoc. Teta Líba té nemoci říká depka a doktoři deprese. Někdy se napil alkoholu a pak sebou plácnul oblečený do postele. Než ho porazilo spaní, mumlal: Jestli přijdu o tebe, Kikinko, tak nevím. To se ví, že ho tu samotného nenechá. Chtěla by být s maminkou, ale k tátovi by to bylo nespravedlivé. On přece nikoho neopustil. Co kdyby se z něho kvůli té depce stal alkoholik? Tutově by mu vzali autobus. Aby se pak rovnou oběsil.“⁵⁸

V nedaleké ozdravovně si Kristýna nachází kamarády mezi dětmi, které se přijíždějí léčit na zdravý vzduch. Pracuje tam i její teta a strýc, někdy jí nahrazují rodinu, hlavně když její tatínek jezdí s autobusem noční služby.

„Nakrmenou Kristýnu poslala k Majdičce do pokojíku spát. „Je toho na tebe moc. Radši to zaspí.“ Půjčila jí svoji noční košili, načechrala polštář, pohladila ji po vlasech a dala pusku na dobrou noc: „Neboj, teta nedá!“ Kristýna ji objala kolem krku. Na spánek neměla pomýšlení. Jak by taky.“⁵⁹

Její teta je svérázná paní, která nemůže Kristýnině matce odpustit, že ji opustila. Neumí pochopit, jak může máma opustit dceru: „Kukalové ležela švagrová v žaludku

⁵⁷ ZINNEROVÁ, M. *Indiáni z Větrova*, s. 124.

⁵⁸ ZINNEROVÁ, M. *Kde padají hvězdy*, s. 20.

⁵⁹ Tamtéž, s. 81.

dávno; od doby, kdy vyměnila kanafasové polštáře za načančané podušky a malou chalupu za velký svět a nechala tu při té příležitosti své dítě.“⁶⁰

Kristýna má starosti s otcem, o kterého se snaží co nejlépe postarat a trápí ji i to, že bude muset odjet za svou matkou, pokud se babička ve Švýcarsku o to bude soudit. Je vyděšená, kdykoliv přijde z ciziny zpráva, dopis nebo balíček, takže ze strachu schovává doručky. Její svět je doma, v Čechách; přestože trpí kdesi uvnitř steskem po matce, která jí moc chybí, neodjela by bez otce nikam.

„Myslíš na vlastní mámu?‘ Přisvědčila. Nevěděl, co na to říct. ‚Třeba se to ještě spraví.‘ Zavrtěla hlavou. Schoulila se do deky a nehnutě se dívala do plamínek ukrajujících svíčky. Vzduch byl cítit kouřem a spáleným voskem. Lojza potlačil nutkání ke kašli. ‚Včera se mi zdálo, že je mrtvá. Ležela v bílém, všude svíce a kytky. Koukala jsem na ni, ale neplakala jsem. Byla hezká jako Sněhurka.‘ Když to vyslovila nahlas, udělalo se jí teskno, tak teskno, že by radši, aby ji ukrutně bolela ruka nebo noha. Maminka se nevrátí. Táta to ví asi taky. A hlavně to už hodně dlouho věděla maminka.“⁶¹

V příběhu Kristýna zažívá dosud nepoznaný strach z cizinců, kteří se objevují ve vesnici. Ví, že jsou ze Švýcarska, a tak neočekává nic dobrého: *„Vykládala, že maminka se chce soudit a objevili se tu ti cizinci, úplně podle proroctví tety Liby, a teta je přesvědčená, že chtějí Kristýnu ukradnout.*“⁶²

Důležitou součástí dívčina života jsou zvířata, o která se ráda stará a na která nedá dopustit. Dvě malá koťátka nosí stále s sebou, pes běhá pořád s ní a kozy pase pokaždé, když má chvíli času. Velmi jí ublíží, když se někdo pokusí koťatům ublížit a vhodí je do kontejneru, aby posla hladem. Jedno z nich skutečně nepřežije a Kristýnu to velmi zasáhne. Budě se ale muset vyrovnat ještě s větší ztrátou, protože cizinci ji nepřijeli unést. Jedou oznámit smutnou novinu o smrti Kristýniny maminky. Stala se obětí autonehody v autě, které sama řídila. Kristýnu přes všechna svá přesvědčení, že matku vlastně nepostrádá a možná ji ani nemá ráda, tato zpráva hluboce zasáhne.

„Holčičko,‘ hlas mu uvízl kdesi vysoko v krku. ‚Jestli jsem ti o mamince někdy řekl něco zlého, prosím tě, odpusť mi to.‘ Kristýnka se zastavila. V tichu kaple slyšela vlastní dech. ‚Ne,‘ zašeptala.

⁶⁰ ZINNEROVÁ, M. *Kde padají hvězdy*, s. 41.

⁶¹ Tamtéž, s. 126.

⁶² Tamtéž, s. 76.

„Je mrtvá,“ řekl tiše. Hlas mu prostoupily slzy. Slyšela ho, ale brány rozumu zůstávají slovům zavřené. To není pravda. Maminka je přece živá. Často s ní mluví, a kolikrát se s ní i hádá. „To není pravda! Neříkej mi to! Tatínku, neříkej mi to! To není pravda!“⁶³

Dívka se najednou ocitá bez matky podruhé, ale nyní už definitivně. Celou dobu se musela bez ní obejít, ale v hloubi duše na ni myslela, vedla s ní tiché hovory, vzpomínala na ni pokaždé, když jí bylo smutno. Vždycky uvnitř cítila, že není všem dnům konec a věřila, že se s matkou setká a třeba spolu znovu začnou i bydlet. Teď ale všechna tato přání už musela zůstat jen nesplněná. Sama cítila, že v tom kratičkém okamžiku vyrostla a skoro dospěla.

„Sevřela medailonek. „Tati,“ řekla tiše, „nech jí sem dát fotku. Víš, jak je na ní tak hezká. A datumy“ Přislíbil to. Pochopil, jak je jeho malá dcera velká. Koukal kamsi za hřbitovní zeď, která obkroužila onen zvláštní svět ticha, vzpomínek a uzavřených příběhů. Najednou, jako by nebylo kam a ke komu jít, stísněně pravil: „Teď mi pověz, Kristýnko, kam vlastně patříme my dva?“ Přivinula se k němu. Nejsou sami, jsou dva. A patří k sobě.“⁶⁴

⁶³ ZINNEROVÁ, M. *Kde padají hvězdy*, s. 179.

⁶⁴ Tamtéž, s. 190.

3 Praktická část

Cílem praktické části je využití vybraných úryvků prózy Markéty Zinnerové při volnočasových aktivitách ve školní družině. V této části práce bude obsahem vytvoření pracovních listů pro děti mladšího školního věku, které mohou sloužit jako rozšiřující didaktický materiál při literárněvýchovných činnostech. Uvedené pracovní listy byly použity při práci s dětmi ve školní družině v rámci cílů neformálního vzdělávání. Ve školních družinách a školních klubech se uskutečňují některé ze specifických forem přípravy žáků na vyučování, které mohou mít podle Pávkové různé podoby – vypracování zadaných domácích úkolů, didaktické hry, ale i upevňování a rozšiřování poznatků při dalších činnostech, jako např. při vycházkách.⁶⁵

Činnosti ve vybraném zařízení se plánují celoročně formou celoročních plánů, které vycházejí ze ŠVP a ročního plánu školy. Tento celoroční plán je dále rozpracován na podrobnější čtvrtletní, měsíční a týdenní plány. Součástí těchto plánů by mělo být, jak uvádí Pávková, zařazení všech oblastí výchovy a jejich uskutečňování prostřednictvím činností.⁶⁶ Nejpodrobnější plány se tvoří s ohledem na aktuální situaci v zařízení, přihlíží se k povětrnostním podmínkám, k novým nabídkám spolupracujících kulturních zařízení nebo k momentálnímu počtu dětí, které do zařízení docházejí. Literárněvýchovné činnosti jsou tedy předem plánovány v týdenních plánech. Tyto aktivity jsou zařazovány pravidelně alespoň dvakrát měsíčně. Ve školní družině mi vyšli vstříc, využití sestavených pracovních listů bylo naplánováno na týden v zimním období, kdy je s ohledem na počasí větší předpoklad pobytu dětí uvnitř zařízení. Leden má školní družina tematicky zaměřen na bílou zimu, únor na masopustní veselí. Pracovní listy byly s dětmi zpracovány první únorový týden.

V praktické části je popsán postup při sestavení pracovních listů spolu s důvody jejich návrhu. Je uvedeno, jak proběhlo odpoledne ve školní družině, kdy byly listy zpracovány, co děti zaujalo, jaká byla jejich spolupráce a následuje zhodnocení přínosu uvedené pomůcky spolu s reflexí a vyhodnocení, jak byly splněny výzkumné předpoklady a celkový cíl praktické části.

⁶⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*, s. 115.

⁶⁶ Tamtéž, s. 115.

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části této diplomové práce je zjištění, jaké možnosti se nabízejí pedagogům volného času při využití knih prozaičky Markéty Zinnerové. Ve výchovném působení ve školní družině se v rámci forem vzdělávání využívá pravidelná výchova, příležitostná výchova a spontánní volnočasové činnosti. Literárněvýchovné působení se vztahuje k pravidelným formám výchovy. Při samotné realizaci byly využity kromě dalších aktivizujících metod navržené pracovní listy. Snahou bylo zjistit, zda se k danému tématu dají vhodně použít, jestli je na nich potřeba něco pozměnit a pokud ano, tak proč – co se projevilo jako nevyhovující. Dále nás zajímalo, jak je nejlépe možné sestavit literárněvýchovné odpoledne s ohledem na to, že děti přicházejí ze školy již poněkud unaveny. Dalším cílem bylo odpovědět na otázku, zda takto tematicky zaměřená činnost může motivovat děti k přečtení některého díla spisovatelky, o které byla po celou dobu řeč.

Stanovené dílčí cíle praktické části:

1. Je využití pracovních listů vhodné k zadanému tématu?
2. Byly listy dostatečně jasné a srozumitelné pro vybranou věkovou kategorii?
3. Je třeba na sestavených pracovních listech něco změnit, pokud ano, proč?
4. Kolik listů děti vypracují ochotně, kdy je nejlepší čas zařadit jinou činnost?
5. Kolik listů tvoří celkový maximální počet k zařazení v průběhu tematického odpoledne?
6. Motivovala práce na navržených listech děti k četbě některé knihy od Markéty Zinnerové?

Chtěli bychom u dětí vyvolat zájem o literaturu obecně, doplnit školní výuku, rozšířit povědomí o možných zajímavých knihách k prolistování a přečtení. Toman uvádí: „*Hlavním stimulem dětské četby je uspokojování psychosociálních a čtenářských potřeb.*“⁶⁷ Romány Markéty Zinnerové jsou svým obsahem pro děti zajímavé z mnoha hledisek – nejenže v nich hrdinové prožívají různá dětská dobrodružství, ale řeší své problémy, ve kterých mohou čtenáři najít podobnost se svou aktuální situací. Pokud je

⁶⁷ TOMAN, J. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*, s. 110.

dítě při četbě seznámeno s potížemi protagonistů a najde se v nich, zaujme ho obsah knihy a dále čte se zvědavostí a ze zájmu o dané téma.

3.2 Specifika mladšího školního věku

Mladší školní věk je období, které začíná mezi šestým až sedmým rokem věku, kdy dítě nastupuje do prvního ročníku povinné školní docházky. Konec je ohraničen jedenáctým až dvanáctým rokem, kdy žák přechází z prvního na druhý stupeň základní školy, nebo odchází do prvního ročníku na víceletá gymnázia. S tímto přechodem souvisejí i fyzické změny – první známky pohlavního dospívání a související psychické změny.

Langmeier označuje mladší školní věk jako věk střízlivého realismu, kdy se dítě snaží zaměřovat na to, co je a jaké to je, chtělo by okolní svět pochopit doopravdy a stále více se zajímá o knihy.⁶⁸ Rovněž se vyvíjí řeč, která je předpokladem úspěšného školního učení, rozšiřuje se slovní zásoba, což podporuje rozvoj paměti. Děti prostřednictvím řeči reprodukují naučenou látku a poznávají, jak se učit. Ve škole dítě poznává po rodičích i učitele a spolužáky, podle nichž se učí svému chování. Jen ve skupině svých vrstevníků může dítě ideálně rozvíjet své sociální reakce, jako je pomoc druhému, spolupráce ve skupině, ale na druhé straně i soutěživost.

V *Didaktice čtení* Toman zdůrazňuje psychologické hledisko jako aspekt didaktické interpretace literárního textu. Dalšími uvedenými aspekty jsou například dětská individualita, žákovská komunita, jedinečnost textu nebo zážitky dětí z prvotního poslechového a čtenářského kontaktu s textem. Podle Tomana žáci mladšího školního věku přistupují k četbě textů živelně, chápou je povrchně, vkládají do nich vlastní představy a zkušenosti, samostatně si neuvědomují ani nedokážou vysvětlit, proč se jim text líbí nebo nelíbí, neorientují se v něm ani neumějí posoudit jeho význam. Literárněvýchovná činnost umožňuje žákům prostřednictvím vedení pedagoga proniknout do struktury textu, správně ho pochopit a prožít. Důležitým krokem k tomu je vhodný výběr textu a formulace doplňujících otázek a úkolů.⁶⁹

Aby děti porozuměly významu a smyslu uměleckého literárního textu, měly by chápat literárně teoretické pojmy téma a idea. Literatura pro děti a mládež má tři

⁶⁸ Srov. LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 115.

⁶⁹ Srov. TOMAN, J. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*, s. 70.

funkce: estetickou, formativní a poznávací.⁷⁰ Estetická funkce prostřednictvím uměleckého obrazu vyvolává u dětí emocionálně estetický zážitek. Funkce formativní, někdy označována jako výchovná, seznamuje s normami v mezilidských vztazích, poukazuje na povinnosti dítěte jak ve směru k sobě samému, tak i k ostatním lidem, snaží se vytvořit společensky žádoucí mravní citění, myšlení i konání. Formativní funkce se projevuje v řadě žánrů dětské literatury, hlavně pak u pohádky, bajky a pro nás důležitém exemplárním příběhu s dětským hrdinou.

Poznávací funkce má dětskému čtenáři sdělit věcná fakta o objektivní realitě, obohatit jeho znalosti, rozvinout myšlení a intelekt. Toman dále uvádí, že při motivaci a interpretaci textu je úkolem pedagoga poukazovat na neznámé myšlenkové souvislosti, které podpoří lepší porozumění. Sem lze zařadit mimo jiné název daného díla.⁷¹

Toman vysvětluje, čím a jak text literárního díla na čtenáře nebo posluchače působí:⁷²

- obrazy dětských hrdinů, s nimiž se lze identifikovat; vytváří u čtenáře potřebné mravní city, etické normy a hodnotové preference
- obrazy modelových situací a vztahů, které ukazují východiska při řešení problémů; ovlivňují psychiku, socializaci, formují vztahy k rodině, škole, k vrstevníkům, dospělým, přírodě, ke společnosti, utvářejí žádoucí postoje, hodnotová estetická, mravní a etická kritéria, napomáhají rozvoji komunikativní, sociální, personální a občanské kompetence
- specifickým žánrem dětské četby, hlavně klasickou pohádkou a příběhovou prózou s dětským hrdinou

Při četbě příběhové prózy ze života dětí hlavní protagonista obvykle vystupuje jako rovnocenný partner svého čtenáře, spojený s jeho každodenním životem, a tím působí věrohodně, je pro čtenáře přirozeným etickým vzorem, se kterým je možné se ztotožnit. Prostřednictvím četby se mohou kompenzovat nedostatky emočních nebo komunikativních podnětů v rodině.

⁷⁰ Srov. TOMAN, J. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*, s. 72.

⁷¹ Tamtéž, s. 74.

⁷² Tamtéž, s. 74.

3.2.1 Zkoumaný soubor

Jedná se o cílený výběr vzorku žáků 3. třídy ve věku osm a devět let ze základní školy v Českých Budějovicích, kteří navštěvují školní družinu. Školní družina je složena ze sedmi oddělení, každé oddělení navštěvuje maximálně třicet dětí. Provoz družiny je ve dnech školního vyučování ráno 6:00 – 7:50, odpoledne pak 11:30 – 17:00. V době prázdnin má družina omezený provoz, který projednává se svým zřizovatelem. Družina má své vlastní prostory a doplňkově v případě potřeby lze využívat třídy na 1. stupni. Velkou výhodou pro vychovatelky je krásné školní hřiště, které je přímo u budovy školní družiny. Je využíváno celoročně, součástí jsou zpevněné plochy, různé atrakce pro děti, v zimním období se při příznivém počasí sáňkuje a bobuje na umělém svahu, který je v areálu vybudován.

Celoroční plány na školní rok 2013/2014 vycházejí ze školního vzdělávacího programu. Podle nich se rozpracovávají čtvrtletní a měsíční plány, které se zaměřují na aktuální akce a souvisejí například se svátky a jinými událostmi. Měsíční zaměření jsou: Září – hry; říjen – hlavolamy; listopad – barevný podzim; prosinec – advent; leden – bílá zima; únor – masopust; březen – vítání jara; duben – velikonoce; květen – měsíc lásky; červen – měsíc sportu.

Děti ve vybrané třetí třídě byly připraveny k literárněvýchovnému odpolední v únoru, spolupracovala jsem s třídní učitelkou i s vychovatelkou. Oslovila jsem prostřednictvím třídní učitelky i rodiče a požádala je o souhlas k fotografování jejich potomků. Tento souhlas nedaly jen dvě rodiny.

Když jsem do družiny přišla, bylo bohužel vše nutné změnit. Z důvodu vysoké nemocnosti dětí ve vybrané třídě byly navržené listy využity při práci s dětmi jiných třetích tříd. Soubor byl věkově na požadované úrovni. Početně s ohledem na zmíněnou epidemii bylo dětí čtrnáct – dva chlapečci a dvanáct děvčat. Co se týká povolení na fotografování, měla jsem ho z uvedeného narychlo sestaveného souboru jen pro pět dětí ze všech čtrnácti. V každém případě jsem se přesvědčila o tom, že důležitou vlastností pedagogických pracovníků je schopnost improvizace.

3.3 Pracovní listy s využitím úryvků prózy spisovatelky Markéty Zinnerové

Při výběru vhodné metody byla zvažována různá možná řešení. Primárním východiskem byl záměr využití příběhové prózy autorky, konkrétně její tři uvedená díla, kde se v každém objevuje hrdina – dítě s problémem v užší rodině. Při studiu Tomanovy knihy *Didaktika čtení a primární literární výchovy* mě zaujal uvedený profil dnešního čtenáře mladšího školního věku. Autor v něm popisuje, jak dětský čtenář vnímá literární texty, zabývá se tím, co vše probíhá při četbě jako takové, která bývá pro uvedenou věkovou skupinu relativně složitým procesem. Podle Tomana děti při čtení preferují motivy a situace, které evokují bezprostřední citové zážitky. „*Dětské čtenářství mladšího školního věku, vymezené přibližně sedmým až jedenáctým rokem, je obecně považováno za aktivitu spontánně-prožitkovou, subjektivně-emocionální, projevující se mimo jiné synkretickým vnímáním, naivně realistickým pojmáním literární fikce, emoční intenzitou, výraznou imaginativní a herní kreativitou, v níž postupně sílí kognitivní zaměřenost.*“⁷³ Pokud může žák o textu přemýšlet, tvořit podle něj, vyprávět jeho obsah nebo použít svůj podobný zážitek, nutí ho to přemýšlet nad textem nově, používat své zkušenosti, a to je rozdíl od pouhého přepisování.⁷⁴

V knize autorky Lucie Zormanové *Výukové metody v pedagogice* jsem se inspirovala kapitolou o řízeném čtení,⁷⁵ která se zabývá principem této zajímavé výukové metody a pomáhá žákům s lepším porozuměním čteného textu. Pedagog při metodě řízeného čtení mluví o přečteném textu, o pocitech žáků při čtení, vysvětluje dětem nejasná nebo neznámá slova, nespisovné výrazy nebo zastaralé pojmy. Po prostudování uvedených knih i dalších děl o literárněvýchovném působení na děti mladšího školního věku jsem sestavila pracovní listy použité v praktické části práce.

3.3.1 Pracovní listy, metodické materiály a navržené činnosti

Prvním krokem při jejich návrhu bylo nastudování díla Markéty Zinnerové, poté následoval výběr konkrétních tří knih, ze kterých se bude při návrhu a další práci vycházet. Jedná se o romány *Indiáni z Větrova* (vydáno v roce 1979, pro potřeby práce

⁷³ TOMAN, J. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*, s. 110.

⁷⁴ Srov. ŠIMÍČKOVÁ, H. *Tvořivost učitele k tvořivosti žáků*, s. 94.

⁷⁵ Srov. ZORMANOVÁ, L. *Výukové metody v pedagogice*, s. 132.

použito vydání z roku 1998), *Tajemství proutěného košíku* (vydáno v roce 1978, pro potřeby práce použito vydání z roku 1994) a *Kde padají hvězdy* (vydáno v roce 1997, toto vydání využito pro potřeby práce).

Další etapou bylo vybrat vhodné úryvky z vybraných děl, které reflektují konkrétní problémy, na které se pracovní listy zaměří. Předvýběrem prošlo z každé knihy přibližně 8-10 krátkých úryvků, nakonec na konkrétní listy bylo vybráno šest textů a další dva pro další aktivizující činnosti, které byly spolu s vypracováním listů využity při literárněvýchovné činnosti ve školní družině s dětmi mladšího školního věku.

Po této etapě jsem přemýšlela, jaká bude konkrétní podoba listů. Snahou bylo, aby zadaná témata i konkrétní úkoly děti především bavily a zároveň se při práci na nich něco dozvěděly. Ke každému pracovnímu listu byl navržen také metodický list pro pedagoga volného času, učitele nebo vychovatele, který bude s těmito listy pracovat.

Výtvarná část připravených listů byla zpracována grafičkou Lenkou Dohnalovou, které tímto za návrhy a celkovou spolupráci děkuji.

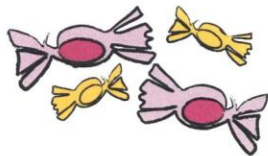
Konečná podoba navržených pracovních listů a metodických materiálů pro pedagogy s úryvky, z nichž bylo čerpáno:

Pracovní list č. 1

ÚKOL:
PROHLÉDNI SI POZORNĚ OBRÁZEK
CO BY HOLČIČKE UDĚLALO RADOST?
ZAKROUŽKUJ NEBO DOMALUJ.

(OBR. Č. 1)

KLÁRKA SI POVÍDÁ S VLÁDOU: „VÍŠ, ŽE ZŮSTANU TADY U BABIČKY? ZASE TU BUDU CHODIT DO ŠKOLY, JSI RÁD?“ VLÁDA PŘISVĚDČIL: „MOC, ŘÍKAL JSEM TI, ŽE BUDE LEPŠÍ, ABYS DO PÁTÝ CHODILA TADY.“ KLÁRCE SE ULEVILO. KDYBY NEBYL RÁD, ZDÁLO BY SE JÍ, ŽE O NI NESTOJÍ NIKDO NA SVĚTĚ. „NAŠI MĚ NECHTĚJÍ, ALE BABIČKA JO,“ DODALA KLÁRKA.

Metodický materiál pro pedagoga k pracovnímu listu č. 1:

Postup činností:

-motivace

Pedagog přečte text:

„Rozběhla se naproti Vládovi. ... ,Viš, že zůstanu tady?‘ ,Jak tady?‘ ,No u babičky, kde jinde? Zase tady budu chodit do školy. – Jsi rád?‘ Vlád'a přisvědčil. ,Moc. Říkal jsem Ti přece, že by bylo lepší, abys do pátý chodila tady.‘

To je dobře. Protože kdyby nebyl rád, zdálo by se jí, že o ni nestojí nikdo na světě. Kam se pak Klárka vrátí? A když je rád, pochopí, jak jí je. Takže mu klidně může svěřit, co ji štve, že by plakala, kdyby ovšem neměla takový vztek!

„Naši mě nechtějí – ale babička jo.““

Tajemství proutěného košíku (1994, s. 36)

-diskuze o obsahu úryvku:

Co dělá radost vám, děti?

Co udělá radost Klárce z ukázky knihy?

Už jste někdy rozveselovaly smutného kamaráda?

Čím spolehlivě uděláte někomu radost – rodičům, učitelům, sourozencům?

-zadání práce na pracovním listu, vypracování

Najdete pod obrázkem to, co by Klárce udělalo největší radost?

Proč jsi zakroužkoval/a právě tohle?

-závěr a hodnocení

Diskuze nad možnostmi pod obrázkem – je možné věcnými dary nahradit lidi?

Co jiného by mohlo pod obrázkem být – navrhněte (domácí zvíře, kamarád).

Pracovní list č. 2

ÚKOL:
PROHLÉDNI SI POZORNĚ OBRÁZEK
CHYBÍ TAM NĚCO? POKUD ANO, CO?
DOMALUJ KRESBU PODLE SVÉHO.
(OBR. Č. 2)

VLÁDA SI POVÍDÁ SE ZNÁMÝM ONDROU O SPORECH SE ZDENĚKEM. „ZDENĚK JISTĚ NEVÍ, ŽE MUŽ NENÍ TÁTOU TÍM, ŽE SE MU NARODÍ DÍTĚ. K TOMU JE TŘEBA, ABY SI ROZUMĚLI, NĚCO SPOLU DĚLALI, ABY SE POTŘEBOVALI. TAKHLE SE CHLAP MŮŽE STÁT OTCEM I VELKÝMU KLUKOVI.“

Metodický materiál pro pedagoga k pracovnímu listu č. 2:

Postup činností:

-motivace

Pedagog přečte text:

„Ondra mu hodil do čaje cukr a podal mu lžičku: ‚Zamíchej si. A nespal se! Podle toho, cos mi zatím o těch vašich potyčkách povídal, se Zdeněk s tebou možná pere kvůli tvému tátovi.‘

Tohle se Vlád'ovi vůbec nezdálo: ‚To jsi se splet. On se pere, že je blbej.‘

‚Nebyl bych tak přísněj, Vládíku,‘ napomenul ho Ondra a položil dlaň na jeho ruku, snad aby mu líp porozuměl: ‚Totiž – Zdenek těžko může vědět, že mužskej není tátou jen tím, že se mu narodí dítě. K tomu je potřeba, aby si moc rozuměli, něco spolu dělali, aby se potřebovali. Takhle se chlap může stát otcem třeba i – velkému klukovi.‘

Ondra vstal a shrábl nádobí ze stolu. ‚Táta tady může bejt pro něho i pro tebe, jenže Zdeněk to asi neví. Myslí si, že ty jsi pro tátu důležitější.‘ Dobře poznal, že Vlád'ovi se jeho slova moc nezamlouvala. Drcl do něho: ‚Radši jdem do stáje, ne?‘ chlapec ožil, přehodili si bundy a vyšli na vzduch.“

Tajemství proutěného košíku (1994, s. 242-243)

-diskuze o obsahu úryvku:

U stolu jsou děti, ale ještě je tam dost místa. Koho myslíte, že by měl rád Vlád'a u svého stolu?

Koho byste chtěli mít u stolu vy?

Scházíte se s rodinou u stolu?

Jak často se scházíte?

Máte nějakou povinnost spojenou se stolováním (prostřít, připravit pití, uklízet nádobí, dávat po jídle vše do myčky)?

-zadání práce na pracovním listu, vypracování

Namalujte nebo napište, kdo by mohl u stolu být s vámi.

-závěr a hodnocení

Je někdo, koho bys chtěl/a u stolu mít, ale je např. moc daleko?

Podle své fantazie si pozvi kohokoliv – kdo to bude?

Pracovní list č. 3

ÚKOL:
POMÁHÁŠ DOMA? NAPIŠ JAK.

CO RÁD S DOSPĚLÝMI DĚLÁŠ?

NAPIŠ NEBO NAKRESLI.
(OBR. Č. 3)

„TY JEŠTĚ NEZNÁŠ VLÁDU? SEZNÁMÍM VÁS, JISTĚ SE
SKAMARÁDÍTE,“ VYPRÁVĚL OTEC.
ZDENĚK SE ZACHMUŘIL.
CO JE MI DO VLÁDI? MÁM PEPANA A ČÁRU, ZVOLILI MĚ
NÁČELNÍKEM, TAK SE ŽÁDNOU TRÁSORITKOU
KAMARÁDIT NEMUŠÍM. JISTĚ TO BUDE ŠPLHOUN,
KDYŽ SE DOBRĚ UČÍ.

Metodický materiál pro pedagoga k pracovnímu listu č. 3:

Postup činností:

-motivace

„*Ty ještě neznáš Vládu, vid’? , řekl Karas s plnou pusou, ,bezvadnej kluk. Musím vás seznámit, jistě se skamarádíte.‘ Maminka se trochu zarazila, ale jedla dál, jakoby nic. ,Je menší, než ty, řek bych, ne tak hr, ale zase se líp učí.‘*

Zdeněk se zachmuřil. Co je mu do něho? Sám je bezvadný až dost, Pepan a Čára si ho zvolili za náčelníka. S žádnou třasořítkou se kamarádit nemusí. Asi to bude šplhoun. Ale dal si pozor, aby Karas na něm ani zrníčko jeho myšlenek nepoznal.

„Že by byl máminej mazánek jako ty, to teda není,‘ pokračoval Karas a povídal dál a dál a vůbec nepozoroval, že jeho vyprávění vlastně nikoho nebaví.“

Tajemství proutěného košíku (1994, s. 74)

-diskuze o obsahu úryvku:

Co asi myslel Zdeněk slovem třasořítka?

Víte, komu se říká máminej mazánek?

Volíte si mezi sebou náčelníka, vůdce nebo jinak pojmenovaného šéfa party?

Je dobrý nápad seznámit dva nevlastní sourozence?

-zadání práce na pracovním listu, vypracování

Jak můžeš doma pomáhat?

Co tě baví doma dělat?

Jaké práce je lepší dělat s dospělými?

-závěr a hodnocení

Diskuze nad vyplněnými listy – kdo a jak pomáhá, proč by se mělo pomáhat, co děti mohou zvládat a co už je nad jejich síly.

Pracovní list č. 4

**ÚKOL:
VYBARVI OBRÁZEK A DOMALUJ**

OKOLÍ PODLE SEBE – KDE JSI

S RODIČI NEJRADĚJI.

(OBR. Č. 4)

PRIMÁŘ SE FANDY ZEPTAL: „CHTĚL BYS DO RODINY?“
FANDU ZASKOČIL. NEDŮVĚŘIVĚ SE ZEPTAL: „KAM?“
PANÍ ŘEKLA: „K NÁM.“ FANDA SI JI PROHLÍŽEL. ŘEKL:
„MĚ TU MAJÍ VŠCHNI RÁDI, AKORÁT ÚČA NE.“
„MY BYCHOM TĚ MĚLI TAKY RÁDI,“ ŘEKLA PANÍ.
„ALE JSTE JEN DVA.“ „A TO BY TI NESTAČILO?“
FANDA PŘEMÝŠLEL A KDESI UVNITŘ SI ŘEKL, ŽE ANO.

Metodický materiál pro pedagoga k pracovnímu listu č. 4:

Postup činností:

-motivace

„Primář měl hlas trochu jiný, než obvykle.

„Fanda, chtěl bys do rodiny?“

Mlčel. Zaskočili ho. Nedůvěřivě se zeptal: „Kam?“

Paní řekla jemně: „K nám.“ Kolem očí se jí udělaly laskavé vějířky.

Fanda ji bez úsměvu podrobil zkoumání. Ukázal na Podešvu.

„Vy jste jeho žena?“

Přisvědčili.

Václavík se lehounce uklonil na rozloučenou a poodešel. Chlapec zůstal s Podešovými. Chvilu se zamlkle procházeli kolem zahrady.

„Mě tu mají všeci rádi,“ prohodil Fanda skoro vzpurně; pro přesnost však přece jen dodal: „Akorát Toufar ne. A úča.“

„My bychom tě měli taky rádi,“ řekla paní.

„Ale jste jen dva.“

„To by ti nestačilo?“ usmál se Podešva.

Rozrůstalo se v něm napětí, jak se chlapec rozhodne. Fanda to zvážil a kdesi v sobě přiznal, že snad ano.“

(Indiáni z Větrova, s. 121)

-diskuze o obsahu přečteného textu

Fanda bydlí v dětském domově, ale našli si ho pán s paní a chtěli by mu vytvořit domov, kde by byl tatínek, maminka a Fanda jako syn. Co byste Fandovi poradili, pokud by se vás zeptal, co si má vybrat?

Je to lehké rozhodování?

Co myslíte, že se pro Fandu změní?

Je něco, co bude lepší a co naopak horší v nové rodině?

Fanda říká, že ho nemá ráda úča – kdo je to?

Je možné, že by opravdu Fandu neměla ráda?

Myslíte si o někom dospělém ze svého okolí, že by neměl rád lidi?

-zadání práce na pracovním listu, vypracování úkolu

Kde býváš nejraději s rodiči?

Podnikáte rodinné výlety, dovolené, návštěvy, oslavy nebo jiné akce?

Co bys rád s rodiči zažil a ještě se to nepovedlo?

Jak vypadá ideální tatínek, maminka?

-závěr a hodnocení

Jak se Fanda rozhodl, je jasné na konci ukázky, udělal dobře?

Co všechno bude v nové rodině jiné?

Jak myslíte, že vypadá život v dětském domově?

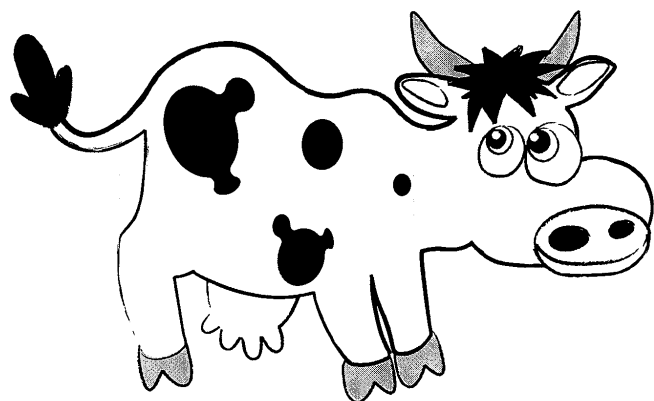
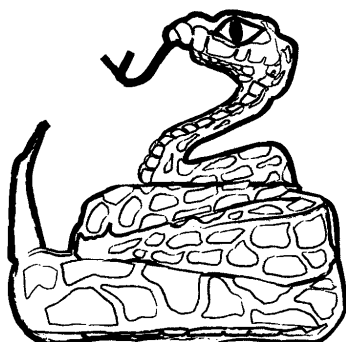
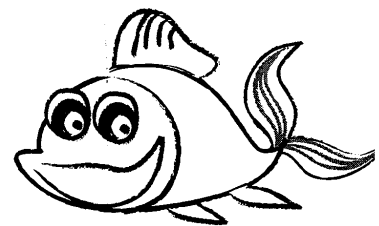
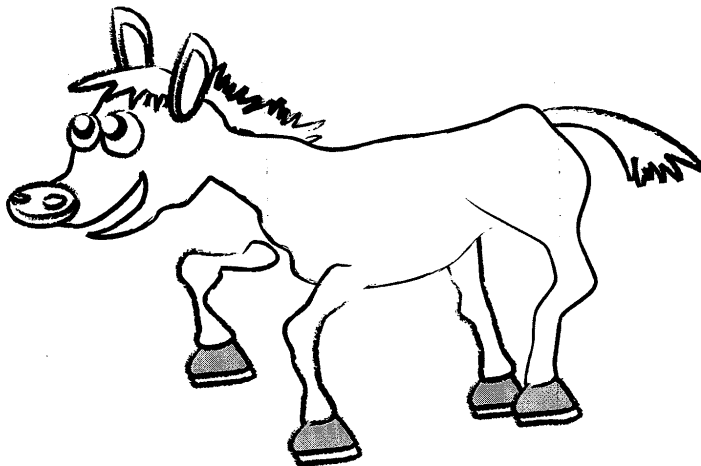
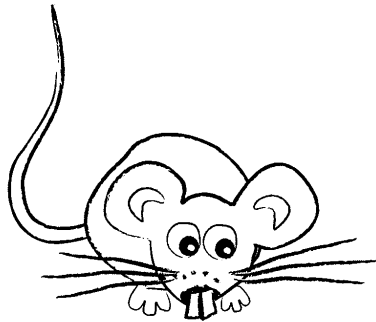
Pracovní list č. 5

**ÚKOL:
VYBARVI ZVÍŘÁTKA.**

KTERÉ ZVÍŘE JE DOMÁCÍ?

ZAKROUŽKUJ DIVOKÁ ZVÍŘATA.
(OBR. Č. 5)

ŘEDITEL DOMOVA S PŘIJETÍM PSA DANA DO DOMOVA SOUHLASIL. NE HNED A NE ZROVNA OCHOTNĚ, ALE KLUCI NAKONEC ZVÍTĚZILI. POUŽILI VŠÍ SVÉ VÝMLUVNOSTI A DŮVODY, ŽE PES JE PŘÍTEL ČLOVĚKA, KDYŽ BUDOU MÍT PSA, BUDOU MÍT LEPŠÍ VZTAH K PŘÍRODĚ, A TAKY ŽE ŽÁDNÝ ZLODĚJ SI UŽ NA VĚTROV NETROUFNE.

Metodický materiál pro pedagoga k pracovnímu listu č. 5:

Postup činností:

-motivace:

„Ředitel domova s přijetím Dana do větrovské rodiny souhlasil. Ne hned a ne zrovna ochotně, ale nakonec kluci zvítězili. Použili vši své výmluvnosti a všech důvodů, na které si dokázali vzpomenout. Pes je přítelem člověka, děti, které vyrůstají se psem, mají lepší vztah k přírodě vůbec, k hranici je to kousíček, všichni hroznovští mají doma nějaké zvíře a oni ani králíky, žádný zloděj si na Větrov netroufne, Dan by mu dal.“

(Indiáni z Větrova, s. 81)

-diskuze o přečteném úryvku

Máte doma zvíře?

Jaké zvíře byste chtěli, ale rodiče vám to nechtějí dovolit?

Proč myslíte, že to nechtějí dovolit?

Kdybyste si mohli vybrat jakékoliv zvíře, které by to bylo?

Proč myslíte, že lidé chovají zvířata?

Proč myslíte, že kluci stáli o to, aby pes Dan šel bydlet k nim do domova?

-zadání práce na listech, vypracování úkolu

Myslíte, že pes dokáže odradit zloděje?

Jak se musíme starat o zvíře?

Kdo se stará o nějaké zvířátko už úplně sám?

Chtěl by někdo jiné zvíře, než které má doma?

Je někdo, kdo se zvířat bojí?

Máte nějaké špatné zkušenosti se zvířaty?

-závěr a hodnocení

Kluci nakonec psa dostanou, ale protože starost o něj je větší, než čekali, nastanou i nějaké problémy, musí ho dát z domova pryč.

Jak bys našel zvířeti nový domov?

Zničilo vaše zvíře někdy něco doma nebo na zahradě?

Pracovní list č. 6

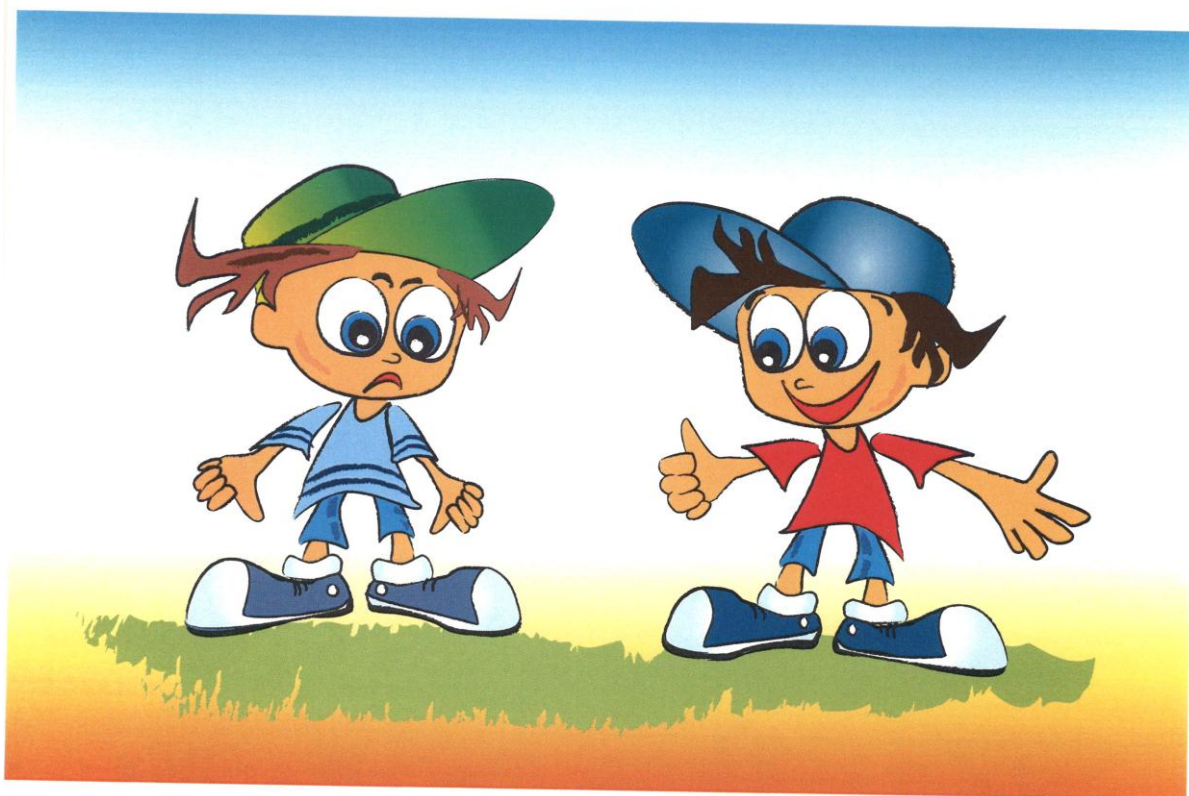
ÚKOL:
NAMALUJ, CO BY SMUTNÉMU

KLUKOVI UDĚLALO RADOST?

NAPIŠ, Z ČEHO MÍVÁŠ RADOST TY.

(OBR. Č. 6)

FOXL ČÍHAL NA HYNKA, KTERÝ SE VŠEM VYHÝBAL. POČKAL SI
NA NĚJ:
„HELE, ZA CO MÁ TVŮJ FOTR SEDĚT? KRADE, NEBO JE VRAH?“
HYNEK PŘED FOXLEM V HRŮZE PRCHL.
„TAK ŘEKNI, JÁ TO NEVYKECÁM!“ POKŘIKOVAL FOXL.
PAK SI LIBOVAL, JAK SE MU DAŘÍ, POMYSLEL SI, ŽE MÁ HYNKA
JASNĚ V HRSTI. JEŠTĚ SI HO VYCHUTNÁ, TO SE BUDE MRŇOUS
DIVIT!

Metodický materiál pro pedagoga k pracovnímu listu č. 6:

Postup činností:

-motivace

Pedagog přečte text:

„Foxl si vyčítal Hynka, který se osaměle loudal za ostatními a zjevně se mu vyhýbal. Počkal si na něj před školním pavilónem.

„Hele, Ouhrabko,‘ zašklebil se vliďně, za co má tvůj fotr sedět? No tak řekni. Krade, nebo je vrah?‘

Hynek před ním v hrůze prchl do školy.

„No tak řekni! Já to nevykecám, čestně!‘ pokřikoval za ním. A liboval si: ještě není osm a už má fantastické skóre. Nejenže práskl Bártu, a přesto se může tvářit jako zachránce! Podle toho, jak je Ouhrabka zděšený, ho má jasně v hrsti jako kočka polochcíprou myš. Ještě se bude divit, mrňous, jak si ho vychutná!‘‘

(Kde padají hvězdy, s. 135 – 136)

-diskuze nad přečteným textem:

Co trápí Hynka z ukázky?

Kdo je fotr?

Co znamená, že někdo jde „sedět“?

Zažili jste s někým podobnou situaci, že by se vám posmíval?

Jak byste Hynkovi radili, aby se zachoval?

Může se do vězení dostat i dítě?

Víte, jak se říká místu, kde jsou děti s problémy umístovány?

-zadání pracovních listů, vypracování úkolů

Jak rozveseliš smutného kamaráda?

Jaký by byl ideální kamarád?

Co by neměl dobrý přítel nikdy dělat?

Když máš ty nebo tvůj kamarád starosti a potíže, se kterými si neumíte poradit sami, je někdo, komu se svěříte?

-hodnocení, závěr

Co se stane, když člověk musí jít do vězení?

Jak jinak je možné člověka potrestat za špatné skutky?

Co je pro vás trest?

Činnost č. 1

-motivace:

Přečteme úryvek:

„Do dětského domova za ním několikrát přijela maminka. Vozila mu bonbony podobné zmrzlým rampouškům na rámu. Jemným hlasem vyprávěla, jak mu brzy ustele v kuchyňce. Ještě musí nastřádat peříčka do peřiny, stará se vysypala.

Přemek jí věřil na slovo. Vždyť byl malý a maminka hezká a milá. Strádal pířka, která našel, a chtěl ji překvapit plnou krabičkou.

Jenže se odstěhovala někam daleko, a tak mohla jen psát. Byl přesvědčený, že bydlí vysoko v horách, asi proto, že poslední pohledníci dostal z hor. Jistě tam nejezdily vlaky a cesty nestály za nic.

Pomalu roztála maminčina podoba, víra, že se vrátí do otlučené kuchyně – kdepak vůbec je? V kterém domě a v kterém městě?“

(Indiáni z Větrova, s. 9)

Po přečtení uvedeného textu následuje vyprávění s dětmi na téma z ukázky – dětský domov, rodina atp. Nejprve si popíšeme, co to je dětský domov. Vysvětlíme si spolu s dětmi důvody, proč jsou některé děti umístěny v takovém domově.

Každé dítě se pokusí říct jednu výhodu a jednu nevýhodu dětského domova – co může být na životě mezi dětmi dobré, co naopak není úplně ideální?

Zde se můžeme například zeptat dětí, které nemají žádné sourozence, zda by si uměly představit život někde, kde je dětí mnohem víc než dospělých.

Kontrolní otázky:

Umí si děti představit, co se mamince stalo, že už nepřišla?

Přemek sní o tom, že si pro něj maminka přijede. Víte, co znamená „snít“ o něčem?

Splnil se vám nějaký sen?

Máte někdy i nesplnitelné sny?

Lze něco dělat proto, aby se sny splnily?

Pomohli jste někdy splnit sen někomu jinému?

Činnost č. 2

-motivace

Přečteme následující text:

„Lojza pochyboval jen okamžik. Taky by ji naštvál, kdyby jí nevěřil, poněvadž mu řekla pravdu pravdoucí. Akorát se zeptal, co tomu říká její máma, že tady lítá zamazaná jak indián, když má ty předky.

A Kristýna mu najednou řekla všecko.

Že maminka vůbec nemůže vědět, v čem chodí nebo jestli se učesala, protože s nimi není. Babička, máti její maminky, co posháněla a sepsala všechny předky, už dávno odešla do Švýcarska. A potom přišla k jmění.

Pozvala maminku a Kristýnu, ať za ní přijedou, že jim ukáže Švýcarsko a Riviéru. Tátu ne.

Tenkrát Kristýna dostala spalničky a musela ležet na nafukovacím kruhu, tak ji tlačila postel. Ale táta mamce řekl: Jed', holka, s Kikinou to tady vyvojákujeme, ať si něco užiješ.

Mamince se ve Švýcarsku velmi zalíbilo. Mají tam ohromný byt, služku, a dokonce tajemníka; vyřizuje babičce poštu a tak. Rozhodla se, že se do chalupy k tátovi, kozám a králíkům nevrátí. Asi ji navedla babička. Maminka je moc hezká, má výchovu a umí na klavír. Babička soudila, že je jí pro tatku škoda.“

(Kde padají hvězdy, s. 19-20).

Po přečtení úryvku následuje diskuze o přečteném tématu, vysvětlení nejasných slov, zopakování obsahu svými slovy:

Pedagog začne vyprávět, položením ruky na rameno žáka předává štafetu a dále vyprávějí děti, postupně si společně vysvětlí obsah daného úryvku.

Kontrolní otázky:

Je Kristýna smutná?

Myslíš, že by odjela raději za matkou?

Co si představuješ pod tím, že má někdo předky, víš něco o svých předcích?

Co znamená „vyvojákujeme“?

Byl jsi někdy delší dobu sám doma s jedním z rodičů?

Proč se Kristýna rozhodla zůstat doma s tatínkem?

3.3.2 Literárněvýchovná činnost ve školní družině s využitím sestavených pracovních listů

Na využití pracovních listů jsem si připravila plán s odhadem časové dotace na každou činnost, ke každému pracovnímu listu byl vypracován metodický materiál pro vychovatele nebo učitele.

Příprava na odpoledne ve školní družině s úryvky knih Markéty Zinnerové

Cíl: Seznámení s knihami M. Zinnerové, obecně jejich obsah s důrazem na vztahové zápletky vybraných děl, vypracování sestavených listů 5 min.

Pomůcky:

Knihy Markéty Zinnerové:

Tajemství proutěného košíku, Kde padají hvězdy, Indiáni z Větrova

Psací potřeby, pastelky

Uspořádání třídy: stoly do kruhu

Úvod: Představení se, seznámení s postupem činností 2 min.

Dobrý den, děti. Jmenuji se Eva Jašková a studuji na Jihočeské univerzitě obor Pedagogika volného času. Na závěr studia je mou povinností napsat diplomovou práci, pro kterou jsem si vybrala téma knih od spisovatelky Markéty Zinnerové. Píše příběhy pro děti, jako jste vy. Proto jsem dnes přišla, abyste mi pomohly vyplnit pracovní listy, které jsem navrhla. Nemusíte se obávat, není to nic těžkého. Nikdo nebude hodnotit, zda se vám něco povedlo nebo ne, obrázky malujte tak, jak dovedete a při psaní se nebojte, krasopis také není při naší práci to nejdůležitější.

Motivace: Motivační rozhovor o knihách, četba jako náplň volného času 5-7 min.

Motivační otázky:

-co nejraději ve volném čase děti dělají

-kdo rád čte, co kdo četl naposledy, popř. kdo ještě nikdy nepřečetl žádnou knihu

-co vás na čtení baví nejvíce, co vás nebaví,

-zná někdo spisovatelku Markétu Zinnerovou?

-seznámení dětí s vybranými knihami – necháno dostatek času, aby si mohly prolistovat donesená díla

Metoda: využití jednotlivých navržených pracovních listů v kombinaci s dalšími metodami (rozhovor, vyprávění, rozesmání smutného kamaráda atp.)

Postup:

- u každého listu bylo postupováno dle metodických materiálů pro pedagogy uvedených za každým navrženým listem v kapitole 3.3.1
- časový odhad na každý list je cca 10 minut

List č. 1

- přečtení vybraného úryvku
- diskuze o přečteném

List č. 2

Rozdáme listy, po četbě ukázky následují otázky: děti jsou samy doma, koho jim dokreslíš?; koho bys chtěl mít u stolu ty sám?; je někdo moc daleko, s kým se málo vídáš?

Činnost č. 1

List č. 3

Dtto, otázky: Pomáháš doma?; jak nejčastěji pomáháš?; co děláš s rodiči nejraději?; dělíte se doma o práci?

List č. 4

Co s rodiči nejraději děláš ve volném čase? Namaluj, jakou bys nejraději měl rodinu – vymysli si sourozence, bydlení, zvířátka, prostě vše podle sebe.

Činnost č. 2

List č. 5

Máš doma zvířátko? Proč myslíš, že mají lidé zvířata? V ukázce kluci moc stojí o psa, proč myslíš? Splň zadané úkoly.

List č. 6

Jaké chování tvých kamarádů nebo spolužáků se ti nelíbí? Jak to řešíš? Býváš kvůli tomu smutná/ý? Kluk je smutný, splň úkol. Jak bys rozveselil/a smutného kamaráda?

3.3.3 Vyhodnocení navržených pracovních listů a dalších činností

Ke každému pracovnímu listu jsem připravila metodické doporučení pro pedagoga volného času. Je na něm popsáno, jak přesně postupovat při práci s každým jednotlivým listem. Podle uvedených pokynů bylo postupováno při práci s návrhy ve školní družině s dětmi mladšího školního věku, konkrétně se popsaným souborem žáků 3. třídy základní školy.

3.3.3.1 Pracovní list č. 1 – vyhodnocení

Dětem byl přečten následující text:

„Rozběhla se naproti Vlád'ovi. ... ,Víš, že zůstanu tady?‘ ,Jak tady?‘ ,No u babičky, kde jinde? Zase tady budu chodit do školy. – Jsi rád?‘ Vlád'a přisvědčil. ,Moc. Říkal jsem Ti přece, že by bylo lepší, abys do pátý chodila tady.‘

To je dobře. Protože kdyby nebyl rád, zdálo by se jí, že o ni nestojí nikdo na světě. Kam se pak Klárka vrátí? A když je rád, pochopí, jak jí je. Takže mu klidně může svěřit, co ji štve, že by plakala, kdyby ovšem neměla takový vztek!

„Naši mě nechtějí – ale babička jo.“

Tajemství proutěného košíku (1994, s. 36)

Následovala diskuze o obsahu úryvku:

Pedagog: Co dělá radost vám, děti?

Příklady odpovědí:

Když mohu jít pozdě spát; když jsou prázdniny; když mamka uvaří mé oblíbené jídlo; když dostanu jedničku z matematiky; když jdu jezdit na koni.

Pedagog: Co udělá radost Klárce z ukázky knihy?

Příklady odpovědí:

Aby byla s mámou a tátou; když nebude pořád bydlet u babičky, i když já jsem u babičky rád; každá návštěva rodičů; aby Vlád'a byl její kamarád.

Pedagog: Už jste někdy rozveselovaly smutného kamaráda?

Příklady odpovědí:

Ano, ale někdy to moc nejde; když ho zlochtám, nebo se ze srandy pereme; je to snadné, dělám na něj všelijaké obličejy; nejsnáze rozesměji malou sestru, ta se směje všemu, protože ještě nechodí do školy.

Pedagog: Čím spolehlivě uděláte někomu radost – rodičům, učitelům, sourozencům?

Příklady odpovědí:

Máma je ráda, když jí pomáhám; tátovi udělá radost, že chodím na trénink a snažím se tam; učitelka je ráda, že se nebavíme při hodině; brácha je rád, když mu nechodím do jeho pokoje; učitelé chtějí, abychom se učili – pak mají asi radost, že něco umíme.

Proběhlo rozdání listů č. 1 a zadání práce. Děti dostaly čas na přečtení úryvku a úkolu na listu, pedagog k tomu doplňuje následující otázku:

Najdete pod obrázkem to, co by Klárce udělalo největší radost?

Všechny děti zakroužkovaly správné řešení, které vyplývá z uvedeného úryvku z knihy.

Proč jsi zakroužkoval/a právě tohle?

Děti odpovídaly, že to je přece jasné, protože Klárka si myslí, že rodiče ji nechtějí. Z toho vyvodily, že není třeba domalovávat žádnou další věc, stačí vybrat z nabízených kreseb pár muže a ženy – tedy zde maminku a tatínka.

Závěr a hodnocení:

Diskuze nad možnostmi pod obrázkem – je možné věcnými dary nahradit lidi?

Děti jsou zajedno, že věci by rodinu ani přátele trvale nahradit nemohly. Objevil se názor, že pokud nemůže Klárka bydlet doma, mohla by mít alespoň domácí zvíře. Proto děvče s tímto názorem zakroužkovalo kromě rodičů i myš. Považovalo ji za možného mazlíčka do terária, který by mohl smutné Klárce dělat radost, protože by při péči o něj nemyslela na svůj stesk po rodičích.

Co jiného by mohlo pod obrázkem být – navrhněte (domácí zvíře, kamarád).

Bylo navrženo mnoho různých věcí: nové šaty, hezká panenka, čokoláda s oříšky, koukání na film. Přesto se nakonec děti shodly na tom, že vše by bylo jen na dočasné upoutání Klárčiny pozornosti. Trvalá radost by ani z jednoho uvedeného předmětu nepramenila, protože by stále chyběli ti nejdůležitější lidé – rodiče.

Pracovní list č. 1 je svým zpracováním dostatečně srozumitelný pro danou cílovou skupinu dětí mladšího školního věku. Pro mě bylo překvapením, že malá šedá myš, kterou jsem do možností zařadila spíše jako něco, čeho se malá dívenka může bát, byla považována za něco, co může naopak přinést radost, pokud ji dáme do terária a staráme se o ni jako o mazlíčka. Tato možnost byla nečekaná a jen potvrzuje, že dětská fantazie je nepředvídatelná.

List č. 1 - příklady dětmi vypracovaných pracovních listů:

ÚKOL:
PROHLÉDNI SI POZORNĚ OBRÁZEK
CO BY HOLČIČCE UDĚLALO RADOST?
ZAKROUŽKUJ NEBO DOMALUJ.
(OBR. Č. 1)

KLÁRKA SI POVÍDÁ S VLÁDOU: „VÍŠ, ŽE ZŮSTANU TADY U BABIČKY? ZASE TU BUDU CHODIT DO ŠKOLY, JSI RÁD?“
VLÁDA PRISVĚDČIL: „MOC, ŘÍKAL JSEM TI, ŽE BUDE LEPŠÍ, ABYS DO PÁTÝ CHODILA TADY.“ KLÁRCE SE ULEVILO. KDYBY NEBYL RÁD, ZDÁLO BY SE JÍ, ŽE O NI NESTOJÍ NIKDO NA SVĚTĚ. „NAŠI MĚ NECHTĚJÍ, ALE BABIČKA JO,“ DODALA KLÁRKA.

Na tomto listě č. 1 je částečně vidět, že myška byla zakroužkována, děvče ji po diskuzi vyzmizikovalo, ale po pochvale za originální nápad už nešla vyzmizikovaná část znovu zakroužkovat.

UKOL:
PROHLÉDNI SI POZORNĚ OBRÁZEK
CO BY HOLČIČČE UDĚLALO RADOST?
ZAKROUŽKUJ NEBO DOMALUJ.

(OBR. Č. 1)

KLÁRKA SI POVÍDÁ S VLÁDOU: „VÍŠ, ŽE ZŮSTANU TADY U BABIČKY? ZASE TU BUDU CHODIT DO ŠKOLY, JSI RÁD?“ VLÁDA PŘISVĚDČIL: „MOC, ŘÍKAL JSEM TI, ŽE BUDE LEPSÍ, ABYS DO PÁTÝ CHODILA TADY.“ KLÁRCE SE ULEVILO. KDYBY NEBYL RÁD, ZDÁLO BY SE JÍ, ŽE O NI NESTOJÍ NIKDO NA SVĚTĚ. „NAŠI MĚ NECHTĚJÍ, ALE BABIČKA JO,“ DODALA KLÁRKA.

Tento list č. 1 ilustruje všechny ostatní vyplněné – zde žákyni nestačilo rodiče jen zakroužkovat, dívka je dala dokonce do červeného rámečku, jakoby udělala malý obrázek, který lze pověsit na zeď. Pokud prý rodiče nemohou být s Klárkou, může podle autorky listu právě taková fotografie mírnit stesk po nich.

3.3.3.2 Pracovní list č. 2 – vyhodnocení

Pedagog přečetl úryvek:

„Ondra mu hodil do čaje cukr a podal mu lžičku: ‚Zamíchej si. A nespal se! Podle toho, cos mi zatím o těch vašich potyčkách povídal, se Zdeněk s tebou možná pere kvůli tvému tátovi.‘

Tohle se Vládovi vůbec nezdálo: ‚To jsi se splet. On se pere, že je blbej.‘

„Nebyl bych tak přísněj, Vládičku,‘ napomenul ho Ondra a položil dlaň na jeho ruku, snad aby mu líp porozuměl: ‚Totiž – Zdenek těžko může vědět, že mužskej není tátou jen tím, že se mu narodí dítě. K tomu je potřeba, aby si moc rozuměli, něco spolu dělali, aby se potřebovali. Takhle se chlap může stát otcem třeba i – velkému klukovi.‘

Ondra vstal a shrábl nádobí ze stolu. ‚Táta tady může bejt pro něho i pro tebe, jenže Zdeněk to asi neví. Myslí si, že ty jsi pro tátu důležitější.‘ Dobře poznal, že Vládovi se jeho slova moc nezamlouvala. Drcl do něho: ‚Radši jdem do stáje, ne?‘ chlapec ožil, přehodili si bundy a vyšli na vzduch.‘

Tajemství proutěného košíku (1994, s. 242-243)

Následovala diskuze o obsahu úryvku:

Pedagog: U stolu jsou děti, ale ještě je tam dost místa. Koho myslíte, že by měl rád Vláďa u svého stolu?

Příklady odpovědí:

Tátu; možná svého kamaráda; Ondru, že se s ním hezky baví.

Pedagog: Koho byste chtěli mít u stolu vy?

Příklady odpovědí:

Celou rodinu; nejraději jím s mamkou a tatškou; babičku, ale ona bydlí daleko; svého psa; plyšáka, kterého nemohu nosit ke stolu.

Pedagog: Scházíte se s rodinou u stolu, jak často?

Příklady odpovědí:

Jen někdy; nescházíme skoro vůbec; jenom o víkendech na oběd, když mamka uvaří; ráno snídáme, ale to je ve spěchu.

Pedagog: Máte nějakou povinnost spojenou se stolováním (prostřít, připravit pití, uklízet nádobí, dávat po jídle vše do myčky)?

Příklady odpovědí:

Se sestrou dáváme talíře; po jídle si mám odnášet talíř, ale nedělám to, protože mamka je rychlejší a sklízí sama; uklízím nádobí z myčky; nádobí nemyji, to dělá myčka, ale nosím pití a skleničky na stůl; já bych všechno rozbil, nemám na nic sahat.

Proběhlo rozdání listů č. 2 a zadání práce. Děti dostaly čas na přečtení úryvku a úkolu na listu, pedagog k tomu doplňuje následující otázky:

Namalujte nebo napište, kdo by mohl u stolu být s vámi.

Děti kreslily nebo napsaly toho, koho u stolu nemají. Nejčastější odpověď byla rodiče, sourozenci, prarodiče. Některé děti nekreslily, ale jen psaly, protože se obávaly, že se jim nepodaří nakreslit sedící postavu.

Je někdo, koho bys chtěl/a u stolu mít, ale je např. moc daleko?

Nejčastěji děti zmiňovaly různé příbuzné, které vídají zřídka, protože bydlí daleko, někdo uvedl kamaráda z letního dětského tábora, se kterým si píše na počítači.

Podle své fantazie si pozvi kohokoliv – kdo to bude?

Tady padaly divoké návrhy typu dinosaurus, můj kůň, nejrůznější filmové a pohádkové postavy. Nejreálnější byla domácí zvířata, která při rodinném stolování nesmějí být u stolu, protože psi žebrají o jídlo, králík by nadělal pod stůl bobky a andulka by uletěla. Proto jsem nechala děti tato zvířátka namalovat alespoň na pracovní list č. 2.

Závěr a hodnocení:

Děti se shodly, že u stolu nejedí spolu s rodinou moc často, ale pokud se sejdou všichni, je to pro ně sváteční záležitost. Když některé děti reagovaly, že nikdy nejedí u stolu s celou rodinou, tak jsem se ptala na štědrovečerní večeři. Tady byla společná večeře stoprocentní, všechny rodiny alespoň tento jediný večer v roce dodržují se všemi tradičními zvyky a pokrmy.

Ukázalo se, že vzhledem k nedostatku času se rodinné stolování v týdnu neodehrává skoro vůbec, o víkendech se někdy rodiny sejdou a jindy ne, záleží na výletech, různých zápasech a závodech, které děti absolvují, a na dohodě v rodině. Jistotou zůstává Štědrý večer, kde se širší i užší rodina sejde každý rok, aby společně slavila svátky. Dalším příkladem bývá oslava narozenin dětí, kdy se scházejí rodiny na oslavu u jednoho stolu.

Navržený list č. 2 děti dobře pochopily. Změnila bych na něm velikost stolu, který by mohl být menší, aby zůstalo pro domalování a plnění zadání více místa.

Projevilo se také, že děti mají obavu malovat postavu, která sedí a je z boku. Toto bylo potřeba dovysvětlit – namalujte někoho, jak stojí u své židle a chystá se posadit. Jindy se naopak žáci pustili do postavy nesoucí přibory, které na stole chybějí.

Příklady vypracování listu č. 2:

ÚKOL:
PROHLÉDNI SI POZORNĚ OBRÁZEK
CHYBÍ TAM NĚCO? POKUD ANO, CO?
DOMALUJ KRESBU PODLE SVÉHO.
(OBR. Č. 2)

VLÁDA SI POVÍDÁ SE ZNÁMÝM ONDROU O SPORECH SE ZDENĚKEM. „ZDENĚK JISTĚ NEVÍ, ŽE MUŽ NENÍ TÁTOU TÍM, ŽE SE MU NARODÍ DÍTĚ. K TOMU JE TŘEBA, ABY SI ROZUMĚLI, NĚCO SPOLU DĚLALI, ABY SE POTŘEBOVALI. TAKHLE SE CHLAP MŮŽE STÁT OTCEM I VELKÝMU KLUKOVI.“

Tento vypracovaný list č. 2 je typický pro všechna ostatní zpracování. Děvče malovalo s velkou chutí hlavně svého psa, na malování babičky a kamaráda nemělo dostatečné množství času.

ÚKOL:
PROHLÉDNI SI POZORNĚ OBRÁZEK

CHYBÍ TAM NĚCO? POKUD ANO, CO?

DOMALUJ KRESBU PODLE SVÉHO.

(OBR. Č. 2)

VLÁDA SI POVÍDÁ SE ZNÁMÝM ONDROU O SPORECH SE ZDENĚKEM. „ZDENĚK JISTĚ NEVÍ, ŽE MUŽ NENÍ TÁTOU TÍM, ŽE SE MU NARODÍ DÍTĚ. K TOMU JE TŘEBA, ABY SI ROZUMĚLI, NĚCO SPOLU DĚLALI, ABY SE POTŘEBOVALI. TAKHLE SE CHLAP MŮŽE STÁT OTCEM I VELKÝMU KLUKOVI.“

Tato dívka nechtěla malovat obrázky, pouze psala, ale přesto nezapomněla na svého králíka. Ten obvykle nemůže při jídle hopkat pod stolem. Uvedla také, že na stole scházejí příbory.

ÚKOL:
PROHLÉDNI SI POZORNĚ OBRÁZEK
CHYBÍ TAM NĚCO? POKUD ANO, CO?
DOMALUJ KRESBU PODLE SVÉHO.

(OBR. Č. 2)

VLÁDA SI POVÍDÁ SE ZNÁMÝM ONDROU O SPORECH SE ZDENĚKEM. „ZDENĚK JISTĚ NEVÍ, ŽE MUŽ NENÍ TÁTOU TÍM, ŽE SE MU NARODÍ DÍTĚ. K TOMU JE TŘEBA, ABY SI ROZUMĚLI, NĚCO SPOLU DĚLALI, ABY SE POTŘEBOVALI. TAKHLE SE CHLAP MŮŽE STÁT OTCEM I VELKÝMU KLUKOVI.”

Zde jiná dívka také postřehla, že na stole není vše, co tam má být, tak namalovala sama sebe, jak nese na stůl příbory. Nezapomněla si ponechat volnou židli.

ÚKOL:
PROHLÉDNI SI POZORNĚ OBRÁZEK
CHYBÍ TAM NĚCO? POKUD ANO, CO?
DOMALUJ KRESBU PODLE SVÉHO.
(OBR. Č. 2)

VLÁDA SI POVÍDÁ SE ZNÁMÝM ONDROU O SPORECH SE ZDENĚKEM. „ZDENĚK JISTĚ NEVÍ, ŽE MUŽ NENÍ TÁTOU TÍM, ŽE SE MU NARODÍ DÍTĚ. K TOMU JE TŘEBA, ABY SI ROZUMĚLI, NĚCO SPOLU DĚLALI, ABY SE POTŘEBOVALI. TAKHLE SE CHLAP MŮŽE STÁT OTCEM I VELKÝMU KLUKOVI.“

Tato dívka namalovala rodiče, a jelikož jí nikdo jiný u stolu nechybí, tak je alespoň udělala hezky barevně. U stolu podle ní úplně stačí dva sourozenci s rodiči.

3.3.3.3 Pracovní list č. 3 – vyhodnocení

Pedagog přečte část knihy:

„Ty ještě neznáš Vlášku, vid’?“ , řekl Karas s plnou pusou, ,bezvadnej kluk. Musím vás seznámit, jistě se skamarádíte.‘ Maminka se trochu zarazila, ale jedla dál, jakoby nic. ,Je menší, než ty, řek bych, ne tak hr, ale zase se líp učí.‘

Zdeněk se zachmuřil. Co je mu do něho? Sám je bezvadný až dost, Pepan a Čára si ho zvolili za náčelníka. S žádnou třasořitkou se kamarádit nemusí. Asi to bude šplhoun. Ale dal si pozor, aby Karas na něm ani zrníčko jeho myšlenek nepoznal.

„Že by byl máminej mazánek jako ty, to teda není,“ pokračoval Karas a povídal dál a dál a vůbec nepozoroval, že jeho vyprávění vlastně nikoho nebaví.“

Tajemství proutěného košíku (1994, s. 74)

Následovala diskuze o obsahu úryvku:

Pedagog: Co asi myslel Zdeněk slovem třasořitka?

Příklady odpovědí:

Silák; že je zlý; každého se bojí; nevím, ale myslím, že je to nadávka.

Pedagog: Víte, komu se říká máminej mazánek?

Příklady odpovědí:

Jakože se drží u mámy; není odvážný; já to nejsem, já nemám strach; každou věc řeší s maminkou; nic nesmí, má všechno zakázáno.

Pedagog: Volíte si mezi sebou náčelníka, vůdce nebo jinak pojmenovaného šéfa party?

Příklady odpovědí:

Někdy ano, ale pak se pohádáme a není vedoucí nikdo; ani ne, kamarádíme jen tak a nikoho jako náčelníka nepotřebujeme; jenom v oddíle ve Skautech.

Pedagog: Je dobrý nápad seznámit dva nevlastní sourozence?

Příklady odpovědí:

Nevím; já myslím, že je, ale aby se neprali; můžou se kamarádit, ale taky třeba ne; je to podle věku, aby nebyl jeden starý a druhý moc malý; znát se můžou; já bych chtěla bráchu, mám jenom ségru.

Proběhlo zadání práce na pracovním listu č. 3. Děti dostaly čas na přečtení úryvku a zadaného úkolu na listu, pedagog k tomu doplňuje následující otázky:

Jak můžeš doma pomáhat?

Děti uváděly nejrůznější činnosti, na kterých se doma podílejí: uklízejí si pokoje, luxují byt, pomáhají dokonce vytírat, utírají prach, zalévají květiny, venčí psy, uklízejí domácím mazlíčkům klece nebo vynášejí toalety po kočičkách, pouze jednou bylo uvedeno hlídání sourozence.

Co tě baví doma dělat?

Venčení psa, chození ven s koníky, jedno děvče uvádí, že se rádo pere s tatínkem, naopak ani jednou jako oblíbená aktivita nebylo jmenováno hraní počítačových her.

Jaké práce je lepší dělat s dospělými?

Rozdělávání ohýnku na opékání, opravy auta, řezání dřeva, stříhání stromů křovinořezem, práce se zahradní sekačkou.

Závěr a hodnocení

Nevlastního sourozence neměl nikdo z přítomných žáků. Přesto všichni věděli, kdo to je a jak je možné k takovému sourozenci přijít. Často bylo odpovědí přání, jaký sourozenec by to měl být – kdo měl malou sestru, chtěl staršího bratra a naopak. Pokud by někomu odešel otec do jiné rodiny, chtěly by děti určitě znát i děti, které tam bydlí s ním a o které pečuje. Pro chování mezi nevlastními sourozenci z ukázky mají děti pochopení, chtějí mít rodiče pro sebe a nerady se dělí o jejich pozornost i s vlastními sourozenci.

Každý z přítomných žáků se zapojuje do chodu domácnosti, protože jim to rodiče dávají za úkol. Nikdo neuvedl, že nemusí nic dělat a vše dělají rodiče, nikdo také neuvedl, že se doma spoléhají na pomocníci s úklidem, prádlem nebo hlídáním dětí. Děti vědí, že pokud pomohou doma, mají rodiče méně starostí a o něco více času na společně strávenou dobu.

Pokud tráví čas s rodiči, hlavně kluci rádi například natírají, protože je hned vidět, jak je to hotové. Někteří děvčata uváděla, že ráda vaří a nejoblíbenější domácí prací byla jednoznačně péče o domácí zvířata.

Neoblíbené činnosti jsou vždy spojeny s úklidem svého pokoje nebo dalších prostor doma. Všichni sice chápou, že uklízet se musí a maminka vše nedokáže stihnout, přesto by si raději zvolili jinou formu pomoci (např. vynesení koše).

Příklady vypracování listu č. 3:

ÚKOL:
POMÁHÁŠ DOMA? NAPIŠ JAK.
CO RÁD S DOSPĚLÝMI DĚLÁŠ?
NAPIŠ NEBO NAKRESLI.
(OBR. Č. 3)

„TY JEŠTĚ NEZNÁŠ VLÁDU? SEZNÁMÍM VÁS, JISTĚ SE
SKAMARÁDÍTE,“ VYPRÁVĚL OTEC.
ZDENĚK SE ZACHMUŘIL.
CO JE MI DO VLÁDI? MÁM PEPANA A ČÁRU, ZVOLILI MĚ
NÁČELNÍKEM, TAK SE ŽÁDNOU TRASOŘITKOU
KAMARÁDIT NEMUSÍM. JISTĚ TO BUDE ŠPLHOUN,
KDYŽ SE DOBRĚ UČÍ.

Viklám dám mičku, akližim si svůj pokoj, zaverai
Květiny.

Děti při vyplňování trochu zapomínaly na gramatiku, při diskuzi jsme se proto chvíli zabývali i vysvětlováním správného pravopisu.

ÚKOL:
POMÁHÁŠ DOMA? NAPIŠ JAK.
CO RÁD S DOSPĚLÝMI DĚLÁŠ?
NAPIŠ NEBO NAKRESLI.

(OBR. Č. 3)

„TY JEŠTĚ NEZNÁŠ VLÁDU? SEZNÁMÍM VÁS, JISTĚ SE
SKAMARÁDÍTE,“ VYPRÁVĚL OTEC.
ZDENĚK SE ZACHMUŘIL.
CO JE MI DO VLÁDI? MÁM PEPANA A ČÁRU, ZVOLILI MĚ
NÁČELNÍKEM, TAK SE ŽÁDNOU TRÁSOŘITKOU
KAMARÁDIT NEMUSÍM. JISTĚ TO BUDE ŠPLHOUN,
KDYŽ SE DOBRĚ UČÍ.

*Mamce a babkovi pomáhám s sázením, luhováním a uléváním prachu.
A pak si najdeme na trávníku.*

Děti dobře chápou, že pokud doma pomohou rodičům, mají více času na společné zájmy.

ÚKOL:
POMÁHÁŠ DOMA? NAPIŠ JAK.
CO RÁD S DOSPĚLÝMI DĚLÁŠ?
NAPIŠ NEBO NAKRESLI.

(OBR. Č. 3)

„TY JEŠTĚ NEZNÁŠ VLÁDU? SEZNÁMÍM VÁS, JISTĚ SE SKAMARÁDÍTE,“ VYPRÁVĚL OTEC.
ZDENĚK SE ZACHMUŘIL.
CO JE MI DO VLÁDI? MÁM PEPANA A ČÁRU, ZVOLILI MĚ NÁČELNÍKEM, TAK SE ŽÁDNOU TRÁSOŘITKOU KAMARÁDIT NEMUSÍM. JISTĚ TO BUDE ŠPLHOUN, KDYŽ SE DOBRĚ UČÍ.

Vibírám sáček od kočiček
Amálky a Adelky.

Někdy děti domalovávaly další členy rodiny do daného obrázku na listu č. 3.

Další ukázky vypracování a odpovědi na pracovním listu č. 3:

LUKSUJI SCHODY, DĚLÁM KLEC, VITÍRÁM,

Nejradši běhám s rodinou po venkovci.

Večím psa u babičky Peggy a Montyho.

Chodím ven s koníčkama.

Večím psa Shaggy, hlídám bratra Gonzika

vyčistit klec křečkovitě
Ráda s maminkou vařím.

Pomáhám mamce s vařením.

Porýdám si a vařím. Per sestáčkou.

Pomáhám mamce v kuchyni.

3.3.3.4 Pracovní list č. 4 – vyhodnocení

Pedagog přečte tento úryvek:

„Primář měl hlas trochu jiný, než obvykle.

„Fando, chtěl bys do rodiny?“

Mlčel. Zaskočili ho. Nedůvěřivě se zeptal: „Kam?“

Paní řekla jemně: „K nám.“ Kolem očí se jí udělaly laskavé vějířky.

Fanda ji bez úsměvu podrobil zkoumání. Ukázal na Podešvu.

„Vy jste jeho žena?“

Přisvědčili.

Václavík se lehounce uklonil na rozloučenou a poodešel. Chlapec zůstal s Podešovými. Chvilí se zamklle procházeli kolem zahrady.

„Mě tu mají všeci rádi,“ prohodil Fanda skoro vzpurně; pro přesnost však přece jen dodal: „Akorát Toufar ne. A úča.“

„My bychom tě měli taky rádi,“ řekla paní.

„Ale jste jen dva.“

„To by ti nestačilo?“ usmál se Podešva.

Rozrůstalo se v něm napětí, jak se chlapec rozhodne. Fanda to zvážil a kdesi v sobě přiznal, že snad ano.“

(Indiáni z Větrova, s. 121)

Následuje diskuze o obsahu přečteného textu:

Pedagog: Fanda bydlí v dětském domově, ale našli si ho pán s paní a chtěli by mu vytvořit domov, kde by byl tatínek, maminka a Fanda jako syn. Co byste Fandovi poradili, pokud by se vás zeptal, co si má vybrat?

Příklady odpovědí:

Já neumím říct, ale já mám mamku a tatku, tak asi by měl jít; řeknu mu, aby šel k rodičům, protože ho hledali, a tak budou hodní; řekl bych, aby se z domova odstěhoval, že se bude mít dobře.

Pedagog: Je to lehké rozhodování?

Příklady odpovědí:

Těžké to má a je malý; já bych se nechtěla tak rozhodovat, nevěděla bych; má si vybrat, to není lehké; může mu poradit ten primář, je chytrý, když je doktor.

Pedagog: Co myslíte, že se pro Fandu změní?

Příklady odpovědí:

Bude mít svůj pokoj; má nové rodiče; nebude už smutný pro svou maminku; bude mít novou školu a učitelku a kamarády; kamarády bude muset najít nové, to bych nechtěla odstěhovat se od kamarádek; rodiče budou velká změna, on měl tety v domově.

Pedagog: Je něco, co bude lepší a co naopak horší v nové rodině?

Příklady odpovědí:

Lepší je, že bude mít rodiče; horší bude mít to, že ztratí kamarády; bude se mu stýskat po dětech z domova; má novou rodinu, musí si na sebe zvykat, ale i tak to je, myslím, lepší.

Pedagog: Fanda říká, že ho nemá ráda „úča“ – kdo je to?

Příklady odpovědí:

Učitelka; to říkáme také, to známe – učitelka.

Pedagog: Je možné, že by opravdu Fandu neměla ráda?

Příklady odpovědí:

Ne pořád, jen když by ji zlobil; učitelka dělá s dětmi pořád, má je mít ráda; Fanda asi myslí, že je na něj zasedlá; za to může sám, ale učitelka ne.

Pedagog: Myslíte si o někom dospělém ze svého okolí, že by neměl rád lidi?

Příklady odpovědí:

Ne; někdy se lidi hádají, ale nemít rád všechny lidi asi nejde; nevím, asi neznám, třeba nějaký vrah?

Proběhlo zadání práce na pracovním listu č. 4. Děti dostaly čas na přečtení úryvku a úkolu na listu, pedagog k tomu doplňuje následující otázky:

Kde býváš nejraději s rodiči?

Děti kreslily nejčastěji, jak tráví čas u vody.

Podnikáte rodinné výlety, dovolené, návštěvy, oslavy nebo jiné akce?

Většina dětí jezdí na výlety s rodinou, ale ne tak často, jak by si představovaly.

Co bys rád s rodiči zažil a ještě se to nepovedlo?

Fantazie nezná mezí, a tak děti s rodiči chtějí třeba i letět do vesmíru, ale nejčastěji se jedná o běžné zážitky – dovolená, výlety. Důležité je, aby rodiče měli čas a dostatek prostředků, aby se mohla dovolená uskutečnit. Zajímavé bylo, že ačkoliv se mohlo

vymyslet cokoliv, děti často uváděly do souvislosti se zážitky i finanční možnosti rodiny.

Jak vypadá ideální tatínek, maminka?

Žáci vybarvili černobílé rodiče na listu č. 4, někdy ale věnovali více času vybarvení okolí.

Závěrečná diskuze a hodnocení pracovního listu č. 4:

S dětmi si znovu zopakujeme Fandovo rozhodování - jak se Fanda rozhodl, je jasné na konci ukázky, udělal dobře?

Všichni kývají, myslí si, že v rodině se bude Fandovi líbit.

Co všechno bude v nové rodině jiné?

Děti připomínají nové prostředí, kamarády, rodiče, hračky, cizí město nebo novou učitelku.

Jak myslíte, že vypadá život v dětském domově?

Tady se děti neshodly, každý má jinou představu. Snažila jsem se znovu vysvětlit, že dětský domov se dá přirovnat například k dětskému táboru, kde se stará jeden dospělý o více dětí, než v rodině. Také se denně chodí do školy a bydlí v pokojích, které mají více postelí a spolubydlících.

Příklady vypracování listu č. 4:

ÚKOL:
VYBARVI OBRÁZEK A DOMALUJ

OKOLÍ PODLE SEBE – KDE JSI

S RODIČI NEJRADEJI.

(OBR. Č. 4)

PRIMÁŘ SE FANDY ZEPTAL: „CHTĚL BYS DO RODINY?“
FANDU ZASKOČIL. NEDŮVĚŘIVĚ SE ZEPTAL: „KAM?“
PANI ŘEKLA: „K NÁM.“ FANDA SI JI PROHLÍŽEL. REKL:
„MĚ TU MAJÍ VŠCHNI RÁDI, AKORÁT ÚČA NE.“
„MY BYCHOM TĚ MĚLI TAKY RÁDI.“ ŘEKLA PANÍ.
„ALE JSTE JEN DVA.“ „A TO BY TI NESTAČILO?“
FANDA PŘEMÝŠLEL A KDESI UVNITŘ SI ŘEKL, ŽE ANO.

PLAVÁRNA

ÚKOL:
VYBARVI OBRÁZEK A DOMALUJ

OKOLÍ PODLE SEBE – KDE JSI

S RODIČI NEJRADEJI.

(OBR. Č. 4)

PRIMÁŘ SE FANDY ZEPTAL: „CHTĚL BYS DO RODINY?“
FANDU ZASKOČIL. NEDŮVĚRIVĚ SE ZEPTAL: „KAM?“
PANÍ ŘEKLA: „K NÁM.“ FANDA SI JI PROHLÍŽEL. ŘEKL:
„MĚ TU MAJÍ VŠCHNI RÁDI, AKORÁT ÚČA NE.“
„MY BYCHOM TĚ MĚLI TAKY RÁDI,“ ŘEKLA PANÍ.
„ALE JSTE JEN DVA.“ „A TO BY TI NESTAČILO?“
FANDA PŘEMÝŠLEL A KDESI UVNITŘ SI ŘEKL, ŽE ANO.

Někdy byl vybarven jen pár představující rodiče:

3.3.3.5 Pracovní list č. 5 – vyhodnocení

Pedagog přečte následující text:

„Ředitel domova s přijetím Dana do větrovské rodiny souhlasil. Ne hned a ne zrovna ochotně, ale nakonec kluci zvítězili. Použili vši své výmluvnosti a všech důvodů, na které si dokázali vzpomenout. Pes je přítelem člověka, děti, které vyrůstají se psem, mají lepší vztah k přírodě vůbec, k hranici je to kousíček, všichni hroznovští mají doma nějaké zvíře a oni ani králíky, žádný zloděj si na Větrov netroufne, Dan by mu dal.“
(Indiáni z Větrova, s. 81)

Následovala diskuze o přečteném úryvku:

Pedagog: Máte doma zvíře?

Příklady odpovědí:

Ano, králíka; máme dvě kočky; nemám ho doma, ale chodím jezdit na koníky; nemám, ale líbilo by se mi mít psa; my máme pejska.

Pedagog: Jaké zvíře byste chtěli, ale rodiče vám to nechtějí dovolit?

Příklady odpovědí:

Nejčastěji uváděným zvířetem byl pes, dále křeček a jednou padlo i kůň.

Pedagog: Proč myslíte, že to nechtějí dovolit?

Příklady odpovědí:

Já se starám o křečka, ale naši říkají, že pes moc štěká a musí se venčit, že to bych nezvládla; protože psi nadělají doma nepořádek, když jsou celé dny sami v bytě; my psa máme a nepořádek nedělá, musí se cvičit, aby poslouchal.

Pedagog: Kdybyste si mohli vybrat jakékoliv zvíře, které by to bylo?

Příklady odpovědí:

Delfin; dinosaur; kůň; tygr, ale aby nevyrostl a nesežral nás.

Pedagog: Proč myslíte, že lidé chovají zvířata?

Příklady odpovědí:

Protože se mazlí; aby nebylo někomu smutno, když je starý a bydlí sám; je s nimi sranda, když se honíme; někomu pomáhají, že třeba nosí klíče, nebo nevidomým ukazují cestu a hlídají je.

Pedagog: Proč myslíte, že kluci stáli o to, aby pes Dan šel bydlet k nim do domova?

Příklady odpovědí:

Děti mají rády psy; protože Dan bude vše hlídat a nepřijdou tam zloději.

Proběhlo zadání práce na listech. Děti dostaly čas na přečtení úryvku a úkolu na listu, pedagog k tomu doplňuje následující otázky:

Myslíte, že pes dokáže odradit zloděje?

Když je velký a cvičený, tak ano. Některá děvčata mluvila o svém psu, který je malý a sedí hlavně doma, protože je mu venku zima. Takový pes by asi dům neohlídal.

Jak se musíme starat o zvíře?

Děti vědí, že zvířata musí pravidelně krmit, venčit, čistit jim příbytky. Každý, kdo má doma zvířátko, se o něj musí spolu s ostatními členy rodiny starat.

Kdo se stará o nějaké zvířátko už úplně sám?

Každý zatím k péči o mazlíčka potřebuje pomoc rodičů, kteří připomínají, kdy je čas ke krmení, k venčení a hlavně ve spolupráci s rodiči děti se zvířátkem jezdí na veterinární kontroly a ošetření.

Chtěl by někdo jiné zvíře, než které má doma?

Tady se děti hlásily nejvíce o cizokrajná nebezpečná zvířata, která není prakticky možné doma chovat, například to byli tygři, opice nebo malý slon.

Je někdo, kdo se zvířat bojí?

Nebojí se svých zvířat, ale cizích mají zakázáno se dotýkat nebo je dráždit.

Máte nějaké špatné zkušenosti se zvířaty?

Naštěstí nikdo neměl špatný zážitek se zvířetem, znají takové případy jen z vyprávění nebo z televize. Zmiňovány byly případy pokousání dětí různými psy, které bývají medializovány.

Závěr a hodnocení práce s listem č. 5:

Kluci nakonec psa dostanou, ale protože starost o něj je větší, než čekali, nastanou i nějaké problémy, musí ho dát z domova pryč. Jak bys našel zvířeti nový domov?

Zde děti zmiňovaly inzeráty, kde by nabídly zvíře hodným lidem. Nebo by se zvířátko muselo dobře vycvičit, aby problémy přestaly.

Zničilo vaše zvíře někdy něco doma nebo na zahradě?

Obvykle se stává, že psi rozkousali hračky nebo boty. Často také hrabou na zahradách díry. Kočky škrabáním ničí polstrovaný nábytek, ale nikdy se kvůli ničení věcí nikdo zvířete nezbavoval.

List byl srozumitelný a děti o zvířatech mluví velmi rády. Je to velké téma, protože ne všichni mají možnost mít nějakého mazlíčka doma. Děti dobře pochopily touhu chlapců, kteří tolik usilovali o to, aby Dan mohl zůstat s nimi v domově. Připadalo jim kruté, že někteří lidé chtějí zvíře uspat kvůli tomu, že je staré. Protože pes Dan dosud dobře lidem sloužil, bude ho to bavit dál u dědečka jednoho z kluků ve vesnici, kde má na starosti ohlídat vinohrad.

Na metodický list bude potřeba doplnit otázku, co to je „vinohrad“. Některé děti to znaly, jiné ne a někdo uvedl, že se jedná o městskou čtvrť v Praze.

Příklady vypracovaných listů č. 5:

**ÚKOL:
VYBARVI ZVÍŘÁTKA.**

KTERÉ ZVÍŘE JE DOMÁCÍ?

ZAKROUŽKUJ DIVOKÁ ZVÍŘATA.

(DPP č. 5)

ŘEDITEL DOMOVA S PŘIJETÍM PSA DANA DO DOMOVA SOUHLASIL. NE HNED A NE ZROVNA OCHOTNĚ, ALE KLUCI NAKONEC ZVÍTĚZILI. POUŽILI VŠÍ SVÉ VÝMLUVNOSTI A DŮVODY, ŽE PES JE PŘÍTEL ČLOVĚKA, KDYŽ BUDOU MÍT PSA, BUDOU MÍT LEPŠÍ VZTAH K PŘÍRODĚ, A TAKY ŽE ŽÁDNÝ ZLODĚJ SI UŽ NA VĚTROV NETROUFNE.

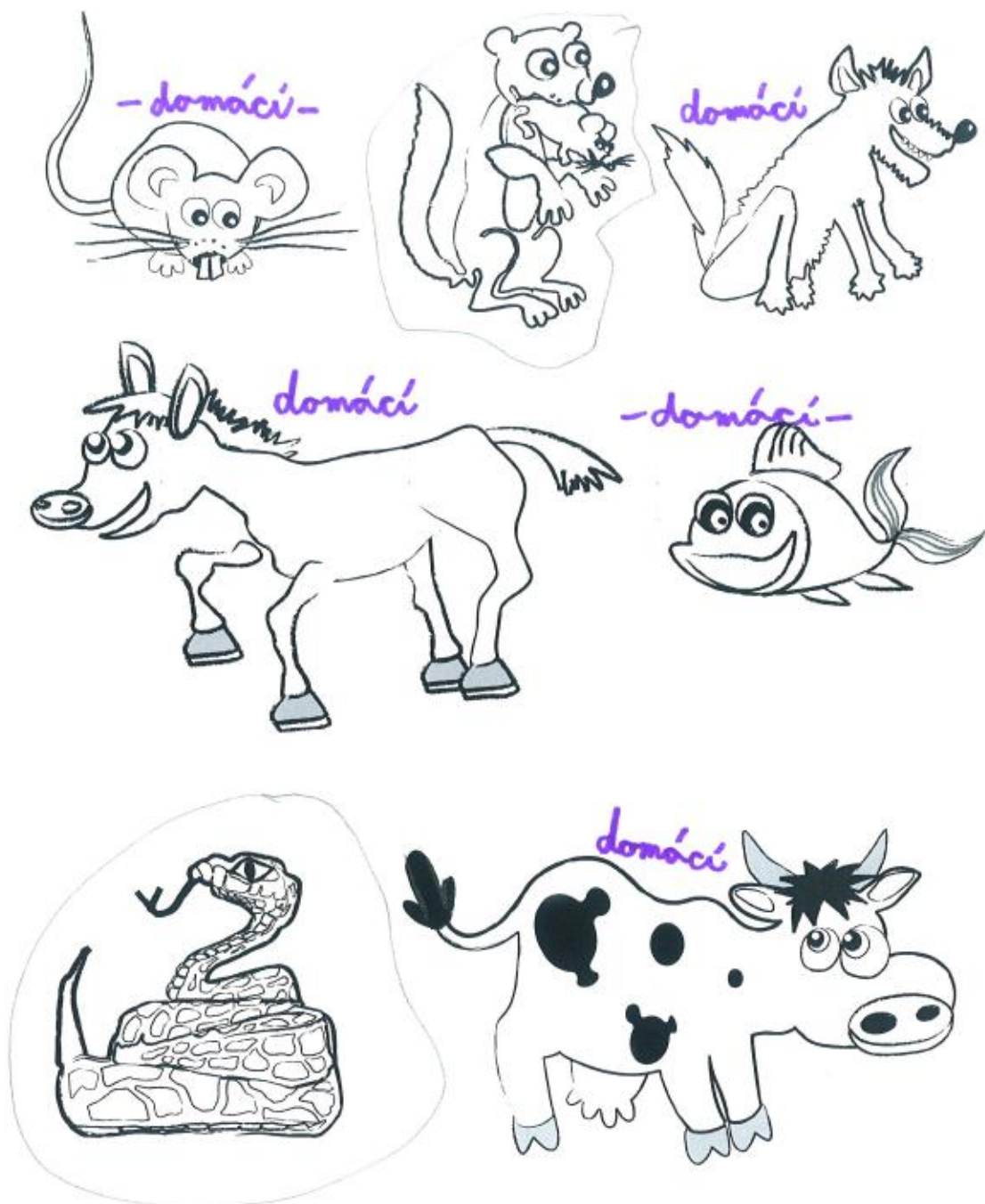
ÚKOL:
VYBARVI ZVÍŘÁTKA.

KTERÉ ZVÍŘE JE DOMÁCÍ?

ZAKROUŽKUJ DIVOKÁ ZVÍŘATA.

(OBR. Č. 5)

ŘEDITEL DOMOVA S PŘIJETÍM PSA DANA DO DOMOVA SOUHLASIL. NE HNED A NE ZROVNA OCHOTNĚ, ALE KLUCI NAKONEC ZVÍTĚZILI. POUŽILI VŠÍ SVĚ VÝMLUVNOSTI A DŮVODY, ŽE PES JE PŘÍTEL ČLOVĚKA, KDYŽ BUDOU MÍT PSA, BUDOU MÍT LEPŠÍ VZTAH K PŘÍRODĚ, A TAKY ŽE ŽÁDNÝ ZLODĚJ SI UŽ NA VĚTROV NETROUFNE.

3.3.3.6 Pracovní list č. 6 – vyhodnocení

Pedagog přečte text:

„Foxl si vyčíhal Hynka, který se osaměle loudal za ostatními a zjevně se mu vyhýbal. Počkal si na něj před školním pavilónem.

„Hele, Ouhrabko,‘ zašklebil se vlídně, za co má tvůj fotr sedět? No tak řekni. Krade, nebo je vrah?’

Hynek před ním v hrůze prchl do školy.

„No tak řekni! Já to nevykecám, čestně!’ pokřikoval za ním. A liboval si: ještě není osm a už má fantastické skóre. Nejenže práskl Bártu, a přesto se může tvářit jako zachránce! Podle toho, jak je Ouhrabka zděšený, ho má jasně v hrsti jako kočka polochcíprou myš. Ještě se bude divit, mrňous, jak si ho vychutná!’“

(Kde padají hvězdy, s. 135 – 136)

Následovala diskuze nad přečteným textem:

Pedagog: Co trápí Hynka z ukázky?

Příklady odpovědí:

Trápí ho ten kluk Foxl; že má jeho táta být ve vězení; je tam sám a nemůže se bránit.

Pedagog: Kdo je fotr?

Příklady odpovědí:

To je asi nadávka; je to táta; nevím, ale už jsem to slyšel.

V tomto případě jsem vysvětlila stručně morfologii slova - pochází z německého slova Vater, počestěný slangový výraz pak zní fotr a považujeme ho za hanlivý výraz pro otce.

Pedagog: Co znamená, že někdo jde „sedět“?

Příklady odpovědí:

Je to, když jde někdo do vězení; že musí jít do basy; to ho zavřou.

Pedagog: Zažili jste s někým podobnou situaci, že by se vám posmíval?

Příklady odpovědí:

Ano, pokud se pohádám se sourozencem; znám to, ale ne kvůli rodičům; holky se někdy posmívají a pomlouvají, kluci tolik ne; já se neposmívám.

Pedagog: Jak byste Hynkovi radili, aby se zachoval?

Příklady odpovědí:

Aby si našel kamaráda a s ním by na toho kluka nebyl sám; má to říct někomu z dospělých; musí se táty zastat, že nejsou důkazy; někdy pomůže, že se vybrečí, ale nesmí si to nechat líbit; neumím si to představit.

Pedagog: Může se do vězení dostat i dítě?

Je to za zlobení – asi pasťák; může, když třeba chodí za školu, tak přijde do polepšovny; pokud bere nějaké drogy, kouří a pije alkohol, tak musí na léčení; asi ti větší na druhém stupni, my ještě ne; některé děti kradou, pak musí k psychologovi a ten je někam pošle.

Pedagog: Víte, jak se říká místu, kde jsou děti s problémy umístovány?

Pasťák; polepšovna; vězení; diagnosták

Proběhlo rozdání pracovních listů č. 6. Děti dostaly čas na přečtení úryvku z knihy a vypracování zadaného úkolu. Přitom se vede dialog k tématu.

Jak rozveseliš smutného kamaráda?

Děti vymýšlely různé způsoby: dělám na něj veselé obličej, různě se šklebím. Dalšími nápady byly různé výlety, návštěvy kina, hraní na počítači, společné sportování. Zajímavé bylo, že nikdo nezmínil nabídku pomoci. Všechny děti se snažily pomoci tím, že se na problémy mělo na chvíli zapomenout, ale nikdo nezmínil, že by zjistil důvody smutku a třeba by pomohl k vyřešení příčiny.

Jaký by byl ideální kamarád?

Já mám hodnou kamarádku, protože jí můžu všechno říct. Nejčastěji uváděné vlastnosti: aby kamarád udržel tajemství, neublížoval, aby nekamarádil každou chvíli s někým jiným, má stejné zájmy a můžeme spolu trávit i volný čas, nikdy nesmí zradit. Žáci uvedli také to, že dobrý kamarád se podělí o svačinu nebo půjčuje pomůcky a radí při vyučování.

Co by neměl dobrý přítel nikdy dělat?

Nemá pomlouvat, vytahovat se, dělat naschvály, posmívat se kvůli oblékání, nebo že má někdo starý mobil.

Když máš ty nebo tvůj kamarád starosti a potíže, se kterými si neumíte poradit sami, je někdo, komu se svěříte?

Babičce, ta je zkušená a poradí mi pokaždé dobře. My máme ještě jednu kamarádku, takže se radíme tři a to už jde vymyslet řešení. Někdy starší sestře, ale někdy to řekla našim, to mi vadí.

Hodnocení práce na listu č. 6:

Co se stane, když člověk musí jít do vězení?

Diskutovala jsem s dětmi o důsledcích pro všechny zúčastněné na příkladu autonehody a krádeže. Po upozornění byly všechny zajedno – je rozdíl mezi neúmyslným a úmyslným trestným činem. Po autonehodě je někdo zraněný, a tak je podle záků rád, že je viník potrestán. Ale jeho rodina je smutná, že nebude s nimi denně doma, musí být zavřený. Ten člověk sám nemůže chodit do práce, asi ho tedy vyhodí a nebude mít žádné finanční prostředky.

Když je ale člověk, co krade, zavřený, tak si to zaslouží a toho nebylo nikomu líto. Je to dopředu naplánováno a úmyslně provedeno, takže s trestem musí počítat, pokud ho chytí. Je ale i tak smutné, že jeho rodina za to pyká, protože to třeba nevěděla.

Zajímavé bylo upozornění jedné žákyně, která zmínila, že viděla v televizním vysílání děti, které posílají krást jejich vlastní rodiče. Uzavřeli jsme to tak, že ne všichni rodiče vychovávají děti správně. Viníkem nejsou tedy malí zloději, ale jejich rodinné prostředí. Navázali jsme tak na to, proč jsou děti umisťovány do dětských domovů, do diagnostických ústavů anebo proč dochází k rozchodům rodičů.

Jak jinak je možné člověka potrestat za špatné skutky?

Když mi ublíží spolužák, tak s ním nemluvíme nebo to řeknu učitelům, doma pak rodičům. Pokud jde o dospělého, že třeba jede rychle autem, tak se platí někdy pokuty, nebo mu vezmou i řidičský průkaz a nesmí jezdit autem.

Co je pro vás trest?

Nejčastěji uváděno bylo trestání zákazem hraní na počítači, odebrání kapesného, odložení nákupu slíbeného dárku nebo zákazem návštěv kamarádů doma a chození za nimi. Nebylo ani jednou uvedeno, že někdo považuje za trest zákaz sledování televize nebo chození ven.

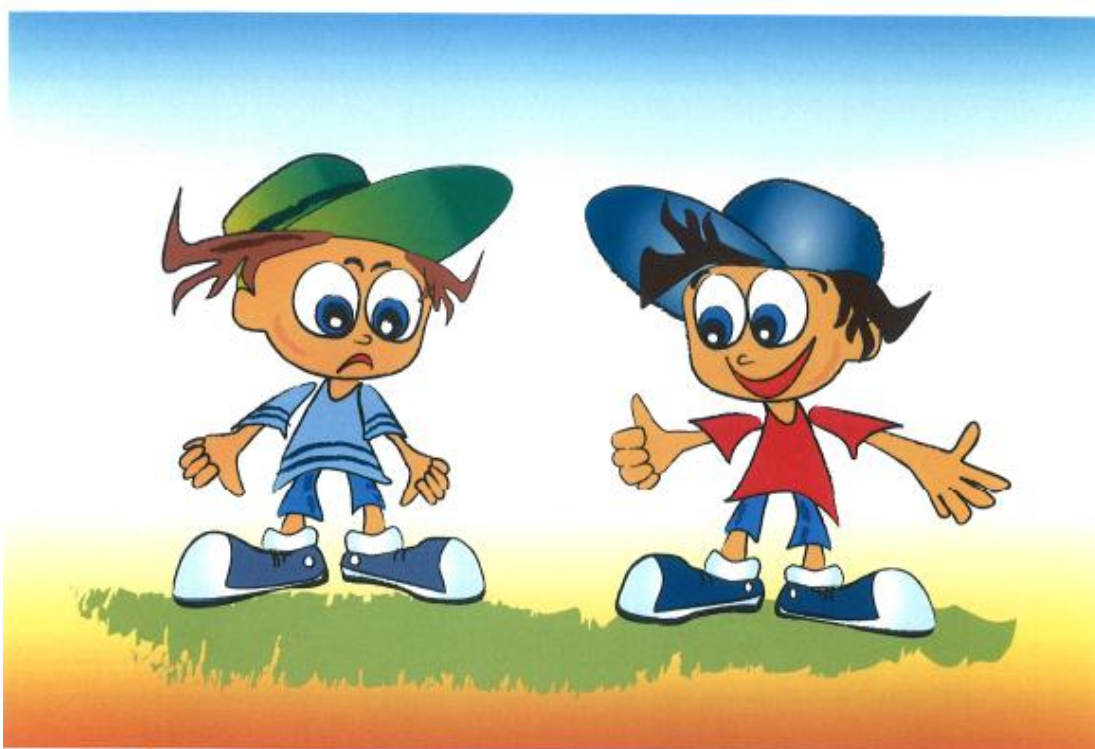
Příklady vypracovaných listů č. 6:

**ÚKOL:
NAMALUJ, CO BY SMUTNÉMU**

KLUKOVI UDĚLALO RADOST?

NAPIŠ, Z ČEHO MÍVÁŠ RADOST TY.
(OBR. Č. 6)

FOXL ČÍHAL NA HYNKA, KTERÝ SE VŠEM VYHÝBAL. POČKAL SI NA I
NĚJ:
HELE, ZA CO MÁ TVŮJ FOTR SEDĚT? KRADE, NEBO JE VRAH?"
HYNEK PŘED FOXLEM V HRŮZE PRCHL.
„TAK ŘEKNI, JÁ TO NEVYKECÁM!“ POKŘIKOVAL FOXL.
IK SI LIBOVAL, JAK SE MU DAŘÍ, POMYSLEL SI, ŽE MÁ HYNKA
ISNĚ V HRSTI. JEŠTĚ SI HO VYCHUTNÁ, TO SE BUDE MRŇOUS
DIVIT!

zahrát si hru a nebo si s ním
povídat

List č. 6 byl vypracován typicky tak, jak ilustruje tento příklad. Všechny děti psaly, jak by si s kamarádem hrály, snažily se ho povídáním přivést na jiné myšlenky atp.

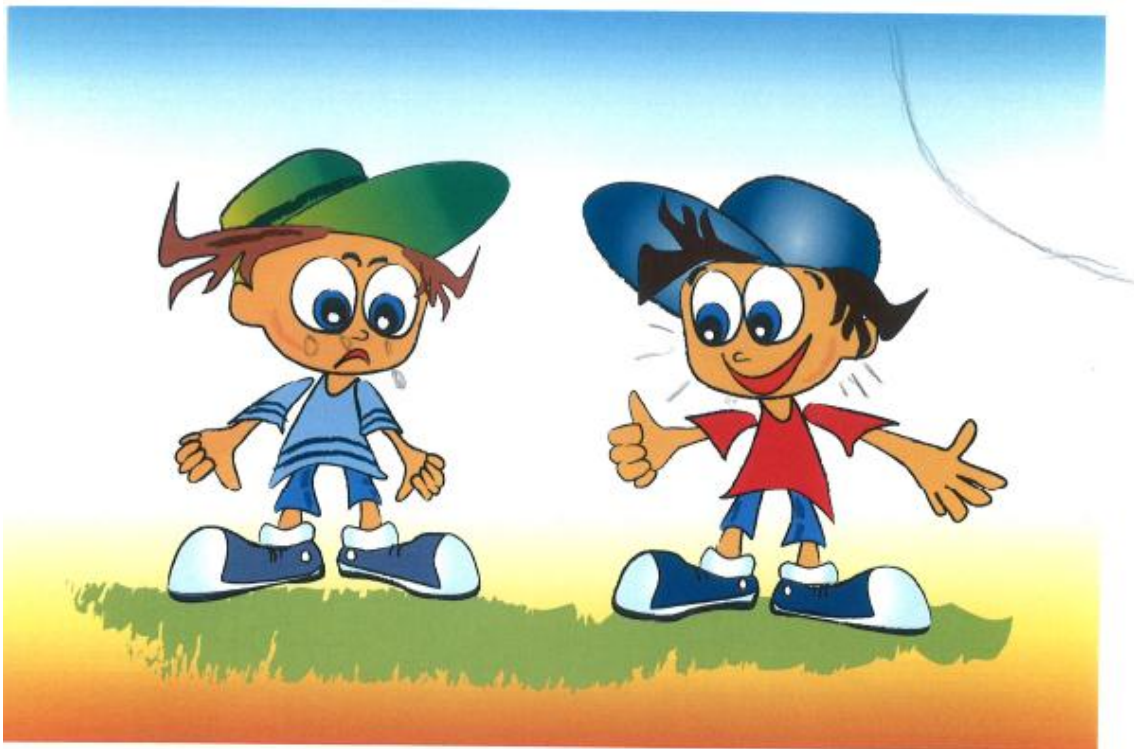
ÚKOL:
NAMALUJ, CO BY SMUTNÉMU

KLUKOVI UDĚLALO RADOST?

NAPIŠ, Z ČEHO MÍVÁŠ RADOST TY.

(OBR. Č. 6)

FOXL ČÍHAL NA HYNKA, KTERÝ SE VŠEM VYHÝBAL. POČKAL SI
NĚJ:
„HELE, ZA CO MÁ TVŮJ FOTR SEDĚT? KRADE, NEBO JE VRAH?
HYNEK PŘED FOXLEM V HRŮZE PRCHL.
„TAK ŘEKNI, JÁ TO NEVYKECÁM!“ POKŘIKOVAL FOXL.
PAK SI LIBOVAL, JAK SE MU DAŘÍ, POMYSLEL SI, ŽE MÁ HYNH
JASNĚ V HRSTI. JEŠTĚ SI HO VYCHUTNÁ, TO SE BUDE MRŇOU
DIVIT!

*Te by šli do plaveckého
stadyonu.*

ÚKOL:
NAMALUJ, CO BY SMUTNÉMU

KLUKOVI UDĚLALO RADOST?

NAPIŠ, Z ČEHO MÍVÁŠ RADOST TY.

(OBR. Č. 6)

FOXL ČÍHAL NA HYNKA, KTERÝ SE VŠEM VYHÝBAL. POČKAL SI NA
NĚJ:
HELE, ZA CO MÁ TVŮJ FOTR SEDĚT? KRADE, NEBO JE VRAH?"
HÝNEK PŘED FOXLEM V HRŮZE PRCHL.
„TAK ŘEKNI, JÁ TO NEVYKECÁMI“ POKŘIKOVAL FOXL.
PAK SI LIBOVAL, JAK SE MU DAŘÍ, POMYSLEL SI, ŽE MÁ HYNKA
JASNĚ V HRSTI. JEŠTĚ SI HO VYCHUTNÁ, TO SE BUDE MRŤOUS
DIVIT!

PŘEVÉST HO NA JINÉ MYŠLENKY

Příklady dalších odpovědí na pracovním listu č. 6:

Náky Dūkazi
~~.....~~
KDYŽ TATA
PRÍJEDE
Z PRÁCE

~~.....~~ Je je plno dobrých věcí.

Náky Dūkazi! Z TOHO KDYŽ SI
KOUPIM PSA

ne by si spolu hráli, a blaha by ho přivodilo
na jiné myšlenky

sahat si hrát

přivést ho na jiné myšlenky.

Propuštění otce

at myslí na jiné myšlenky.

3.3.4 Vyhodnocení vložených činností - činnost č. 1 a činnost č. 2

Vzhledem k tomu, že jsme pracovní listy zpracovávali ve školní družině, žáci potřebovali také změnu aktivity, aby se trochu protáhli a neseseděli stále na místě u stolu. Proto jsem zařadila po zpracování druhého a čtvrtého listu narychlo změnu. Vzala jsem děti na zem do kruhu a při libovolném sezení jsme společně mluvili o přečteném textu.

Činnost č. 1 - úryvek:

„Do dětského domova za ním několikrát přijela maminka. Vozila mu bonbony podobné zmrzlým rampouškům na rámu. Jemným hlasem vyprávěla, jak mu brzy ustele v kuchyňce. Ještě musí nastřádat peříčka do peřiny, stará se vysypala.

Přemek jí věřil na slovo. Vždyť byl malý a maminka hezká a milá. Strádal pířka, která našel, a chtěl ji překvapit plnou krabičkou.

Jenže se odstěhovala někam daleko, a tak mohla jen psát. Byl přesvědčený, že bydlí vysoko v horách, asi proto, že poslední pohledníci dostal z hor. Jistě tam nejezdily vlaky a cesty nestály za nic.

Pomalou roztála maminčina podoba, víra, že se vrátí do otlučené kuchyně – kdepak vůbec je? V kterém domě a v kterém městě?“

(Indiáni z Větrova, s. 9)

Po přečtení uvedeného textu následovalo vyprávění s dětmi na téma z ukázky – dětský domov, rodina atp. Nejprve jsme popsali, co to je dětský domov. Vysvětlili jsme si spolu s dětmi důvody, proč jsou některé děti v takovém domově.

Každé dítě se pokusí říct jednu výhodu a jednu nevýhodu dětského domova – co může být na životě mezi dětmi dobré, co naopak není úplně ideální? Ptala jsem se dětí, které nemají žádné sourozence, zda by si uměly představit život někde, kde je dětí mnohem víc než dospělých. Většina z nich by si sourozence sice moc přála, ale nechtělo by se jim kvůli tomu výrazně měnit styl života. Když se ozvaly děti, které sourozence mají, tak se ukázalo, že vztahy nebývají ideální a často by se přinejmenším rády odstěhovaly ze společného pokoje a měly pokoj svůj.

Další možné otázky do diskuze při této činnosti:

Umí si děti představit, co se mamince stalo, že už nepřijela?

Nemoc, rozbité auto, ujel jí autobus, musela zůstat v práci.

Přemek sní o tom, že si pro něj maminka přijede. Víte, co znamená snít o něčem?

Je to přání, co hodně chceme, sníme i v noci při spaní.

Splnil se vám nějaký sen?

Když jsem jela poprvé na koni, dostal jsem hodinky, mobil, počítač atp.

Máte někdy i nesplnitelné sny?

Být kosmonaut, mít staršího bratra, učit se na samé jedničky, nemuset chodit do školy, vyhrát zlatou olympijskou medaili.

Lze něco dělat pro to, aby se sny splnily?

Dobře se učit, pak máte dobrou práci a něco se dá koupit, být dobrý na tréninku a hodně tvrdě makat, lze pomoci i jinému člověku splnit jeho sen- např. sbíráme ve škole víčka pro malého chlapce, aby mohl jet do lázní a lépe se mu pak žilo.

Pomohli jste někdy splnit sen někomu jinému?

Ano, že jsem si zlepšil známku, tak rodičům se to splnilo, je to těžké, záleží, co si kdo přeje, kamarádi si pomáhají pořád.

Po činnosti č. 1 následovalo vypracování listů č. 3 a č. 4. Pak byl opět čas na změnu, kterou bylo zařazení činnosti č. 2.

Činnost č. 2 – úryvek:

„Lojza pochyboval jen okamžik. Taky by ji naštvál, kdyby jí nevěřil, poněvadž mu řekla pravdu pravdoucí. Akorát se zeptal, co tomu říká její máma, že tady lítá zamazaná jak indián, když má ty předky.

A Kristýna mu najednou řekla všechno.

Že maminka vůbec nemůže vědět, v čem chodí nebo jestli se učesala, protože s nimi není. Babička, máti její maminky, co posháněla a sepsala všechny předky, už dávno odešla do Švýcarska. A potom přišla k jmění.

Pozvala maminku a Kristýnu, ať za ní přijedou, že jim ukáže Švýcarsko a Riviéru. Tátu ne.

Tenkrát Kristýna dostala spalničky a musela ležet na nafukovacím kruhu, tak ji tlačila postel. Ale táta mamce řekl: ‚Jeď, holka, s Kikinou to tady vyvojákujeme, ať si něco užiješ.‘

Mamince se ve Švýcarsku velmi zalíbilo. Mají tam ohromný byt, služku, a dokonce tajemníka; vyřizuje babičce poštu a tak. Rozhodla se, že se do chalupy k tátovi, kozám a králíkům nevrátí. Asi ji navedla babička. Maminka je moc hezká, má výchovu a umí na klavír. Babička soudila, že je jí pro taťku škoda.“

(Kde padají hvězdy, s. 19-20).

Po přečtení úryvku následovala diskuze o přečteném tématu, vysvětlení nejasných slov a zopakování obsahu svými slovy. Začala jsem vyprávět, položením ruky na rameno žáka jsem předala štafetu a dále vyprávěly děti.

Navržené další dílčí dotazy k diskuzi:

Je Kristýna smutná?

Je, ale když se svěřila Lojzovi, je jí už lépe.

Myslíš, že by odjela raději za matkou?

Ne, je doma ráda, tatínek by pak zůstal úplně sám.

Co si představuješ pod tím, že má někdo předky?

Je to rodina, která žila dříve, než jsem se narodila.

Víš něco o svých předcích?

Většina dětí zná nejdále prababičku a pradědečka, dále v rodokmenech nemají přehled.

Co znamená „vyvojákujeme“?

Je to něco udělat, zvládnout, vybojovat.

Byl jsi někdy delší dobu sám doma s jedním z rodičů?

Když jeden z rodičů odjel na služební cestu, byl hospitalizován, jel se starat o babičku.

Proč se Kristýna rozhodla zůstat doma s tatínkem?

Byla nemocná, když měla odjet s matkou. Pak už se do Švýcarska nemohla jen tak dostat.

3.3.5 Interpretace výsledků a stanovených dílčích cílů praktické části

Pro praktické využití navržených pracovních listů byly stanoveny následující dílčí cíle:

1. Je využití pracovních listů vhodné k zadanému tématu?
2. Byly listy dostatečně jasné a srozumitelné pro vybranou věkovou kategorii?

3. Je třeba na sestavených pracovních listech něco změnit, pokud ano, proč?
4. Kolik listů děti vypracují ochotně, kdy je nejlepší čas zařadit jinou činnost?
5. Kolik listů tvoří celkový maximální počet k zařazení v průběhu tematického odpoledne?
6. Motivovala práce na navržených listech děti k četbě některé knihy od Markéty Zinnerové?

Cíl č. 1, který se ptal po vhodnosti využití pracovních listů k zadanému tématu složité životní situace dítěte v užší a širší rodině v díle prozaičky Markéty Zinnerové, byl částečně splněn. Jedná se o vhodnou formu zpracování tématu, ale určitě není tato forma jedinou možnou. Důležité je při volnočasových aktivitách ve školní družině střídání činností, aby se dostalo na každého žáka. Někdo rád kreslí a píše, jiný se raději proběhne, nebo se zabaví při hraní akčnějších her. Z tohoto důvodu by bylo při další aplikaci navržených listů prostřídat činnosti po každém listu. Původní příprava na odpoledne počítala se změnou činnosti po každých dvou vypracovaných listech, což se ukázalo jako vhodné, ovšem pro některé děti už na hranici jejich možností. S ohledem na to, že tito žáci třetí třídy základní školy denně sedí celé dopoledne, je pochopitelné, že se těší na volnost, kterou pobyt ve školní družině oproti školnímu vyučování poskytuje.

Druhým cílem bylo zjistit, jak jsou navržené listy vhodné z hlediska jasnosti a srozumitelnosti pro děti z vybrané věkové skupiny mladšího školního věku. Už při jejich zpracování s grafičkou Lenkou Dohnalovou jsme se snažily, aby bylo zpracování návrhů barevné, jasné a mohlo zaujmout na první pohled. Nechtěly jsme ovšem ani úplně jednoduché „omalovánky“, takže z různého stylu kreseb jsme nakonec zvolily uvedené listy. Bylo důležité, aby se děti mohly zabývat samotným zadáním na listě a nevhodné zpracování neodvádělo jejich pozornost (např. k tomu, aby se dohadovaly, co přesně je na kterém obrázku a zda vše dobře pochopily). Každý list byl přijímán kladně, ale až při zpracování se u některých ukázalo, že ne vše jsme jako autorky předem promyslely úplně správně.

Navrhované změny v rámci cíle č. 3:

U listu č. 1 změny nebude potřeba dělat. List č. 2 bude vhodné před dalším použitím upravit. Stůl se židlemi bude menší, aby zůstalo více prostoru na výtvarné projevy dětí. Také lze do metodického pokynu k listu č. 2 uvést, že není třeba malovat

postavy sedící, protože děti ve třetí třídě mají předem velkou obavu z toho, že kresba nebude věcně správná. Po upozornění, že cílem není hodnocení jejich výtvarného zpracování, se některé děti uvolnily a kreslily bez obav. Toto bude vhodné opakovat před každým listem, aby se odpoutaly od strachu, že nějaký obrázek se jim dle jejich mínění úplně nepodaří.

List č. 3 bude možné ponechat tak, jak byl navržen. Pokud by však bylo více místa pod obrázkem, mohla by část dětí místo psaní kreslit, takže drobná změna by pomohla - tedy posunutí předtištěného obrázku výše k textu, aby v dolní části listu vznikla větší volná plocha na kreslení. Děti se nerady pouštějí do obrázku, když si myslí, že nemají dost místa na svoje vyjádření.

List č. 4 se ukázal jako vhodně navržený, nebyla zjištěna potřeba změny. Děti měly dostatek prostoru, aby mohly kreslit to, co chtějí.

List č. 5 se zvířátky může zůstat stejný. Dalo by se s ním pracovat tak, že by obsahoval více zvířat, nebo by bylo možné nechat děti malovat pod zadání „domácí zvíře“ a „exotické zvíře“ nebo „divoké zvíře“. Byl to list, u kterého proběhla nejdelší diskuze. Je jasné, že téma domácích mazlíčků je pro žáky mladšího školního věku v této třídě aktuální. Je to podobné jako u dětí v dětském domově v uvedeném úryvku knihy Markéty Zinnerové.

Na listě č. 6 by bylo vhodné posunout vytištěný obrázek výše k textu, aby vzniklo větší volné místo na vypracování pro děti. Toto je stejná změna, jako na listu č. 3.

Cíl č. 4 byl zaměřen na počet listů, které žáci v kuse vyplňují bez potřeby změnit aktivitu. Podle přípravy na dané odpoledne jsem zařadila změnu činnosti po každých dvou listech. Pro příští využití listů bych rozhodně volila pohybovou aktivitu po každém listu. Po vypracování listu č. 1 by bylo vhodné děti vybídnout k tomu, aby ve třídě školní družiny našly každé jednu věc, kterou by mohly potěšit smutnou Klárku. Jde o rychle splnitelný úkol, který rozvíjí téma daného pracovního listu a nebude potřeba při jeho plnění příliš času, přesto se jedná o změnu aktivity a potřebné menší protažení pro žáky.

Po pracovním listu č. 2 bude možné zařadit činnost, kdy děti ve dvou družstvech prostřou stůl ke svátečnímu obědu z pomůcek, které najdou opět v herně školní družiny; k tomu mohou sestavit slavnostní menu.

Po vypracování listu č. 3 by bylo vhodné vybrat pohybovou aktivitu, při které budou děti předvádět krátké scénky na téma domácí práce. Jeden žák bude představovat rodiče a druhé dítě, sehraje krátký rozhovor, kdy matka nebo otec požaduje po potomkovi pomoc při domácí práci. Při dostatku času bude možné opět využít pomůcky z herny (kropáč, kolíčky a provázek jako prádelní šňůru atp.) Další možností je soutěž mezi dětmi, kdy vychovatel připraví na velkém papíře např. obrysem namalované dveře, které je potřeba natřít barvou. Děti by soutěžily, které družstvo natře dveře jako první. Jako další variantu může vychovatel rozhodit po třídě určitý počet např. míčků na ping-pong. Ty představují slepičí vajíčka, která mají děti za úkol posbírat – kdo posbírá rychleji všechna vejce, je vítěz. Lze vymýšlet nepřeberné množství aktivit, jen je vhodné zařazovat aktivity s legendou, která navazuje vždy na předchozí list a prohloubí dané téma.

List č. 4 je zaměřený na téma, které se rozvíjí v činnosti č. 1. Tu jsem původně navrhla po vypracování listu č. 2. V případě časových možností by bylo vhodnější tuto aktivitu posunout až po zpracování čtvrtého listu. Tato aktivita je prováděna v kruhu na koberci, není tolik dynamická a dovolí dětem se v klidu zamýšlet nad tématem odchodu chlapce Fandy z dětského domova do rodiny. Diskuze je vedena pedagogem podle metodického listu k aktivitě č. 1.

Pátý list je zaměřen na domácí zvířata. Po jeho vypracování by mohly děti vymýšlet např. nejnebezpečnější zvíře, které by doma nebylo možné chovat. Každé z dětí mělo při práci na listu tendenci k vyprávění svých zážitků, tak by jako změna aktivity po tomto listu následovala volná diskuze, při níž by děti seděly na zemi a vypravovaly svůj příjemný nebo nebezpečný zážitek se zvířaty. Nakonec lze zařadit paměťovou hru „Šel jsem do lesa a potkal jsem...“. Začne pedagog a řekne: „Šel jsem do lesa a potkal jsem medvěda.“ Další v pořadí přidá vždy jedno nové zvíře a hraje se např. třikrát dokola, až je zvířat celá dlouhá řada a každý si musí vždy od začátku zopakovat všechna dosud uvedená zvířata.

Posledním listem č. 6 se celé odpoledne završilo. Je po něm možné zařadit činnost č. 2., která byla původně navržena po listu č. 4. Jde o vyprávění úryvků svými slovy, kdy každý žák dovypráví jednu větu a další navazuje, takže je potřeba dávat pozor, aby správně navázal v ději.

Stanovený cíl č. 5 byl zaměřen na zjišťování maximálního počtu listů k zařazení v průběhu tematického odpoledne. Pro takové zjištění je dobré znát děti, pro které se

činnost připravuje, odhadnout časové možnosti a následně není problém připravit takový počet listů, který přesně vyhovuje záměru pedagoga.

Jelikož jsem přesně neznala děti, se kterými jsem v družině při zpracování listů měla možnost pracovat, navrhla jsem do přípravy šest listů a dvě aktivizující činnosti. Čas, za který jsme společně vše vypracovali, byl asi devadesát minut. To se jeví na práci ve školní družině s dětmi mladšího školního věku jako maximum. Jako maximální počet bych tedy navrhla pět až šest listů se dvěma aktivitami, nebo tři listy a tři aktivity. Kdyby se činnost rozložila na celý týden, bylo by možné denně zvládnout jeden list s jednou aktivitou a tématu se věnovat více do hloubky.

Pokud se týká cíle č. 6 a zjišťování, zda se některé děti po uvedeném odpoledni zajímaly o knihy autorka Markéty Zinnerové, kontaktovala jsem vychovatelku dětí, které se odpoledne zúčastnily. Pokud je nám známo, žádné z dětí si knihu autorky bezprostředně po uskutečněném odpoledni nevyhledalo. Vychovatelka ovšem zaznamenala zvýšený zájem o diskuzi na témata rodiny, dětského domova, složitých vztahů a dalších souvisejících otázek.

3.4 Shrnutí praktické části

Praktické ověření navržených pracovních listů poukázalo na potřebu změnit na některých listech velikost obrázku nebo doplnit metodický pokyn pro pedagoga. Konkrétní změny na jednotlivých pracovních listech jsou popsány v reflexi cíle č. 3 v předcházející kapitole.

Celkově se při práci s dětmi na pracovních listech ukázalo, že i vážnější téma rodinných potíží je možné zpracovat jako volnočasovou aktivitu, která děti dle jejich vlastních slov bavila. Nebyla to ale zábava pro zábavu samotnou, jejím prostřednictvím jsem se snažila reflektovat v první řadě obsah vybraných děl Markéty Zinnerové, který je pro řadu žáků aktuální i v reálném životě. Jedna dívka se sama hlásila, aby popsala svou momentální rodinnou situaci, která byla pro ni velice těžká, protože se rodiče zrovna rozvedli. Dle jejích slov je to svým způsobem úleva, jelikož by již dále nechtěla být svědkem každodenních rodičovských hádek. Bylo překvapující, jak se děvče svěřovalo před ostatními dětmi, dokonce se samo přihlásilo. Připadalo mi, že úleva dívenky ze zlepšení domácí atmosféry byla tak velká, že vlastně měla z rozchodu svým způsobem radost, kterou měla potřebu sdílet s námi všemi. Téma rozvodu samotného

není pro děti mladšího školního věku nové, každé přesně vědělo, o co se jedná a osobně nebo skrze spolužáky a kamarády znají někoho, kdo rozpadem manželství prošel.

Dalším efektem práce s knihou ve školní družině by mohlo být to, že si některé z přítomných dětí přinese domů jednu z próz, ze kterých bylo pro přípravu pracovních listů čerpáno. Velkou satisfakcí by pro mě bylo, pokud by se při četbě citovaných knih děti dokázaly zamyslet nad svými aktuálními starostmi a našly v nich ideálně inspiraci, radu nebo dokonce návod k řešení konkrétní životní situace. Velmi povzbudivé by bylo zjištění, že se byť jen z jednoho přítomného dítěte stává pravidelný čtenář. Pro takový výsledek je jistě nutná větší systematičnost a komplexnost působení na potencionální malé čtenáře.

Pracovní listy, které byly využity, se dají s navrženými obměnami využívat dále a samozřejmě různě libovolně rozšiřovat nebo variovat. V literární dílně volnočasového pedagoga se může u vybraných knih pro děti a mládež nacházet praktický návod, jak s knihou konkrétně pracovat, a tak ji žákům přiblížit a získat je pro diskuzi nad tématem, které se v díle objevuje, dále k přečtení dané prózy a nakonec ke čtení jako takovému. Pracovní listy jsou jednou z mnoha možností, jak tohoto lze dosáhnout.

Závěr

Předkládaná diplomová práce se zabývá vhodným využitím prózy autorky Markéty Zinnerové při práci pedagoga volného času, konkrétně se zaměřením na složitou životní situaci dítěte v užší a širší rodině. V úvodu je popsáno vybrané dílo spisovatelky, které bylo dále využito v praktické části. Prostor byl věnován obecnému popisu literárněvýchovného využití prózy na základních školách, jejímu místu v rámcovém vzdělávacím programu a školním vzdělávacím programu. V práci je dále uvedena metodika a možné způsoby práce s literárními texty.

Praktická část využívá úryvky z vybraných knih prozaičky Markéty Zinnerové, které byly použity k navržení pracovních listů pro děti mladšího školního věku. Průběh tematického odpoledne je podrobně popsán a zhodnocen i s ukázkami dětmi zpracovaných listů. Podle zjištěných nedostatků následuje návrh změn na návrzích pracovních listů.

Literární dílna pedagoga volného času je prostor, který nabízí nepřehledné množství možností, jakým způsobem se dají knihy nejen spisovatelky Markéty Zinnerové, ale i dalších autorů přiblížit generaci dětí, která čtení ve volném čase staví na nižší příčky, než je počítač, tablet nebo sociální sítě. Děti lze ke čtení přitáhnout například prostřednictvím reflexe jejich vlastních zážitků. Protože v próze Markéty Zinnerové jde vždy o něco víc, než čistou zábavu, byla její tvorba pro děti vybrána jako téma této diplomové práce. V uvedených knihách se kromě problémů dětí v rodině nebo osobnostní výchovy objevují i další témata pro zpracování, například téma ochrany přírody a environmentální výchovy, vztah ke zvířatům nebo hodnotové orientace dětí tehdy a dnes.

Pedagog volného času by ale sám mnoho nezmohl, důležitým se jeví komplexní přístup k tématu. Ten je možné zajistit jen v úzké spolupráci s třídní učitelkou a v první řadě s rodinou. Probíraná knižní tvorba by měla vycházet z povinné školní četby, rozšiřovat ji a její obsah by mohl být dětem zábavně přiblížen například prostřednictvím podobných pracovních listů nebo dalších možných aktivit, které tato diplomová práce uvádí.

Ve školní družině se může zábavnou formou rozvíjet to, co se v rámci školního vyučování žáci naučí. V literární výchově a čtení jde v současné době hlavně o to, aby

se děti naučily ve svém volném čase sáhnout po knize alespoň stejně tak často, jako sahají po mobilním telefonu, počítači, tabletu nebo po televizním ovladači.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BERÁNKOVÁ, E. Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla. Plzeň: Fraus, 2002. ISBN 80-7238-182-2.
- ČÁP, J. Psychologie pro učitele. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN (Váz.).
- ČÁP, J. Psychologie výchovy a vyučování. Praha: UK Karolinum, 1997. ISBN 80-7066-534-3.
- BRENN, H. et al. Spiel in Erziehung und Bildung. Ostrava: Ostravská univerzita, 2001. ISBN 80-7042-186-X.
- ČÁP, J.; MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-273-7.
- DELONGOVÁ, J. a kol. Vezměte do ruky knihu. Brno: Mravenec, 1993. ISBN 80-900804-7-2.
- FABIÁNKOVÁ, B.; HAVEL, J.; NOVOTNÁ, M. Výuka čtení a psaní a 1. stupni základní školy. Brno: Paido, 1999. ISBN 80-85931-64-8.
- FONTANA, D. Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.
- GEJGUŠOVÁ, I. Mimočítanková četba a cíle literární výchovy na základní škole. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7464-013-1.
- GROHOVÁ, J. a kol. Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc! Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-06-7.
- HNÍK, O. Hravá interpretace v hodinách čtení a literární výchovy. Jinočany: H&H Vyšehradská, 2007. ISBN 80-7319-067-2.
- HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- HORÁK, F. Aktivizující didaktické metody. Olomouc: Univerzita Palackého, 1991. ISBN 80-7067-003-7.
- HUTAŘOVÁ, I.; HANZOVÁ, M. Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež. Praha: Tauris, 2003. ISBN 80-211-0461-9.
- CHALOUPKA, O. Rozvoj dětského čtenářství. Praha: Albatros, 1982. ISBN neuvedeno.
- KALÁBOVÁ, N. Hrajeme si a tvoříme se skřítky. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0990-2.

- KOTRBA, T.; LACINA, L. Praktické využití aktivizačních metod ve výuce. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1.
- KOVALIK, S. Integrovaná tematická výuka – model. Kroměříž: Spirála, 1995. ISBN 80-901873-1-5.
- LEDERBUCHOVÁ, L. Didaktická interpretace uměleckého textu jako metoda literární výchovy na občanské a střední škole. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1997. ISBN 80-7082-364-X.
- LEDERBUCHOVÁ, L. Dítě a kniha - O čtenářství jedenáctiletých. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-01-6.
- LEDERBUCHOVÁ, L. Literatura ve škole. Plzeň: Západočeská univerzita, 2010. ISBN 978-80-7043-891-6.
- LERNER, I. J. Didaktické základy metod výuky. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. ISBN nevedeno.
- MAŇÁK, J. Stručný nástin metodiky tvořivé práce ve škole. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-002-6.
- MAŇÁK, J. Výukové metody. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.
- MARUŠÁK, R. Literatura v akci. Praha: Nakladatelství akademie múzických umění, 2010. ISBN 978-80-7331-172-8.
- MLEJNEK, J. Dětská tvořivá hra. Praha: IPOS, 1997. ISBN 80-7068-104-7.
- MOJŽÍŠEK, L. Vyučovací metody. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. ISBN nevedeno.
- MOŽNÝ, I. Sociologie rodiny. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
- NELEŠOVSKÁ, A. Pedagogická komunikace v teorii a praxi. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0738-1.
- PASTOROVÁ, M. Doporučené očekávané výstupy. Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2011. ISBN 978-80-87000-76-2.
- PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-7116-6.
- PRŮCHA, J; WALTEROVÁ, E. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-579-2.

ROSOVÁ, M. Úvod do studia literatury pro děti a mládež. Ostrava: Ostravská univerzita - Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 8070-4222-46.

SKALKOVÁ, J. Pedagogika a výzvy nové doby. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-060-3.

TOMAN, J. Didaktika čtení a primární literární výchovy. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007. ISBN 978-80-7394-038-6.

TOMAN, J. Vybrané kapitoly z didaktiky čtení a literární výchovy I. Č. Budějovice: Pedagogická fakulta, 1984. ISBN neuvedeno.

Tvořivostí učitele k tvořivosti žáků: Sborník z celostátního semináře k problematice tvořivosti v práci učitele a žáka, který se konal dne 16. 9. 1997 na PF MU v Brně. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-47-8.

VÁŽANSKÝ M., SMÉKAL, V. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9.

ZÍTKOVÁ, J. Kapitoly z didaktiky literární výchovy ve 2. – 5. Ročníku základní školy. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-210-3327-4.

ZORMANOVÁ, L. Výukové metody v pedagogice. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4100-0.

Díla spisovatelky Markéty Zinnerové

ZINNEROVÁ, M. Čarovné prstýnky. Praha: Albatros, 2001. ISBN 80-00-00907-2 .

ZINNEROVÁ, M. Děti z Pařízkova. Praha: Albatros, 1988. ISBN Váz.

ZINNEROVÁ, M. Indiáni z Větrova. Praha: Albatros, 1998. ISBN 80-00-00649-9.

ZINNEROVÁ, M. Je pěkné mít bratříčka. Praha: Albatros, 1976. ISBN neuvedeno.

ZINNEROVÁ, M. Jízdenka na prázdniny. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1970. ISBN neuvedeno.

ZINNEROVÁ, M. Kde padají hvězdy. Praha: Albatros, 1997. ISBN 80-00-00514-X.

ZINNEROVÁ, M. Tajemství proutěného košíku. Praha: Futura., 1994. ISBN 80-85523-22-1.

Seznam zkratk

RVP ZV	- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
ŠD	- Školní družina
ŠVP	- Školní vzdělávací program
VUP	- Výzkumný ústav pedagogický
ZŠ	- Základní škola

Seznam příloh

Příloha I.

Životopis Markéty Zinnerové

Příloha II.

Bibliografie Markéty Zinnerové

Příloha III.

Obsah vybraných knih autorky, které byly použity pro diplomovou práci

Příloha IV.

Rozhovor s Markétou Zinnerovou

Příloha V.

Očekávané výstupy osobnostní a sociální výchovy na 1. stupni základních škol

Příloha VI.

Fotografie z průběhu praktického ověřování pracovních listů ve školní družině

Příloha I.

Životopis Markéty Zinnerové

Markéta Zinnerová, autorka prózy, poezie a scénářů, známá především jako spisovatelka knih pro děti a mládež, se narodila v Brně 21. 6. 1942. Rodiče byli zaměstnáni v dělnických profesích, otec jako vedoucí v továrně na textil, matka pracovala na různých místech jako dělnice.

V roce 1959 maturovala na Jedenáctileté škole v Liberci, následně vystudovala nástavbu na Osvětové škole v Praze, kde složila druhou maturitu v roce 1961. Vysokoškolský titul MgA. získala po studiu dramaturgie a scénáristiky na FAMU v Praze v roce 1985, diplomovou práci psala na téma Vzájemné vazby epické literatury pro děti a televizního hraného seriálu.

Po maturitě v roce 1961 byla zaměstnána v osvětových zařízeních v Liberci a Sokolově, následně byla v letech 1962 - 1964 průvodčí ČSD v Liberci. Pak následovala mateřská dovolená, po které pracovala na pozici redaktorky v časopisech Květy (1968), Mladý svět (1969) a Pionýr. Od roku 1971 působila jako dramaturgyně literárně dramatického vysílání pro děti a mládež Československé televize. Spisovatelkou na volné noze je od roku 1976 až dosud. Krátkými výjimkami bylo několik pozic, kdy pracovala v Československém rozhlasu jako vedoucí redaktorka literárně dramatické redakce pro děti a mládež (1980-81), pak jako metodička literární výchovy dětí v domově dětí v Karlíně (1991-92). Posledním působištěm bylo Centrum tvorby pro děti a mládež v České televizi, kde v letech 2002 - 04 vedla dramaturgii hrané tvorby a večerníčků.

Poprvé byla vdaná za publicistu Rudolfa Zemana, podruhé za dramaturga Miroslava Vydru a s posledním manželem Milanem Jílkem dosud žije v Jindřichově Hradci. V prvním manželství se Markétě Zinnerové narodily dvě dcery a syn, ve druhém se narodil syn.

První uveřejnění literárního textu přišlo velmi brzy - již ve dvanácti letech jí byla v časopise Pionýr otištěna první báseň a povídka. Později uveřejňovala své práce jednak v periodikách, ve kterých pracovala, a také v různých časopisech pro děti a mládež, např. v Mateřídoušce, v Zemi pohádek nebo v Pastelce.

Její tvůrčí záběr je široký, kromě prózy píše scénáře k filmům celovečerním i televizním, k seriálům, rozhlasovým a televizním hrám, pohádkám, večerníčkům, a v neposlední řadě pro divadlo.

Tvorba Markéty Zinnerové byla mnohokrát oceněna, získala například výroční cenu ČST za televizní seriál Tajemství proutěného košíku, seriál My všichni školou povinní byl vyznamenán národní cenou ČSR a cenu dostal i scénář k celovečernímu filmu Den pro mou lásku.

Příloha II.

Bibliografie:

Chronologicky seřazená beletrie Markéty Zinnerové:

- Jízdenka na prázdniny (Středočeské nakladatelství, 1970)
- Drak Mrak (Lidové nakladatelství, 1972)
- Cirkus (Albatros, 1973)
- Děti z Pařízkova (Albatros, 1974)
- Hehe a Chichi, dva ušatí kamarádi (Albatros, 1974)
- Dlouhý, Široký a Bystrozraký (Albatros, 1974)
- Jedeme k moři (Albatros, 1974)
- Princezna třešňového království (Albatros, 1975)
- Housátko a pampeliška (Albatros, 1976)
- Co vidíme kolem sebe (Albatros, 1976)
- Je pěkné mít bratříčka (Albatros, 1976)
- Ptáci záškoláci (Albatros, 1977)
- Zima je, zima je... (Albatros, 1977)
- Tajemství proutěného košíku (Albatros, 1978)
- Stěhování na počkání (Albatros, 1978)
- Indiáni z Větrova (Albatros, 1979)
- Stavíme dům (Albatros, 1979)
- Čarovné prstýnky (Albatros, 1980)
- Linda, kočka zahradní (Albatros, 1982)
- Petr a Hanka chystají překvapení (Spoluautoři H. Doskočilová, O. Černý, Albatros, 1983)
- Princezna Rozmarýnka (Albatros, 1984)
- Každý večer s kočkou Lindou (Dialog, 1992)
- Hejásek a Jujdásek (Futura, 1993)
- Kde padají hvězdy (Albatros, 1997)
- Kočka Linda, poklad rodiny (Amulet, 2000)
- Za humny je drak (Amulet, 2000)
- Hádanky a básničky pro celý rok (Egmont ČR, 2003)
- Pohádky pro Kristýnku (Cyklus pro mateřské školy)

- O ševci Janečkovi (Cyklus pro mateřské školy)

Filmy, televize (hry, pohádky, seriály, filmy), divadlo

Filmy

- Den pro mou lásku (1976, režie: Juraj Herz)
- Indiáni z Větrova (1979, režie: Július Matula)
- Za humny je drak (1983, režie: Radim Cvrček)
- Bolero (2004, režie: F. A. Brabec)

Televizní seriály

- Tajemství proutěného košíku (1978, režie Ludvík Ráža)
- My všichni školou povinní (1984, režie Ludvík, Ráža)
- Kde padají hvězdy (1996, režie Jan Hřebejk)

Televizní hry

- Miluji tě (1978, režie Ivo Novák)
- Šaty po tobě (1979, režie Jiří Adamec)
- Chvilé pro píseň trubky (1981, režie Ludvík Ráža)
- Holka na krátkou trať (1985, režie Václav Drha)
- Ustláno na čekankách (1985, režie Marcel Dekanovský)
- Nevěsta (1986, režie Marcel Dekanovský)
- Tchyně (1986, režie Marcel Dekanovský)
- Píšťaličko, otloukej se (1988, režie Tomáš Tintěra)
- Vzpomínky na břehu moře (1992, režie Jiří Adamec)

Televizní pohádky

- Pohádka o drakovi (1972, režie Pavel Kraus)
- O ševci Matějovi (1973, režie Pavel Kraus)
- Čertova nevěsta (1975, režie Věra Jordánová)
- Čarovné prstýnky (1978, režie Věra Jordánová)
- O pavím králi (1978, režie Jiří Adamec)
- O štěstí a kráse (1986, režie Libuše Koutná)
- Elixír a Halíbela (2001, režie Dušan Klein)

Večerníček

- Čtyři uši na mezi (2004, režie Nataša Boháčková)

Rozhlas (hry, pohádky), divadlo, pohádky na kazetách a CD nosičích

Rozhlasové hry

- Paprsky ve tmě
- První místo
- Kdo z koho
- A v prach se obrátím!
- Ten prostřední
- Kam sahá moje paměť
- Jablíčka dobré víly
- Marjánka
- Elixír a Halíbela
- Halíbela a drak z Drákotína
- Růžička a paví princ
- Pohádka z dřevěného vršku
- O Kubovi a Zapomněnce
- Kočka, poklad rodiny

Pohádky a hry na magnetofonových kazetách a CD nosičích

- Drak Mrak
- Čarovné prstýnky
- Pohádky plné pohody
- Indiáni z Větrova
- Tajemství proutěného košíku

Divadelní hry a pohádky

- Čičíhrátky
- Princezna Rozmarýnka
- Elixír a Halíbela
- Strom až do nebe

Příloha III.

Stručný obsah vybraných knih Markéty Zinnerové pro diplomovou práci

Indiáni z Větrova

Knihou jako jedinou z vybraných děl autorky nebyla napsána až po televizním scénáři. Vyšla ve čtyřech vydáních a na základě úspěchu u čtenářů byl natočen i stejnojmenný film. Pro práci bylo využíváno vydání z roku 1998.

Hlavními hrdiny jsou děti z dětského domova ve Větrově, jsou mezi nimi dva přátelé, blízcí si ne věkem, ale svým osudem. Fanda Blesík je devítiletý kluk, který v hloubi duše věří, že jeho maminka má moc práce a otec je nejméně kapitán na zaoceánské lodi. Přemek Hrůza si z dětství nepamatuje nic než kuchyň, ze které ho podle všeho zachránili, když začala hořet. Je už v osmé třídě, přesto si Fandu velmi oblíbí a mezi chlapci vzniká silné pouto. V domově je mezi kluky důležitá hra na Indiány. Každý si zvolil jméno, Přemek jako náčelník je Kančí zub a Fanda si prosadí pro sebe jméno Bystrá liška. Další jsou např. Velká noha, Veverčák, Šedý grizzly nebo Hbitý svišť. Děvčata z domova do svého indiánského kmene Indiánů z Větrova nechťejí, ale ta se právě proto tím více snaží chlapcům do kmene vetřít. Vymýšlí si také svá jména po vzoru Indiánů, takže Simona by byla ráda Bílou holubicí a Lída z vesnice je Lehký vánek.

Děti z Větrova mají své úhlavní nepřátele, kterými jsou dětští obyvatelé přilehlé vsi Hronov. Tam také mezi chlapci vzniká po vzoru Větrova indiánský kmen, kde si rozdělují jména, náčelníkem je Lojzek Šíma, zvaný Černý mstitel.

Děti z Větrova platí ve vesnici za pachatele všech krádeží a provokatéry veškerých rvaček. Například členka malého Fandy je hlavně z ocasních per kohouta, který patří rodině Šimových. Ale všechno větrovské děti nezpůsobily. Přesto toho Lojzek Šíma chtěl jednou využít a svalit na ně vinu za otrhaný vinohrad. Jeho dědeček se ale rozhodl si vše s dětmi z domova vyříkat hned. Bohužel pro Lojzu vyšlo najevo, že větrovští Indiáni celé odpoledne za trest nemohli na krok.

Když si na určitý den domluví kluci z Větrova a Hronova další z mnohah bitev, vymyslí Přemek lest. Ta je však prostřednictvím Fandy a následně jedné dívky Šímákům prozrazena, a tak se předem vítězná bitva stane katastrofou pro Indiány.

Děti z domova, hlavně Přemek, hodně stojí o psa Dana, kterého mají po službě u pohraniční strážce utratit, protože je už starý. Uprosí ředitele domova Hamouze, ale po

mnohých incidentech, kdy pes s Fandou například zadrží domnělého zloděje Podešvu, dojde řediteli trpělivost a děti musí najít Danovi nový domov. Nakonec pomůže nečekaně Černý mstitel Lojzek Šíma a Dana si vezme. Mezi oběma partami tím vznikne nové pouto a děti se sblíží.

Vedle těchto dětských radostí prožívají Fanda s Přemkem také svůj vzájemný vztah, kdy se po indiánsku pobratří. Fanda na svých četných výletech za malou kamarádkou Evičkou do blízkého kojeneckého ústavu náhodou narazí na manželský pár Podešvových, kteří hledají vhodné dítě k osvojení. Prostřednictvím primáře Václavíka se jejich pozornost obrátí k Fandovi. Nabídnou mu svou péči a lásku, ale Fanda váhá. Chce dokonce utéct a podívat se, zda se něco nestalo jeho mamince. Starší Přemek jej od toho zrazuje, aby nezažil zklamání, jako kdysi on sám. Fandovo dilema je velké, nerad by odešel od Indiánů, ze známého prostředí, od malé Evičky, kterou si oblíbil. Nakonec na Přemkovu přímluvu Fanda nové rodiče přijme. Kniha končí odjezdem Bystré lišky do nového domova.

Hlavní dětské postavy knihy

Fanda Blesík - Bystrá liška, Přemek Hrůza – Kančí zub, Lojzek Šíma – Černý mstitel, Lída Novotná – Lehký vánek, Simona – Bílá holubice, Evička

Postavy dospělých

Pan Hamouz, Kryštof Klíma a pes Dan, manželé Podešvovi, Václavík, Děda Šíma

Tajemství proutěného košíku

Kniha vznikla na základě úspěšného televizního seriálu. Nejprve tedy byl scénář a po jeho realizaci a natočení vznikla kniha. Ta se dočkala sedmi vydání a autorka na její konečné verzi ještě dělala změny, takže byla dvakrát přepracována. Pro potřeby práce bylo použito vydání z roku 1994 s ilustracemi od Zdeňky Krejčové, která je autorkou obrázků i v dalších knihách Markéty Zinnerové.

Děj knihy je ohraničen jedním školním rokem a následnými letními prázdninami. Děťští hrdinové jsou obyvatelé vesnice Janovice a sousedního Loukova. Je mezi nimi Klárka, autorka onoho tajemství v názvu knihy, její malý bratr Vojta, kamarádi Tonda a Vlád'a a Vlád'ův nevlastní bratr Zdeněk.

Klárka Vavrušková s bratrem Vojtíškem trávili prázdniny u babičky. Oba už vyhlížejí rodiče, aby se s nimi vrátili domů. Je ovšem nemilým překvapením pro Klárku, že si oproti dohodě rodiče odvezou do Prahy jen Vojtu. Klárka tak zůstává na jednu stranu smutná z nezájmu rodičů, na straně druhé je ale i ráda, protože zůstává se svými přáteli - Tondou a Vlád'ou, po kterých by se jí v Praze stýskalo. Protože věří, že se s rodiči domů vrátí po příštích prázdninách, začne kreslit obrázkový deník, ve kterém zachycuje všechny společné zážitky s chlapci, aby na ni po odjezdu nepřestali vzpomínat. Tato svá díla ukládá v proutěném košíku na staré půdě u své babičky Vavruškové.

Vlád'a Karas, který bydlí přes silnici, má také své trápení s dospělými. Jeho otec se odstěhoval od rodiny, protože si ve vedlejší vsi našel novou manželku, se kterou dokonce čeká dítě. Navíc si za vlastního vezme i jejího staršího syna Zdeňka. Ten je o rok starší než Vlád'a, ale chodí spolu od nového školního roku do stejné třídy, protože Zdeněk Karas propadl. Vlád'ovi ovšem matka neřekla celou pravdu, a tak se vše o nové rodině svého otce dozvídá postupně při výpravách do Loukova nebo od Zdeňka ve škole.

Dalším Klárčiným kamarádem je Tonda Neděla, syn hajného, který má ještě starší sestru Marušku na střední zdravotnické škole. Tonda je Vlád'ův kamarád, vždy se ho zastane i před Klárkou. Když ale Vlád'a po odchodu otce najde přítele i v kočím Ondrovi, je chvíli i s Tondou rozhádaný, ale dětská přátelství v knize všechny potíže překonají. S Tondou a Vlád'ou Klárka čelí ve škole novým spolužákům, kteří jsou kamarády Zdeňka.

Vlád'a velmi trpí nečekaným odchodem otce, nepřidá mu ani chování nového bratra a jeho kamarádů Pepana a Čáry. Zdeněk dokonce okrade Vlád'u o ryby, které posbíral po výlovu. Vlád'a doma není pochválen, že přišel s prázdnou, ale přijíždí s rybami otec Karas a pravda vychází najevo. Na Zdeňka se velmi zlobí. Vlád'a navíc po výlovu onemocní, a tak ho navštěvuje Klárka, ale on se stará spíše o kočího Ondru, který veze jeho matku do města. Při rozhovoru během cesty se mladá žena Ondrovi svěřá, že má v úmyslu prodat dům a odstěhovat se z Janovic pryč.

Vlád'a je velký přítel se svým psem Čertem, ale ten nepřezíje ušknutí zmije. Nového jezevčíka dostane od kočího Ondry. Ten se postupem času sblíží s Hanou Karasovou, Vlád'ovou matkou, a Vlád'ovi umožňuje jezdit na koni. Protože na vyjížďky za Ondrou chodí Vlád'a sám bez Klárky a Tondy, ti ho špehují a po zjištění pravdy se na Vlád'u zlobí.

Ve škole má navíc trápení s nevlastním bratrem Zdeňkem, který má pocit, že je důležitějším pro otce Karase, a tak Vlád'u rád provokuje. Dokonce strčí při školní prohlídce včelích úlů Vlád'ovi včelu za oblečení. Následuje rvačka a včely poštipávají všechny děti.

Děti navštěvují pionýrský oddíl, který míjí na výletě do Prahy cestou ze zoologické zahrady na Pražský hrad Klárčino pražské bydliště. Klárka na chvíli smí zaběhnout podívat se na svého bratra Vojtíška a tatínka, ale doma je pouze druhá babička, která jí vysvětlí, že otec s bratrem jeli právě do Janovic. Klárka je zklamaná, ale mezi dětmi nedává nic najevo. Když přijedou domů, shání se Klárka po nich, ale otec cestou píchl pneumatiku. Při opravě si nenechal od Vojty pomoci a ten se urazí a otcí uteče. To vše se babička s Klárkou dovídají od VB. Nakonec se naštěstí Vojtíšek najde.

Ve škole znovu mezi Vlád'ou a Zdeňkem vzniká konflikt, protože Zdeněk Vlád'u postříká inkoustem. Pak oba u paní Merunkové po rvačce při praní umazaných věcí najdou společnou řeč, oba mají strach z reakcí Václava Karase. Konečné smíření proběhne v pionýrském oddíle, kam hoši společně věnují totem, Vyřezal ho Zdeněk, otec Karas ho ale zprvu nepochválil, protože na totem použil dřevo připravené na sloupek.

Počáteční rozhodnutí Hany Karasové odejít z Janovic nakonec zmaří Ondra, který se nabídne jako kupec chalupy a odradí i vážné zájemce o koupi. Nakonec se s Ondrou matka sblíží natolik, že spolu začnou žít a dokonce plánují svatbu.

Tu na závěr knihy slaví i babička Vavrušková s dědou Karasem. Na svatbu dorazí i Klárčina maminka s velkou novinou. Rozhodla se, že už nebude jezdit s loutkovým divadlem po zájezdech. Zůstane pracovat v Praze, aby měla Klárku a Vojtíška u sebe. Klárka je velmi šťastná, ještě se vrací pro košík s tajemstvím - svými kresbami.

Hlavní dětské postavy knihy

Klárka Vavrušková, Vojta Vavruška, Vláďa Karas, Tonda Neděla, Zdeněk Karas, Pepan, Čára - parta Zdeňka Karase, Maruška Nedělová - Tondova sestra

Postavy dospělých

Babička Vavrušková, rodiče Vavruškovi, Hana Karasová, Václav Karas, děda Karas (otec Václava Karase a Vláďův děda), kočí Ondřej, ředitel školy Merunka, jeho manželka Alena

Důležitou součástí příběhu jsou zvířata - psi Vládi Karase, želva Klárky a jejího bratra Vojty nebo koně kočího Ondřeje.

Kde padají hvězdy

Knihy vyšla v roce 1997 a vznikla, stejně jako Tajemství proutěného košíku, na základě scénáře televizního seriálu.

Vše se odehrává v dětské ozdravovně Vlasta. Na začátku knihy se do Vlasty ve vesnici Posledníky na Vysočině sjíždějí děti, které trpí astmatem a potížemi s dýcháním. Mezi hlavními hrdiny je Lojza Bárta, který do léčebny přijíždí ze stájí v Chuchli, Sandra Lormanová, která je nadějnou gymnastkou, ale momentálně má poraněný kotník a nohu v sádře. Nakonec je tu Kristýna Udlínková, která se do léčebny chodí kamarádit s dětmi z nedalekého domova, který sdílí se svým otcem, řidičem linkového autobusu.

Kristýna je s otcem sama, protože matka emigrovala za Kristýninou babičkou do Švýcarska. Přesto stále trvá jejich manželství. Matka chce Kristýnu k sobě, ale ta by velmi postrádala svého otce. Podle ní už má jen ji, a tak zatajuje otcí poštu ze Švýcarska. Neví, jaké problémy tím způsobí. Udlínkovi jsou také vlastníky ozdravovny Vlasta, velkých pozemků v okolí a kapličky v blízkosti léčebny.

Při příjezdu se děti mezi sebou pomalu seznamují. Lojza není na léčení poprvé, a tak se s Kristýnou vítají a hned navazují na staré přátelství. Sandra je velmi hrdé a ambiciózní děvče, které se zajímá výhradně o svou gymnastickou dráhu a vše jí podřizuje. Mezi dětmi se hned najdou jak patolízalové, tak odpůrci její namyšlené přezíravé povahy.

Mezi kluky se objevuje Hynek Ouhrabka, jehož slabostí je otec zavřený ve vězení. To zjistí David Fejfar a začne si z Hynka dělat terč svých zlomyslností. Hynka velmi trápí jak chování Davida, tak i to, že matka nepíše.

Do Posledníků přijíždějí cizinci ze Švýcarska. Kristýna se bojí, že ji unesou, ale bohužel mají špatnou zprávu – Kristýně zemřela maminka při autonehodě. Cizinci chtějí na pana Udlínkovi, aby jim prodal ozdravovnu. Přesvědčují ho tím, že matka měla ve Švýcarsku úvěr a po její smrti by ho jako manžel musel splatit.

Děti v léčebně zatím prožívají svá dobrodružství. Sandra vyprovokuje Lojzu, aby strávil noc v kapli. K útěku mu pomůže Kristýna, ale Lojza dostává v zatuchlém vzduchu astmatický záchvat a ráno jsou děti rády, že je najde primář a Lojzovi pomůže. Výsledkem je ale zpráva, že Lojzovy obtíže pramení právě z jeho velké lásky ke koním. Na seno, srst a chladný vzduch má alergii. Musí se vzdát svého snu a najít nový smysl života.

Do děje vstupuje Nelly Veselá, babička Sandry Lormanové. Ta se ubytuje ve stejném hotelu, aby dohlédla na rehabilitaci Sandřiny nohy. Seznámí se s oběma pány a zjistí od nich důležité informace, které nakonec pomohou k vyřešení celého příběhu.

Sandra po sejmutí sádry zjišťuje, že na vrcholové závodění její noha nebude už nikdy dost odolná. Sandra není zprvu ochotna tento fakt přijmout, i za podpory své nekompromisní matky se snaží přemoci svůj osud. Pomoc nachází u babičky a nečekaně i u Lojzy s Kristýnou.

Vychází najevo, že dluhy Kristýniny matky v cizině nejsou takové, jaké je cizinci líčili. Jeden z nich byl matčíným tajemníkem a posléze i partnerem. Když tohle pan Udlínek pomocí Nelly Veselé a své sestry Líby, která v léčebně vaří, zjistí, tak pány vyhodí. Jeden z nich se vrací a nabízí koupit letohrádku, čímž se Udlínkovi rázem zbaví dluhů a léčebna se prodávat nebude.

Mezi Kristýnou a Lojzou dochází při řešení všech starostí ke sblížení a oba prožívají první dětskou lásku.

Hlavní dětské postavy

Alois Bárta, Kristýna Udlínková, Sandra Lormanová, David Fejfar, Hynek Ouhrabka, sourozenci Štěpán a Klaudie Jaráškovi

Dospělé postavy

Ladislav Udlínek, primář Krištof, Nelly Veselá, Libuše Kukalová

Příloha IV.

Rozhovor s Markétou Zinnerovou

Pamatujete si, kterou knihu jste si přečetla jako první sama?

Venoušek jde do školy. Dostala jsem ji pod stromeček v první třídě a týž večer jsem ji začala číst. Líbila se mi tak, až mi přišlo líto, že nejsem Venoušek.

Četl vám někdo, když jste byla malá, a co?

Maminka pohádky, ale hlavně mi je poutavě vyprávěla, a také příběhy z historie naší rodiny a úžasné příhody ze svého dětství.

Měla jste své vzory a máte je i teď? Buď skutečné, nebo hrdiny z knih, filmu, divadla...

Spíš se opírám o pozoruhodné myšlenky, etické postoje a nenápadnou skutečnost, které naštěstí u lidí shledávám. Někdy je nacházím v dílech zajímavých autorů, jindy u lidí, s nimiž se (někdy třeba jen příležitostně) setkávám. Určitě upřednostňuji, co je mi blízké a s čím se ztotožňuji.

Který předmět ve škole byl váš oblíbený a které jste nesnášela? A na kterého učitele vzpomínáte ráda, případně na kterého jste se raději honem snažila zapomenout?

Milované byly literatura a český jazyk, dějepis, tělocvik a zpěv. Exaktní vědy mou doménou nebyly a na jedenáctiletce se pro mne staly noční můrou. Mám za to, že jsem částečný dyskalkulik. Ve vztahu k učitelům nebyl směrodatný předmět, který vyučovali, ale jejich osobnost. Neoblíbené kantory jsem neměla, spíš předměty. Při spatření fyzikáře Kašeho mi naskakovala husí kůže. Kaše za to nemohl, jenom moje tupost a nepřekonatelný odpor učit se předměty, které se mi vzpěchovaly. Samozřejmě vzájemná obliba fungovala mezi mnou a pedagogy předmětů, v nichž jsem byla jako ryba ve vodě. V seriálu My všichni školou povinni jsem postavou Karfíka poděkovala za to, jaký je, svému profesoru Jindřichu Šádkovi. Učil matematiku a deskriptivu, takže si se mnou „užil“. Měla ho ráda celá třída a dodnes chodí na naše maturitní srazy.

Dělala jste si poctivě zápisky z povinné školní četby?

No jeje! Úžasně mě to bavilo – až na případy, kdy jsem si školně povinnou knížku nestihla přečíst kvůli čtení jiných. Pak jsem obsah pozmeněnými slovy obšlehla ze zápisků spolužáků.

Nutila jste své děti, případně vnuky, aby četli díla renomovaných autorů?

O dětské literatuře mám samozřejmě jistý přehled, takže jsem dětem při volbě knih bývala nápomocnou radou. U vnoučat poněkud ovlivňuji výběr tím, že jim knížky nosím. Ale především jim kvalitní četbu poskytují rodiče.

Máte teď čas číst?

Díky povolání se zabývám především scénáři televizních pohádek. Ale poněvadž se v tvorbě pro děti chci i musím orientovat, snažím se být v obraze. Zbývá mi tak málo času na „dospělou“ literaturu, avšak nedávno jsem si se zájmem přečetla knihu o životě a smrti A. Muntheho.

Dočtete i knihu, o níž jste přesvědčena, že je pochybné literární kvality?

Nemá-li mě čím obohatit, odkládám ji. Čas má člověk jen jeden.

Pokusíte se definovat literární brak? A myslíte, že má špatný vliv na vkus?

Uvedu myšlenku, která mě zaujala: „Co se lehce čte, těžko se píše. Co se těžko čte, lehce se píše.“ Jinými slovy, v literatuře se pozná práce odbytá, konjunkturální, bez výrazného talentu a bez vnitřního poselství. Text, který se píše „na metry“, v němž se autor k dobrému výsledku nepromyslí a neproškrtá. Vliv na vkus může mít u čtenářů, kteří od psaného slova ani nechtějí víc.

Myslíte si, že kniha jako médium má budoucnost?

Toho bohdá nebude, aby kniha zahynula! Ale zůstane jí méně věrných.

Čím byste chtěla být, kdybyste nebyla spisovatelkou?

Přála bych si skládat hudbu. V hlavě mi zněly určitě úžasné věci. Kdybych se v dětství neulejvala z klavíru, moje touha tvořit by vytryskla i tímto pramenem. Tak aspoň cítím a ctím melodičnost naší mateřštiny.

S kterým spisovatelem byste se ráda poznala? A o čem byste si povídali?

Proč s jedním? S Otou Pavlem a s Františkem Nepilem. A o čem bychom si povídali? O všem na světě. Nejvíce o lidské duši a jak to dělali, že jejich slovo se podobá hladící dlani. A potom bych je nechala, ať si spolu rozprávějí o čarovné Berounce. A donekonečna bychom si povídaly s naší krásnou paní Boženou Němcovou.

Kdy se podle vašeho mínění stane člověk spisovatelem?

Příšerná otázka. Spisovatelem se člověk nestává okamžikem, kdy mu vyjdou knížky, dokonce ani tehdy, má-li své čtenáře. Myslím, že ten, kdo píše a psaní je mu posláním, se spisovatelem stává celý život. Tím, jak se dívá, vcitňuje, hledá dané a překvapivé souvislosti, jak se neustále učí zacházet s jazykem jako s nejjemnějším nástrojem, tím, co dokáže vdechnout prostřednictvím díla. O své první knížce, která mi vyšla, musím podotknout, že je to jenom lepší sloh.

Kterou svou knihu máte nejraději?

Mám je ráda skoro všechny. Jen první dvě už dávno považuji za vydané pokusy.

Myslíte si, že je, především v dětské knize, důležitá ilustrace? Kterou vaši knihu doprovázejí podle vás nejzdařilejší ilustrace?

Čím méně jsou čtoucí děti, tím větší je význam ilustrace. Maličké děti vnímají především obrazově, slovo se pro ně dostává do rovnováhy s obrázkem později a do popředí až tehdy, kdy v ilustraci nemusejí hledat oporu k porozumění a vlastní fantazii. Dobrá inspirující ilustrace má úžasný význam vždycky. Myslím, že na ilustrátory jsem měla většinou štěstí, ať to byla Zdena Krejčová (Tajemství proutěného košíku, Je pěkné mít bratříčka), Jolanta Lysková (Čarovné prstýnky, Hejásek a Jujdásek), Martina Richterová (Princezna z třešňového království) nebo moje dcera Petra Jelenová (Za humny je drak, Kočka Linda, poklad rodiny, Hádanky a básničky pro každý den).

Jste hodně zvědavá na čtenářské ohlasy?

Kdo by nebyl? Vždyť pro ně, pro čtenáře, diváky a posluchače, píšeme. Teprve oni dávají skutečný smysl naší tvorbě. Nejhezčí ohlasy jsou takové, kdy mi čtenáři napíší proto, že si chtějí ještě popovídat a sdělit dojmy. A také mě vždycky dostanou děti, když si nacvičí a předvedou ukázkou z některé mé knížky.

Na co se vás nikdy nikdo nezeptal, a přesto byste takovou otázku ráda zodpověděla?

Ještě nikdo se mě nezeptal na rodiče. Mám je velmi ráda, na tom vůbec nic nezmění, že už tu nejsou. Svým způsobem jsem jejich otisk, pokračováním jejich osudu, způsobu myšlení, vztahu k práci, ke skutečnosti, k lidem.

HUTAŘOVÁ – HANZOVÁ: *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*, 2003.

Příloha V.

Metodická příručka uvádí následující výstupy pro část osobnostní výchovy:⁷⁶

- žák zdokonaluje své smyslové vnímání
- žák poznává vlastní empatické schopnosti
- žák rozpoznává a ovlivňuje stav soustředění či nesoustředění
- žák používá pro sebe osobně výhodné strategie zapamatování
- žák popíše a používá myšlenkové postupy řešení problémů
- žák používá pro sebe osobně výhodné strategie poznávání či učení, k tomu využívá znalost osobních psychických předpokladů k učení

Další oblastí je téma sebepoznání a sebepojetí, ze kterého vyplývá celková osobnost jedince a jeho schopnost prožívat skutečnost. Podle Pastorové se jedná o citlivou oblast se zásadní důležitostí, protože ego bývá lehce zranitelné. Jde o zjištění skutečností o sobě samém, o své psychice, o těle, o temperamentu a o tom, jaké máme hodnoty a postoje. Očekávanými výstupy jsou:

- žák poznává a charakterizuje své osobní vlastnosti, např. rysy své osobnosti
- žák využívá prakticky různé zdroje informací o sobě, např. vlastní úvahy, zpětné vazby od druhých
- žák identifikuje způsoby vlastního poznávání – učení, prožívání a chování
- žák vyjádří, jak sám sebe vnímá
- žák ovlivňuje pozitivně své sebepojetí – respektive své „já“
- žák vyhledává pomoc při osobních krizích

Třetím tematickým okruhem je seberegulace a sebeorganizace. Cvičí se při něm vůle jedince, sebekontrola, sebeovládání, učí se organizovat mj. svůj volný čas, tedy i plánuje přítomnost a budoucnost, klade si cíle a pokouší se jich dosahovat. Stanovenými výstupy by mělo být to, že:

- žák vyhodnocuje, kdy je třeba překonat překážky vůlí či sebeovládáním
- žák používá strategie regulace vlastního myšlení, prožívání a jednání ve svůj prospěch i prospěch druhých
- žák analyzuje svůj způsob organizace času

⁷⁶ Srov. PASTOROVÁ, M. *Doporučené očekávané výstupy. Metodická podpora pro výuku průřezových témat v základních školách*, s. 12.

- žák při plánování rozlišuje, co je nutné a co možné
- žák si plánuje studium a učení
- žák charakterizuje své životní cíle

Předposledním okruhem osobnostní a sociální výchovy je psychohygiena, která se zabývá hlavně tím, jak je žák schopen ovlivňovat sám sebe. Psychohygiena se snaží o to, aby jedince co nejméně ovlivňovaly problémy, nesnáze a potíže. Jde o umění naladit svou mysl kladně, snažit se o pozitivní sociální vztahy, umění pracovat s časem, zvládnání zátěžových situací a nalezení pomoci při jejich přetrvávání. Za výstupy považujeme:

- žák předchází vlastním stresům, frustracím, psychickým zátěžím apod.
- žák usiluje o pozitivní vyladění mysli
- žák rozpozná vlastní stres
- žák popíše postupy zvládnání stresů, zátěží apod.
- žák uplatňuje pro sebe vhodné strategie zvládnání zátěží
- žák popíše, kam se obrátit pro pomoc v případě, že na potíže jedinec sám nestačí

Nakonec v *Metodické příručce* uvádí Pastorová poslední tematický okruh, kterým je kreativita. Je nepostradatelná při řešení každodenních životních situací, některá zažitá řešení se při změně situace nezdají být ideální, a tady nastupuje kreativní schopnost jedince, který pružně zareaguje. Naučí se hledat více možností řešení aktuální situace, vybraný model dotáhnout až do konce a naučit se hledat tvořivost i v mezilidských vztazích – tzv. sociální tvořivost. Výstupy okruhu kreativita jsou:

- žák poznává svůj typ kreativity
- žák na příkladu vysvětlí, co je sociální tvořivost
- žák rozpoznává a podporuje sociálně kreativní nápady druhých
- žák nahlíží skutečnost z různých úhlů pohledu
- žák využívá svých kreativních schopností k obohacení mezilidských vztahů, v nichž žije
- žák využívá svých sociálně kreativních schopností k citlivému utváření vlastního image

Sociální rozvoj je v *Metodické příručce* rozčleněn do čtyř oblastí. Na začátku je uváděn okruh Poznávání lidí. Porozumění druhým lidem je velmi těžká kompetence, na které ovšem závisí naše chování a jednání vůči okolí. Tématy okruhu se rozumí poznávání ve skupině, vnímání odlišností mezi lidmi a hledání omylů při poznávání lidí. Doporučené očekávané výstupy jsou následující:

- žák poznává své spolužáky ve třídě
- žák poznává a reflektuje svůj způsob vnímání druhých lidí
- žák vysvětlí podstatu různých chyb při pozorování a poznávání lidí
- žák si všímá růzností mezi sebou a druhými a také vzájemných shod
- žák vysvětlí výhody odlišností a jedná tak, aby byly odlišnosti ve skupině pozitivně využity
- žák vysvětlí různou důležitost různých informací o lidech pro různé druhy interakčních situací (při vyjednávání, prosbě, žádosti, spolupráci, pomoci atd.)

Dalším okruhem jsou Mezilidské vztahy, které popisuje jako komplex vzájemných výměn určitých hodnot mezi lidmi, přičemž za vztahy považujeme hlavně výměny v psychické, emoční, morální nebo pomáhající oblasti. Následují očekávané výstupy této oblasti:

- žák pečuje o své vztahy s druhými lidmi
- žák vysvětlí a využívá chování podporující dobré vztahy
- žák reflektuje vlastní empatičnost
- žák respektuje jiné lidi jako svébytné osobnosti
- žák respektuje svým chováním práva druhých lidí, postaví se za vlastní práva
- žák uvažuje o vztazích ve vlastní třídě, napomáhá jejich zlepšení nebo udržení jejich kvalit

Komunikace, která se prolíná všemi tematickými okruhy, je další oblastí sociální výchovy. Jde o soubor dovedností, jehož základním posláním je výměna informací a ovlivňování druhých lidí. Jde o nácvik různých způsobů komunikace, řeč těla, zvuků, slov, předmětů, prostředí, lidských skutků; o přijímání zpráv a sdělení, nácvik naslouchání druhým, sdělovací dovednosti, umění dialogu, asertivní komunikace, obrany proti agresí a slovní manipulaci nebo o pravdu a lež v komunikaci. Doporučené výstupy jsou:

- žák charakterizuje základní kódy - typy komunikace (řeč těla, slov apod.)
- žák zdokonaluje průběžně různé způsoby svého komunikačního chování
- žák odečítá informace z řeči těla, zvuků i slov;
- žák vysílá informace v souladu se záměrem svého sdělení
- žák sdělně vypráví, referuje, prezentuje
- žák v dialogu s druhými dodržuje pravidla efektivní vzájemné komunikace
- žák používá efektivní komunikační způsoby a strategie
- žák vnímá svou komunikační autostylizaci – image a zpětné vazby, jimiž druzí tuto autostylizaci reflektují

Posledním okruhem v *Metodické příručce* je uveden okruh Kooperace a kompetice. Jde o seznámení se dvěma základními formami interakce mezi lidmi: se spoluprací a soutěží. Rozvíjí se zde individuální a sociální dovednosti pro spolupráci a soutěž, stejně jako etické zvládnutí konkurenčních vztahů. Doporučené výstupy jsou:

- žák vysvětlí podstatu a smysl spolupráce, soutěže a individuální práce
- žák poznává, rozvíjí a využívá své dovednosti seberegulace a dovednosti kritického myšlení
- žák usiluje o to, aby získal pozitivní postoj ke spolupráci
- žák poznává, rozvíjí a využívá své dovednosti komunikace v týmu, řešení konfliktů a dovednosti organizace práce týmu
- žák poznává, rozvíjí a využívá své osobní možnosti a sociální dovednosti uplatnitelné v situacích soutěže
- žák respektuje etická pravidla spolupráce a soutěžení a uplatňuje je ve svém jednání

Příloha č. VI

Fotografie ze školní družiny při práci na pracovních listech

Foto č. 1

Foto č. 2

Foto č. 3

Foto č. 4

Abstrakt:

Diplomová práce se zaměřila na literárněvýchovné využití vybraných děl spisovatelky pro děti a mládež Markéty Zinnerové. Zvoleny byly texty zaměřené na dětského protagonistu ve složité životní situaci v rámci takzvané užší a širší rodiny. Východiskem je primárně dílo M. Zinnerové, především knihy *Indiáni z Větrova*⁷⁷, *Tajemství proutěného košíku*⁷⁸ a *Kde padají hvězdy*⁷⁹. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části byla nejprve popsána obecná charakteristika příběhové prózy ze života dětí s důrazem na problematiku osobnostní a sociální výchovy. Dále se práce zabývala literárněvýchovným využitím prózy na 1. stupni základních škol, metodikou a způsoby práce s literárním textem a zařazením všech těchto činností do příslušného školního vzdělávacího programu.

Praktická část pojednala o konkrétních klasických a aktivizujících metodách v aplikaci na vybrané texty z děl M. Zinnerové. Cílem diplomové práce bylo vytvořit pracovní listy za pomoci úryvků literatury této prozaičky a jejich praktické ověření u dětí mladšího školního věku při práci ve školní družině. V této části práce byly popsány pracovní listy, postupy a důvody jejich navržení. Pracovní listy byly využity při práci ve školní družině se žáky 3. třídy. Jejich spolupráce, zaujetí a konkrétní průběh činností při využití navržených listů je popsán v další kapitole praktické části. Při závěrečné reflexi využití listů jsou navrženy případné možné korekce, rozšíření nebo další možnosti využití těchto pracovních listů.

Klíčová slova

Literární výchova, osobnostní a sociální výchova, próza pro děti a mládež, didaktický projekt, školní družina, pracovní list, náročná životní situace, motivace, rodina, základní škola.

⁷⁷ ZINNEROVÁ, M. *Indiáni z Větrova*. Praha: Albatros, 1998. ISBN 80-00-00649-9.

⁷⁸ ZINNEROVÁ, M. *Tajemství proutěného košíku*. Praha: Futura., 1994. ISBN 80-85523-22-1.

⁷⁹ ZINNEROVÁ, M. *Kde padají hvězdy*. Praha: Albatros, 1997. ISBN 80-00-00514-X.

Abstract

This dissertation is aimed at exploring the utilization of select works by children's book author Markéta Zinnerová in literary education. The selected texts all feature a child protagonist in a difficult life situation with regards to their immediate or wider family circle. The vantage point was primarily the oeuvre of M. Zinnerová, particularly the titles *Indiáni z Větrova* ('The Indians from Větrov'), *Tajemství proutěného košíku* ('The Secret of the Woven Basket'), and *Kde padají hvězdy* ('Where Stars Fall'). The dissertation is divided into a theoretical and a practical part.

The theoretical part contains first a description of the general characteristics of narrative prose from the life of children with an emphasis on the issues of personal and social education. Furthermore, it focuses in detail on the utilisation of prose in literary education in primary schools, the methodology and different types of literary analysis and the insertion of all these activities into the relevant curriculum.

The practical part deals with concrete classical and activating methods of application with regards to select texts from M. Zinnerová's works. The aim of the dissertation was to create work sheets based on excerpts from the prose of this author and to test them in practice in the environment of an after-school care centre where primary school children were to engage with them. This part of the dissertation describes said work sheets as well as the procedural methodology and the reasoning behind their creation. The work sheets were used when working with 3rd-grade school children in an after-school care centre. The ways in which they cooperated with us and were captivated by the texts, as well as the precise way in which the activities involved in working with the proposed sheets proceeded are described in the following chapter of the practical part. The concluding reflection upon the utilisation of the work sheets proposes certain possible corrections, expansions or other possible uses of these work sheets.

Key terms:

Literary education, personal and social education, children's prose, prose for teenagers, a project in didactics, after-school care centre, work sheet, difficult life situation, motivation, family, primary school.